

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**SUÇ VE DEĞER İLİŞKİSİ:
SUÇA SÜRÜKLENMİŞ ÇOCUKLAR ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

Zafer UZUN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

**SUÇ VE DEĞER İLİŞKİSİ:
SUÇA SÜRÜKLENMİŞ ÇOCUKLAR ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

Zafer UZUN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

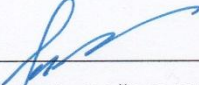
Sosyoloji Anabilim Dalı

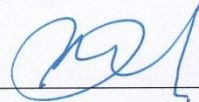
Yüksek Lisans Tezi

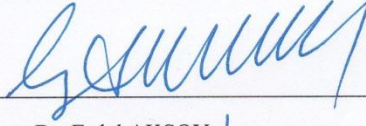
Ankara, 2015

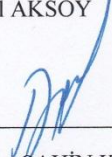
KABUL VE ONAY

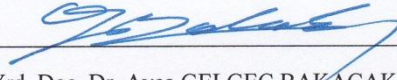
Zafer UZUN tarafından hazırlanan “Suç ve Değer İlişkisi: Suça Sürüklenmiş Çocuklar Üzerine Bir Araştırma” başlıklı bu çalışma, 15 Haziran 2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Serdar SAĞLAM (Başkan)

Doç. Dr. Cahit GELEKÇİ (Danışman)

Doç. Dr. Erdal AKSOY

Doç. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK

Yrd. Doç. Dr. Ayça GELGEÇ BAKACAK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

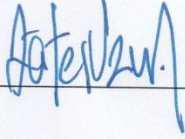
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

15 Haziran 2015

Zafer UZUN

TEŞEKKÜR

İlk olarak, çalışma konumun belirlenmesinden sonuçlanmasına kadar araştırmamın her aşamasında desteğini ve içtenliğini benden esirgemeyen, çok değerli hocam ve tez danışmanım sayın Doç. Dr. Cahit GELEKÇİ'ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

Eleştiri ve önerileriyle araştırmamın gelişmesine katkıda bulunan değerli hocalarım Doç. Dr. Serdar SAĞLAM'a, Doç. Dr. Erdal AKSOY'a, Doç. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK'e ve Yrd. Doç. Dr. Ayça GELGEÇ BAKACAK'a, ayrıca çok yakın ilgi gördüğüm ve çok şey öğrendiğim Sosyoloji Bölümündeki tüm kıymetli hocalarıma ve arkadaşlarıma en içten duygularıyla çok teşekkür ederim.

Tezimin yazımında bana her türlü kolaylığı sağlayan, görev yapmaktan büyük onur ve gurur duyduğum Kara Harp Okulu'ndaki tüm amirlerime, teşviklerini ve değerli fikirlerini esirgmeden paylaşan sevgili dostum ve meslektaşım Sezgin ERDEM'e, analizler konusundaki yardımlarında sabırla desteğini esirgemeyen Kadir GÜÇ'e ve ismini saymadığım mesai arkadaşlarımdan her birine, ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim.

Bu, bazen zevkli, bazen sıkıntılı, bazen heyecanlı, bazen yorucu ve bazen üzüntülü geçen uzun süreçte hiçbir zaman desteğini eksik etmeyen ve beni hep daha fazlasını başarmak konusunda teşvik eden aynı zamanda kendisi de değerli bir akademisyen olan sevgili eşim Ayşenur Merve ŞAFAK UZUN'a, bir karakter abidesi olan babama, iyilikte ve öğrenmede sınır olmadığını bu süreçte bir kez daha öğreten anneme, varlıklarıyla hep yanımda olduklarını hissettiren ailemin diğer fertlerine sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

UZUN, Zafer. *Suç ve Değer İlişkisi: Suça Sürüklenmiş Çocuklar Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2015

Bu araştırmada suç ve değer arasındaki ilişki suça sürüklenen çocuklar örneği üzerinden incelenmiştir. Bu ilişki bağlamında ilk olarak değer ve değer kuramları incelenmiş ve çalışmanın kuramsal yapısını Schwartz'ın değer kuramı üzerinden kurgulanmıştır. İkinci olarak suç olgusunu ve suçlu davranışı açıklamaya çalışan suç kuramları kısaca açıklanarak, çocuk, suç ve çocuk suçluluğu kavramları tanımlanmıştır. Çalışmanın alan araştırması Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurum ve Ankara Çocuk Eğitimevi'nde kalan 170 kişilik (erkek) örneklem grubu üzerinden yürütülmüştür. Sonuçlar çocukların sürüklendiği suç türleri ve sahip oldukları değerler arasında arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu durumun yanı sıra akran ve yakın akraba çevresinde suça karışmış bireylerin varlığı, ailenin ekonomik gelir düzeyinin düşük olması, iyi eğitim alamama, ailenin ihmali gibi değişkenler açısından suça sürüklenen çocukların benzer sonuçlar gösterdikleri tesbit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Suç, Değer, Suça Sürüklenmiş Çocuklar, Kültür, Schwartz Değerler Yaklaşımı.

ABSTRACT

UZUN. Zafer. *The Relation Between Crime and Values: A Study on Juvenile Delinquency*, Master 'sThesis. Ankara, 2015

In this research, the relation between crime and values was investigated through juvenile delinquency sample. In the context of this relation, first of all values and value theories were examined and after that the theoretical framework of this study was constructed with Schwartz's Theory of Basic Human Values. Secondly, some crime theories explaining crime and criminal behavior were mentioned briefly. The terms such as child, crime and juvenile delinquency were defined. Field study of this research was conducted in Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurum (Ankara Child and Youth Punishment Execution Institution) and Ankara Çocuk Eğitimevi (Ankara Child Care House). The sample consisted of 170 male juvenile convicts who stayed in both of these places. The results show that there is a meaningful relation between the types of juvenile delinquency and the values these children possess. Also, the presence of a friend or family member who had formerly committed a crime, low income level, having no proper education, negligence of the family are common factors that result in juvenile delinquency.

Key Words

Crime, Values, Juvenile Delinquency, Culture, Schwartz Value Approach.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE YÖNTEMİ	4
1.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU	4
1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	5
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	6
1.3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	6
1.3.2. Veri Toplama Teknikleri ve Kavramların Tanımlanması	7
1.3.3. Ölçüm Aracının Güvenirliği ve Geçerliliği.....	13
1.3.4. Veri Analizi.....	15
1.3.5. Araştırma Modeli	16
1.3.6. Araştırmanın Hipotezleri.....	16
1.3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	19
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	20
2.1.DEĞER KAVRAMI	20
2.2.DEĞER KURAMLARI	22
2.2.1. Rokeach'ın Değer Yaklaşımı	22
2.2.2. Hofstede'nin Değer Yaklaşımı.....	23
2.2.3. Inglehart'ın Değer Yaklaşımı.....	24
2.2.4. Schwartz'ın Değer Çalışmaları	25

2.3. SUÇU AÇIKLAMAYA YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	36
2.3.1. Sosyal Yapı Teorileri	37
2.3.2. Sosyal Süreç Teorileri.....	43
2.3.3. Sosyal Çatışma Teorileri.....	49
2.4.SUÇ, ÇOCUK, ÇOCUK SUÇLULUĞU VE TARİH BOYUNCA ÇOCUKLUĞUN DEĞİŞEN ANLAMI	52
2.4.1. Tarih Boyunca Çocukluğa Yüklenen Anlam	52
2.4.2.Çocuk, Suç ve Çocuk Suçluluğu.....	64
2.4.3. Türkiye’de Suça Sürüklenmiş Çocuklar	76
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	81
3.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE BAZI BETİMSSEL ANALİZLER	81
3.1.1.Sosyo-demografik Özellikler	81
3.1.2. Betimsel Analizler.....	94
3.2. HİPOTEZLERİN SINANMASI	106
3.2.1. Birinci Set Hipotezlerin Sınanması.....	108
3.3.2. İkinci Set Hipotezlerin Sınanması.....	132
4. BÖLÜM: SONUÇ VE TARTIŞMA	143
KAYNAKÇA	152
EKLER	174
EK-1 PORTRE DEĞERLER ÖLÇEĞİ 21 SORULUK FORMATI	174
EK-2 SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU.....	176
EK-3 ETİK KURUL ONAMA FORMU	180
EK-4 ADALET BAKANLIĞI CEZA VE TEVFİKEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ANKET UYGULAMA İZİNİ	181
EK-5 GÖNÜLLÜ KATILIM ONAY FORMU.....	182
EK- 6 ORJİNALLİK RAPORU	184

KISALTMALAR DİZİNİ

- EVS** : Avrupa Değerler Araştırması (European Values Study)
- ESS** : Avrupa Toplumsal Araştırması
- CMK** : Ceza Muhakemeleri Kanunu
- ÇKK** : Çocuk Ceza Kanunu
- PDÖ** : Portre Değerler Ölçeği
- SVS** : Schwartz Değerler Araştırması (Schwartz Value Survey)
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu Tarafından

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Schwartz Değerler Ölçeği (SVS) Soru Örnekleri (51 Soruluk).....	9
Tablo 2: Portre Değerler Ölçeği (PDÖ) Soru Örnekleri	10
Tablo-3 Temel Değer Tiplerinin Operasyonelleştirilmesi	11
Tablo 4: Araştırmanın Cronbach Alpha Değerleri.....	15
Tablo 5: Araştırmanın Hipotezleri	18
Tablo 6: Rokeach'ın Amaçsal (Termal) ve Araçsal (Instrumental) Değerleri	23
Tablo 7: Hofstede'nin Beş Temel Değer Boyutu.....	24
Tablo:8 Bazı Ülkelere Ait Ceza Ehliyet Sınırı.....	69
Tablo 9: Bazı Ülkelerin Uyguladıkları Cezai Alt Sınır Yaşları	73
Tablo 10: Suça Karışan Çocukların Haklarının Korunması TCK'dan Alınmış Bazı Maddeler (TCK, 2004).....	75
Tablo 11: 1997-2013 Yılları Arasında Geliş Nedenine Göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar (1/2)	78
Tablo 11: 1997-2013 Yılları Arasında Geliş Nedenine Göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar (2/2):	79
Tablo 12: 2003- 2013 Yılları Arasında “Suç Türüne Göre Çocuk Ceza İnfaz Kurumuna ve Eğitimevine Giren Hükümlü Çocuk Sayıları	80
Tablo 13: Suç Türlerine Göre Örneklemin Dağılımı	81
Tablo 14: Ceza Evine Giriş Sayısına Göre Örneklemin Dağılımı	82
Tablo 15: Yaş Gruplarına Göre Örneklemin Dağılımı	83
Tablo 16: Ceza Evine Gelmeden Önceki Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	84
Tablo 17: Ceza Evindeki Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	85
Tablo 18: Anne ve Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	86
Tablo 19: Anne ve Babalarının Sağ/vefat ve Öz/ Üvey Olma Durumuna Göre Dağılımı	86
Tablo 20: Örneklemler Grubunun Ailelerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı	87
Tablo 21: Örneklemler Grubunun Ailesinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	88

Tablo 22: Örneklem Grubunun Babalarının Yaptıkları İşe Göre Dağılımı	89
Tablo 23: Örneklem Grubunun Annelerinin Yaptıkları İşe Göre Dağılımı	90
Tablo 24: Örneklem Grubunun Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı	91
Tablo 25: Örneklem Grubunun Yaşadıkları Coğrafi Bölgeye Göre Dağılımı	92
Tablo 26: Örneklem Grubunun Cezaevine Girmeden Önce Kiminle/Kimlerle Yaşadığına Göre Dağılımı	93
Tablo 27: Örneklem Grubunun ‘Kendinizi Nasıl Hissediyorsunuz’ Sorusuna Verdiği Cevaplara Göre Dağılımı	94
Tablo 28: Evden Kaçma Durumuna Göre Dağılımı	95
Tablo 29: Geceleri Sokakta Kalma Durumuna Göre Dağılımı	95
Tablo 30: Aile ve Yakın Akrabalarda Suç İşleyerek Ceza Evine Girenlerin Sayısına Göre Dağılımı	96
Tablo 31: Aile ve Yakın Akrabalarda Suç İşleyerek Ceza Evine Girenlerin İşledikleri Suç Türlerine Göre Dağılımı.....	96
Tablo 32: “Anne veya Babanız Size Kızdıklarında Nasıl Davranırlardı?” Sorusuna Verilen Cevaplara Göre Dağılımı	97
Tablo 33: Örneklem Grubunun ‘Ailenizde Kendinize En Yakın Kimi Görüyorsunuz’ Sorusuna Verdiği Cevaplara Göre Dağılımı	100
Tablo 34: Anne/Babanız Size Ne Kadar Güvenir Sorusuna Verdiği Cevaplara Göre Dağılımı	101
Tablo 35: Uyuşturucu Madde Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı	102
Tablo 36: Katılımcıların “Sizce Cezaevine Girmenize Neden Olan Şey Nedir?” Sorusuna Verilen Cevaplara Göre Dağılımı	104
Tablo 37: “Ailenizin ve Kendinizin Dini Tutumunu Puanlayınız” Sorusuna Verilen Cevaplara Göre Dağılımı	105
Tablo 38: Suç Türleri ile Güç Değeri Ortalamaları	108
Tablo 39: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Güç Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	108
Tablo 40: Varyans Homojenliği Testi İle Güç Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma	109

Tablo 41: Tukey Testi İle Suç Türleri ve Güç Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	110
Tablo 42: Suç Türleri ile Başarı Değeri Ortalamaları	112
Tablo 43: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Başarı Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	112
Tablo 44: Varyans Homojenliği Testi Suç Türleri ve Başarı Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma	113
Tablo 45: Tamhane Testi İle Suç Türleri ve Başarı Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	114
Tablo 46: Suç Türleri ile Hazcılık Değeri Ortalamaları	116
Tablo 47: Suç Türleri ile Yenilikçilik Değeri Ortalamaları	117
Tablo 48: Suç Türleri ile Özerklik Değeri Ortalamaları	118
Tablo 49: Suç Türleri ile Hümanizm Değeri Ortalamaları	119
Tablo 50: Suç Türleri ile Yardımseverlik Değeri Ortalamaları	121
Tablo 51: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Yardımseverlik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	121
Tablo 52: Varyans Homojenliği Testi İle Yardımseverlik Değeri Ortalamaları Karşılaştırması	121
Tablo 53: Tamhane Testi İle Suç Türleri ve Yardımseverlik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	122
Tablo 54: Suç Türleri ile Geleneksellik Değeri Ortalamaları	123
Tablo 55: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Geleneksellik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	124
Tablo 56: Varyans Homojenliği Testi Suç Türleri ve Geleneksellik Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma	124
Tablo 57: Tamhane Testi İle Suç Türleri ve Geleneksellik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	125
Tablo 58: Suç Türleri ile Uyma Değeri Ortalamaları Arasındaki İlişki	127
Tablo 59: Suç Türleri ile Güvenlik Değeri Ortalamaları	128

Tablo 60: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Güvenlik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	129
Tablo 61: Varyans Homojenliği Testi Suç Türleri ve Güvenlik Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma Testi	129
Tablo 62: Tukey Testi İle Suç Türleri ve Güvenlik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	130
Tablo 63: Suç Türleri ile Kendini Güçlendirme Değeri Ortalamaları	132
Tablo 64: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Kendini Güçlendirme Temel Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	132
Tablo 65: Varyans Homojenliği Testi İle Kendini Güçlendirme Temel Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma	133
Tablo 66: Tukey Testi İle Suç Türleri ve Kendini Güçlendirme Temel Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	134
Tablo 67: Suç Türleri ile Değişime Açıklık Değeri Ortalamaları.....	137
Tablo 68: Suç Türleri ile Kendini Aşma Değeri Ortalamaları.....	138
Tablo 69: Suç Türleri ile Muhafazakârlık Değeri Ortalamaları.....	139
Tablo 70: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Muhafazakârlık Temel Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması	139
Tablo 71: Varyans Homojenliği Testi İle Muhafazakârlık Temel Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma	140
Tablo 72: Tukey Testi İle Suç Türleri ve Güç Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	141

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Araştırma Modeli.....	16
Şekil-2: Değer Tipleri ve Arasındaki İlişki.....	35
Şekil 3 : 2003- 2013 Yılları Arasında Çocuk Ceza İnfaz Kurumuna ve Eğitimevine Giren Hükümlü Çocuk Sayıları.....	77

GİRİŞ

Değerler, bireylerin içinde buldukları yapıya özgü, davranış örüntüleri, yaşama biçimleri, normları ve kuralları içselleştirerek öğrendikleri sosyal ağ örüntüleridir. Kişilerin içinde yaşadığı gruba veya topluma özgü sunduğu bir bağlılığın göstergeleridir. Weberyan manada bir ideal tip görevini üstlenen değerler, sosyoloji, psikoloji ve antropoloji için; toplumları ve bireyleri nitelemede, zaman içinde değişimin izini sürmede ve tutum ve davranışların güdüsel temellerini açıklamada bir araç olarak kullanılmışlardır.

Sosyolojide değerler, *“özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri”* (Theodorson ve Theodorson, 1979, s. 455) olarak tanımlanabilmektedir.

Thomson ve Hickey’e (1999, s. 79) göre değerler, amaçlarımızı ve davranışlarımızı belirlemede bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyleyen standartlardır. Kluckhohn’a (1962 [1951], s. 395) göre değerler *“mevcut davranış tarzları, araçları ve sonuçları arasından seçim yapmayı etkileyen ve neyin istenir olduğu hakkındaki kavramsallaştırmalardır”*. Değerler, *“bireyin özgün ya da bir grubun karakteristik özelliğini, açık veya örtülü olarak belirten, eylemin mevcut biçim, araç ve amaçlarının seçimini etkileyen”* bir kavramdır (Akt.: Korkmaz, 2013, s. 58).

Değerlerin sosyal hayata ilişkin işlevlerini Rokeach (1973;1989) şu şekilde sınıflandırmıştır: İlk olarak değerlerin uyumu kolaylaştırıcı işlevleri bulunmaktadır. Bireylerin davranışları ile hedefleri arasında “faydacıl yapılar” olarak görev almaktadırlar. İkinci olarak değerlerin, bireyi tehditlere karşı koruma olarak tanımlanabilecek bir “savunma” işlevi bulunmaktadır. Üçüncü ve son olarak değerlerin, bireyin anlam arayışı ve anlama ihtiyacını karşılayan “kendini yenileme” işlevi bulunmaktadır (Rokeach, 1973).

Kaynağı sosyal hayatın içinde gizli olan davranış biçimleri, yine son derece karmaşık olan toplumsal yapılar içerisindeki birçok faktörün etkileşimi ile ortaya

çıkmaktadır (Güngör, 1991, s. 32). Bireyin davranışlarını şekillendiren, değişime tabi tutan ve kısıtlayan bu yapıların çözümlenmesi, çocukları suça iten yapıları anlaşılır kılmak adına önemli bir sorunsal temsil etmektedir. İşte tam burada hem yapının hem de bireyin, birbirini biçimlendirerek kendi toplumsalını oluşturma serüveninde sosyoloğa düşen görev, bu sürece aktif olarak katılarak süreci anlamaya çalışmaktır. Çocuk suçluluğunun asli bileşenlerini oluşturan ‘*çocuk*’ kavramının kendi tarihselliği içerisinde anlaşılması, çocuk ve suça ilişkin tarihsel algının, üretim biçimini ve ilişkilerini açıklanması da bir başka ihtiyacı oluşturmaktadır. Bu açıdan suçun karakteristik özelliklerini, açık ve örtülü amaçlarını analiz etmede değerlerin bir araç olarak kullanılması, suça sürüklenen çocukların içinde buldukları yapılara özgü davranışları, normları ve kuralları açıklayabilme adına bir anahtar görevi üstelenebilmektedir.

Değerlerin sahip olduğu bu işlevlerin yanı sıra, ölçülmek istenen nesnenin (değerin) karmaşıklığı ölçme aracının bir ideal tip olarak belirlenmesinde değerlerin kavramsallaştırılması zorunlu kılmıştır. Nitekim Boudon (2001), Inglehart (1997), Kohn (1969), Parsons (1951), Rokeach, (1973) bu ihtiyaca çare bulmaya çalışmışlardır. Ancak farklı tanımlamalardaki anlaşmaya varılamamış güvenilir bir görgül ölçme yöntemi bir başka sorun olarak ortaya çıkmıştır (Hitlin ve Piliavin, 2004; Rohan, 2000). Bu tez çalışmasının kuramsal temelinde de bulunan Schwartz’ın değerler yaklaşımı, değerlerin toplumsal bilimlerde uygulanmasında görgül ölçme yöntemi bulma serüveninin bir sonucu olarak doğmuştur (Schwartz, 1992; 2005). Bu nedenle suç ve değer ilişkisini konu alan bu çalışmaya en uygun model olduğunu düşündüğümüz Schwartz’ın değerler yaklaşımı uygulanmıştır.

Bu çalışmada suç kavramının seçilmesinin en önemli nedenlerinden birisi de, günümüzde yetişkinlerin dünyasına ait olduğu değerlendirilen bir toplumsal olgu olarak suçun, kendi sınırlarını aşarak çocukların dünyalarında yer almasıdır. Adam öldürme, yaralama, gasp, hırsızlık, cinsel suçlar ve uyuşturucu madde ile ilgili suçların çocuklar arasında da güngeçtikçe yaygınlaşması da araştırmacıyı harekete geçiren diğer bir motivasyon faktörü olmuştur. Örneğin, ülkemizde 2005 yılında Çocuk Mahkemelerine ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerine çıkan

çocukların sayısı 88,821 iken 2013 yılında bu sayı 117,367'ye çıkmıştır¹. Yine ülkemizde 2009 yılında suça sürüklenme nedeniyle gelen veya getirilen çocukların sayısı 68,344 iken, bu sayı 2013 yılında 115,439'a çıkmıştır. İngiltere'de yapılan bir araştırmada 2007-2008 yılları arasında suç işleyen 176,511 çocuğun işledikleri suçların toplam maliyetinin 4 milyar sterlin olduğu belirtilmiştir (Kamer, 2013, s. 221-222).

Bu düşüncelerden hareketle bu araştırma ile birlikte hem çocukları suça sürükleyen yapıların analiz edilmesi hem de suç ve değerler arasındaki ilişkinin anlaşılmasına katkıda sağlamak amaçlanmıştır. Bu araştırma ile suç türlerine evrensel değerlerin Ankara örnekleminde değişiminin yönü ve derecesi de ortaya konmuştur. Bu konunun ilgili yazında daha önce çalışılmamış olması bu araştırmanın özgünlüğünü ve önemini arttırmıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi ile araştırmanın yöntemi açıklanmıştır. İkinci bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi açıklanmıştır. Bu kapsamda ilk olarak değer kavramı ve değer kuramları kısaca açıklanarak araştırmamıza konu olan Schwartz'ın değer yaklaşımı hakkında bilgi sunulmuştur. Ardından araştırmanın diğer bir değişkenini oluşturan suç olgusu ve suçu açıklamaya yönelik kuramsal yaklaşımlar açıklanmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın bulguları ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bölümde ilk olarak araştırmaya katılan örneklem grubunun sosyo-demografik özellikleri tanımlanmış ve betimsel analizler yapılmıştır. İkinci olarak araştırmanın birinci set ve ikinci set hipotezleri analiz edilerek değerlendirilmiştir. Dördüncü ve son bölüm olan tartışma ve sonuç bölümünde, araştırma sonuçları kısa bir değerlendirmeye tabi tutulmuş, ilgili literatür ile kıyaslamalar yapılmıştır. Ayrıca bu bölümde politika koyucuları, akademisyenler, çeşitli kurumlar için öneriler sunulmuştur.

¹ Daha ayrıntılı bilgi için www.tuik.gov.tr adalet istatistiklerine bakınız.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE YÖNTEMİ

1.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmada, suç türlerine göre değerlerin suça sürüklenen çocuklarda, farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Bu amaçla öncelikle değer kavramı ve değer kavramıyla yakından ilişkili olduğu düşünülen kültürel/toplumsal değer kuramları incelenmiştir. Bu kapsamda çeşitli değer teorileri içerisinde en uygun değer modelinin, ülke içi karşılaştırmalarda da kullanılabilmesi ve kültürel geçerliliği olması nedeniyle, Schwartz'a (1992, 1994b, 2007) ait olduğu değerlendirilmiş ve bu değer modeline göre analizler yapılmıştır.

Schwartz modeli, insani eyleminin üç temel gereksinimine dayandığı on evrensel değer tipine ve bu değer tipleri ile pratik ve sosyal sonuçları bakımından uyumlu veya çatışan dört temel değer tipine dayanmaktadır. Söz konusu modelde bulunan “değişime açıklık”, “muhafazakârlık”, “kendini güçlendirme” ve “kendini aşma” olarak ifade edilen dört temel değer tipi ve bu dört temel değer tipinin alt kategorisi olan on evrensel değer tipleri bu araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmuştur. Çeşitli demografik faktörlerin etkisi kontrol edilerek suç türleri arasında bu dört temel değer bakımından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı bu araştırmanın temel konusu olmuştur.

Araştırmamızın bağımlı değişkenlerini suça sürüklenen çocuklara isnat edilen suç türleri, cinayet, yaralama, hırsızlık, gasp, uyuşturucu (uyuşturucu kullanmak, satmak, satın almak), cinsel suçlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda temel değerlerin ölçümü için Schwartz tarafından geliştirilen ve kişisel değerleri ortaya çıkaran yirmi bir maddelik Portre Değerler Ölçeği (Portrait Values Questionnaire-PVQ) veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Değerler üzerinde yapılmış olan çok sayıda araştırma, değerlerin toplumsal davranışı etkileyebilme potansiyelini ortaya çıkartmıştır. Toplumsal davranışın analizi için o toplumsal yapıdaki kurumların, süreçlerin ve rollerin bilinmesi gerekmektedir. Bu kurum, süreç ve rollerin sosyal aktör tarafından anlamlandırılmasında değerler anahtar görevini görmektedirler. Bu nedenle, toplum yapısının analizine katkı sağlayacak en önemli unsur; o toplumun sahip olduğu değer yargılarının tespit edilmesidir (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010, s. 4).

Sosyolojik olarak, bir toplumsal yapıyı veya olguyu oluşturan, kurum ile ilgili davranış örüntülerini, ilişkileri ve etkileşim süreçlerini açıklamak ancak o kurumun değerler sisteminin anlaşılıp analiz edilmesiyle mümkündür (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010, s. 5). Bu açıdan toplumsal doğasından ayrılamayan suç olgusunun araştırılmasında da toplumsal yapıdaki bireyi suça sürükleyen değer yapılarının ve bunların işlevlerinin analiz edilmesi için suç ve değer ilişkisini konu alan değer çalışmalarının yapılması önem arz etmektedir.

Türkiye'nin son yıllarda yaşamakta olduğu değişim sürecinde, bireyin etken ve edilgen olarak bir parçası olduğu suç kavramı, bir toplumsal olgu olarak günlük yaşantımızı meşgul etmektedir. Özellikle toplumsal kurumlarda yaşanan bu hızlı değişim beraberinde suç olgusunun bir parçası olarak suça sürüklenmiş çocukları ortaya çıkartmaktadır.

Suçta sürüklenmiş çocukları konu alan bazı çalışmalarda, toplumsal yapı analizlerinde sadece demografik bilgiler kullanılarak analizler yapıldığı görülmüştür (Aldemir, 2010; Güral, 2009; Şenses, 2010). Bazı çalışmalar da ise; ebeveyn tutum algısı (Teker, 2010), arkadaş çevresinin rolü (Köseoğlu, 2011), ailesel faktörler (Şahinli, 2012) gibi bağımsız değişkenler ile suç arasındaki ilişkinin açıklanmaya çalışıldığı görülmüştür. Ancak, ilgili yazın incelendiğinde suça sürüklenen çocukların davranış örüntülerini, ilişkileri ve etkileşim süreçlerini değer araştırmaları ile açıklamaya çalışan araştırmalara rastlanmamıştır. Bu

çalışma ile suç ve değer ilişkisine yönelik ilgili yazındaki ihtiyaca sosyal bilimler perspektifinden katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bu araştırma ile suç ve değer ilişkisi kapsamında iki kapsamlı soruya cevap bulunmaya çalışılmıştır: Birincisi, temel değer tipleri bakımından suça sürüklenen çocukların değerlerinde farklılık olup olmadığını belirlemektir. İkincisi, suç türleri bakımından suça sürüklenen çocukların temel değerlerinde farklılık olup olmadığını belirlemektir.

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmanın bu bölümünde örneklemin seçimi, veri toplama teknikleri, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tanımlanması, araştırma modelinin açıklanması ve veri analiz yöntemleri ele alınmıştır. Araştırmaya konu olan bağımlı değişkenler ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını veya yokluğunu keşfetme (Ural ve Kılıç, 2005, s. 18) çabasında bulunan bu çalışma metodolojik olarak betimleyici yöntemi kullanmaktadır. Veri toplama sürecinde nicel bir araştırma tekniği olarak anket kullanılmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel analiz tekniklerinin yardımıyla araştırmaya konu olan hipotezlerin sınanmasında kullanılmıştır.

İlerleyen bölümlerde araştırılan konu ile ilgili kavramsallaştırmalar (tanımlanması) ve bu kavramların nasıl ölçüleceğinin belirlenmesi yani operasyonelleştirilmesine (Neuman, 2013, s. 271) yönelik bilgi sunulacaktır.

1.3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Gerek maddi imkânların kısıtlı olması, gerekse de yürütülen çalışmanın bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanması nedeniyle ülke genelini kapsayacak bir evren saptamasına gidilmemiştir. Bu nedenle suç ve değerler arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmanın evreni olarak Ankara ili belirlenmiştir. Ankara ilinin evren olarak belirlenmesindeki bir diğer etken ise araştırmaya konu olan suça sürüklenmiş çocuklar için hizmet veren “Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu” ve “Ankara Çocuk Eğitimevi”nin Ankara ili sınırları içerisinde bulunmasıdır. Türkiye genelinde suça sürüklenen çocukların barındırıldığı bu

kurumlar araştırmaya gerek suç türleri bakımından, gerekse de kültürel farklılaşma bakımından zenginlik katmaktadır. Bir başka açıdan Ankara'nın Türkiye'nin nüfus bakımından ikinci büyük kenti olması ve hızla değişen bir demografik yapıya sahip olması da bu zenginliği devam ettiren ve destekleyen başka bir özellik oluşturmuştur. Bu bağlamda Ankara ili bu çalışmanın amacına uygun, yüksek temsiliyet özelliği barındırmaktadır.

Araştırmanın  rneklemine, Ocak-Şubat 2015 tarihleri arasında Ankara ocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Ankara ocuk Eğitimevi'nde kalan 170 erkek ocuk oluşturmuştur. Araştırmanın  rneklemine tespit etmede genel olarak nicel araştırmalarda kullanılmayan amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Amaçlı  rneklem kullanma amacımız (araştırmamıza konu olan) “suç türleri” ile maksimum çeşitliliğe ulaşmaktır. Araştırmanın yapıldığı dönemde Ankara ocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan 220 çocuktan araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 120 çocuğa ve Ankara ocuk Eğitimevi'nde bulunan 85 çocuktan araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 50 çocuğa ulaşılmıştır.

1.3.2. Veri Toplama Teknikleri ve Kavramların Tanımlanması

Araştırmada nicel veri toplama tekniği olarak anket kullanılmıştır. Çalışmanın nicel boyutunu oluşturan anket; Schwartz tarafından geliştirilen Portre Değerler  leğinin yirmi bir sorudan oluşan formatı (EK-1) ve Sosyo-Demografik Bilgi Formundan (EK-2) oluşmaktadır. İlgili yazım/literatür incelendiğinde, Portre Değerler  leği, araştırmanın amacı kapsamında temel ve evrensel değerleri araştırmak için kullanılabilecek en uygun veri toplama tekniği olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın anket uygulama kısmı, Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğünün 01 Aralık 2014 tarihli, 35853172/433-3946 sayılı “Etik Kurulu Onama” kararı (EK-3) ve Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevfikevleri Genel Müdürlüğü'nün 14 Ocak 2015 tarihli, 85138863.203.02/22/8203 sayılı “Uygulama İzni” (EK-4) alınarak başlatılmıştır.

Saha çalışması, 25 Ocak 2015-10 Şubat 2015 tarihleri arasında “Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu” ve “Ankara Çocuk Eğitimevi”nde kalan suçta sürüklenmiş çocuklar içerisinde anket katılmaya gönüllü olanlara uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından ilk olarak pilot çalışma amacıyla 10 kişilik bir grup üzerinde uygulama yapılmış ve demografik bilgi formu, çocukların eğitim durumu, hazırbulunuşluluk seviyeleri göz önüne alınarak yeniden düzenlenmiş ve uygulamaya yeniden başlanılmıştır.

Kurumların yetkilileri ve görevlileri ile yapılan koordineler sonrasında belirlenen gün ve saatlerde 5-7 kişilik gruplar halinde uygulama yapılmıştır. Anketlerin doldurulması sürecinde çocuklar ile yüz yüze görüşmeler yapılarak süreç yönetilmiştir. Okuma yazma bilmeyen 16 kişi ve ilkokul eğitimini yarıda bırakmış olan 31 kişi ile anketler birebir yüz yüze olarak uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından sorulan sorulara katılımcıların verdikleri yanıtlar aynen yazılmıştır. Çocukların sorulara doğru cevap vermesi veya verebilmesi adına gerekli olan uyarılar ve bilgilendirme araştırmanın giriş kısmında yazılı olarak, araştırmanın başlangıç aşamasında da sözlü olarak bildirilmiştir. Sorulara verilecek cevapların akademik amaçlı kullanılacağı ve isimlerini yazmamaları gerektiği ifade edilmiştir. Görüşmeler esnasında kurumların sosyal hizmet çalışanlarından ve psikologlarından da yardım alınmıştır. Çocukların anket uygulama sürecinde olumsuz etkilenmemeleri için gardiyan veya idareci rolünde kimsenin odada bulunmaması konusunda hassasiyet gösterilmiştir.

1.3.2.1. Araştırmanın Kavramları

Araştırmanın bağımlı değişkenlerini suç türleri, bağımsız değişkenini de değerler oluşturmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın değişkenlerinin ölçümü ve kullanılan kavramların kavramsal tanımları açıklanmaya çalışılacaktır.

1.3.2.1.1. Temel Değerlerin Ölçülmesi

Araştırmanın bağımsız değişkenini de oluşturan değerleri ölçmek için Portre Değerler Ölçeğinin 21 sorudan oluşan kısa formatı kullanılmıştır. PDÖ'nin temelleri 1992 yılında yapılmış Schwartz Değerler Ölçeğine (SVS) dayanmaktadır. SVS ile başlangıçta elli yedi sorudan oluşan bu ölçekte,

katılımcılardan kendilerine yöneltilen sorularda, elli altı değeri -1’den 7’e kadar değişen aralıkta derecelendirilmeleri istenmiştir. SVS’nin Türkçe ’ye uyarlanmış soru örnekleri aşağıda Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Schwartz Değerler Ölçeği (SVS) Soru Örnekleri (51 Soruluk)

Aşağıda sunulan ölçekte: Hayatınıza yön veren bir ilke olarak hangi değeri belirlediğinizi ve ya hangi değerın sizin için daha az önemli olduğu sorulmaktadır.									
Benim İçin		İlkelerime Ters Düşer	Önemli Değil		Önemli			Çok Önemli	Hayati Öneme Sahip
1	Eşitlik (Herkes İçin Eşit Fırsat)	(-1)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
4	Memnuniyet (Arzuların Gerçekleştiril mesi)	(-1)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)

Schwartz’ın ilk çalışmalarında elli yedi değerin ölçülmesini amaçlamıştır. Otuzu aşkın ülkede çevirileri yapılarak ölçeğin geçerliliği kanıtlanmıştır. İlerleyen araştırmalarda Schwartz, elli yedi soruluk anketin uygulamak için uzun olmasına yöneltilen eleştirilerden sonra , anketi ilk olarak kırk soruluk ardından da yirmi bir soruluk güncel formatına çevirerek on temel değer tipinin ölçülmesini amaçlamıştır (Davidov vd., 2008; Linderman ve Verkasalo, 2005, s. 172; Schwartz, 2003, s. 266; Schwartz, 2007). 21 soruluk Portre Değerler Ölçeği EK-1’de sunulmuştur. PDÖ’nin Türkçe’ye uyarlanmış soru örnekleri aşağıda Tablo 2’de sunulmuştur.

PDÖ’nin yirmi bir soruluk versiyonu, yirmi bir farklı insanı betimlemektedir. Her bir soru bir bireyin amaçlarını, arzularını, o değerin önemini açıkça ifadelerin tasvirini içermektedir. Örnek olarak Tablo 2’de ki “Onun için yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak onun için önemlidir. O ilişkilerini kendine özgü yollarla yapmayı sever” sorusuyla, ‘özerklik’ değer tipini benimseyen portre tarif edilmektedir. Katılımcılara her bir portre (sorular ile tarif edilmeye çalışılan bireyler) için, “Bu kişinin size ne kadar benzeyip benzemediğini söyler misiniz?” sorusu sorulmaktadır. Katılımcıların bu soruları ‘Çok Benziyor’ (6), ‘Benziyor’

(5), ‘Biraz Benziyor’ (4), ‘Çok Az Benziyor’ (3), ‘Benzemiyor’ (2), ‘Hiç Benzemiyor’ (1) şıklarından birisi ile derecelendirilmesi beklenmektedir. Ölçek maddeleri doğru orantılı puanlanacak şekilde hazırlanmıştır. Diğer bir deyişle, bir değere sahip olma derecesi ne kadar büyük ise puan o kadar büyük verilmektedir.

Tablo 2: Portre Değerler Ölçeği (PDÖ) Soru Örnekleri

		Çok benziyor	Benziyor	Biraz Benziyor	Çok az Benziyor	Benzemiyor	Hiç Benzemiyor
1	Yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak onun için önemlidir. İşleri kendine özgü yollarla yapmayı sever.	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
2	Onun için zengin olmak önemlidir. Çok paraya ve pahalı şeylere sahip olmak ister.	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)

Schwartz, kavramların operasyonelleştirilmesinde üç aşamalı bir yöntem kullanmıştır. İlk olarak temel değerlerin kavramsal tanımlamaları üzerinden portreler oluşturulmuştur. Yirmi farklı soruda karşılaşılan yirmi farklı portre on temel değer tipinin kavramsal tanımlamaları üzerine inşa edilmiştir. İkinci olarak, katılımcılar ile üzerinde anlaşılabilir tasvirler yapılmıştır. Bu sayede kast edilen portre ile algılanan portre arasındaki yanlış anlaşılmalara en aza indirilmeye çalışılmıştır. Örneğin, ‘yardımseverlik’ değer tipi, ‘İnsanların çevresindeki insanlara yardım etmesi’ ve ‘İnsanların arkadaşlarına sadık olması’ ile ifade edilmiştir. Son olarak Schwartz, ilk cümlesinde değerün önemini ikinci cümlede de o değeri benimseyen bireyin hoşlandığı veya sevdiği şeyi belirterek iki cümlelik soru biçimleri oluşturmuştur. Bu sayede ifade edilmek istenen portre amaçlar, istekler ve arzular ile tasvir edilmeye çalışılmıştır (Schwartz, 2003, s.

273-297). Ölçekte yer alan yirmi bir soruyla ölçülen on adet değer tipi ve temel değerler Tablo-3' te sunulmuştur.

Tablo-3 Temel Değer Tiplerinin Operasyonelleştirilmesi

Değer Tipleri	Soru Maddeleri	Temel Değerler
Güç	2, 17	Kendini Güçlendirme
Başarı	4, 13	
Hazcılık	10, 21	
Yenilikçilik	6, 15	Değişime Açıklık
Özerklik	1, 11	
Hümanizm	3, 8, 19	Kendini Aşma
Yardımseverlik	12, 18	
Geleneksellik	9, 20	Muhafazakârlık
Uyma	7, 16	
Güvenlik	5, 14	

Tablo-3'te de görüldüğü gibi kendini güçlendirme temel değeri; güç (2, 17), başarı (4, 13), hazcılık (10, 21) değer tiplerinden, değişime açıklık temel değeri; yenilikçilik (6, 15) ve özerklik (1, 11) değer tiplerinden, kendini aşma temel değeri; hümanizm (3, 8, 19) ve yardımseverlik (12, 18) değer tiplerinden, muhafazakârlık temel değeri; geleneksellik (9, 20), uyma (7, 16) ve güvenlik (5,14) değer tiplerinden oluşmaktadır.

1.3.2.1.2. Sosyo-Demografik Faktörler

Araştırmanın bu boyutunda, 'çocuk suçluluğu' konusunun asli bileşenlerini oluşturan 'suça sürüklenmiş çocukların' kendi bağlamı içerisinde anlaşılması için sosyo-demografik faktörlerin keşfedilmesi amaçlanmıştır.

Sonuç olarak, katılımcıların yaş, cinsiyet, kendisinin ve anne-babasının eğitim durumları, ceza evine geliş sayıları, isnat edilen suç türlerine göre dağılımı, anne ve babalarının sağ/vefat ve öz/üvey olmalarına göre dağılımı, anne ve babalarının mesleklere göre dağılımı, kardeş sayısı, ailenin ve katılımcının yaşadığı bölge, katılımcının kiminle birlikte yaşadığı gibi faktörler sosyo-demografik bilgi formuna eklenmiştir. Bu faktörlerin yanı sıra katılımcıların kendilerini algılayış

biçimleri, evden kaçma ve sokakta kalma durumları, aile ve yakın akrabalarından suç işleyerek ceza evine girenlerin sayısı ve suç türleri, anne ve babalarının tutumları, katılımcılar ile anne babaları arasındaki güven mesafesi, uyuşturucu madde kullanma durumları, dini tutum puanlaması, ceza evine girme nedenleri gibi diğer faktörler ile ilgili tamamlayıcı nitelikte kavramsallaştırılmalar yapılmıştır. Bu maksatla hazırlanmış olan sosyo-demografik bilgi formu EK-2’de sunulmuştur.

1.3.2.1.3. Araştırmaya Konu Olan Suç Türleri

Araştırmaya katılan çocukların suç türleri altı kategori altında kavramsallaştırılmıştır. Kavramsallaştırılan bu suçlar:

Cinayet Suçu: Bir kasten öldüren veya bu suçu tasarlayarak, canavarca hisle eziyet çektirerek, yangın, su baskını, tahrip, batırma veya bombalama ya da nükleer, biyolojik veya kimyasal silah kullanmak suretiyle ortaya çıkan suç türüdür (CMK, 2004, madde 81-82).

Hırsızlık: Zilyedinin rızası olmadan başkasına ait taşınır bir malı, kendisine veya başkasına bir yarar sağlamak maksadıyla bulunduğu yerden alınması suretiyle ortaya çıkan suç türüdür. Nitelikli hırsızlık, kullanma hırsızlığı bu suç grubu içerisinde değerlendirilmektedir (CMK, 2004, madde 142-146).

Cinsel Suçlar: Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl edilmesi durumunda ortaya çıkan suç türüdür. Çocukların cinsel istismarı, reşit olmayanla cinsel ilişki, cinsel taciz bu suç grubu içerisinde değerlendirilmektedir (CMK, 2004, madde 102-103-104-105).

Gasp: *“Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden ya da malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından bahisle tehdit ederek veya cebir kullanarak, bir malı teslim veya malın alınmasına karşı koymamaya mecbur”* kılınması durumunda ortaya çıkan suç türüdür (CMK, 2004 madde 148). Nitelikli yağma bu suç grubu içerisinde değerlendirilmektedir.

Yaralama Suçu: Kasten bir başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olmak durumunda ortaya çıkan suç türüdür. Kasten yaralama, taksirle yaralama bu suç grubu içerisinde değerlendirilmektedir (CMK, 2004, madde 86-87-88-89).

Uyuşturucu Suçu: Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal etme, ticaretini yapmak, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma durumlarında ortaya çıkan suç türüdür (CMK, 2004, madde 188-189-190-191).

1.3.3. Ölçüm Aracının Güvenirliği ve Geçerliliği

1.3.3.1. Ölçeğin Güvenirliliği

Ölçüm aracının güvenirliği ve geçerliliği çeşitli yöntemlerle sınanmaktadır. Güvenirlik, ölçmenin tesadüfi hatalardan arındırılmış olması ve aynı şeylerin birbirinden bağımsız ölçümleri arasındaki kararlılıktır (Gökçe, 1992, s. 144; Karasar, 1999, s. 148;). Diğer bir ifade ile güvenirlilik, tutarlık veya sağlamlık anlamına gelir. Aynı sonuçların, birbirine benzer koşullar altında tutarlı olarak tekrarladığı anlamına gelmektedir (Neuman, 2013, s. 277). Bu tutarlılığın iki yönü bulunmaktadır: Zaman içinde tutarlılık ve iç tutarlılık. İç tutarlılık (internal consistency) analizleri en yaygın kullanılan güvenirlik analiz yöntemidir. Bu çalışmanın da güvenirliliğinin iç tutarlılık analizi, Cronbach Alpha tekniği vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir.

Cronbach Alpha değeri, 0 ile 1 arasında değişen bir değerdir. Bu değer 1'e yaklaştıkça ölçeğin güvenirliliğinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Bir ölçeğin güvenilir kabul edilebilmesi için bu değer büyük olduğu konusunda farklı görüşler mevcuttur. Örneğin, Karasar (1999, s. 150) 0,5'ten, Özen (1996, s. 101) 0,7'den daha büyük olması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak güvenirlilik ile ilgili yaygın kanaat alfa (α) katsayısına bağlı olarak şu şekildedir (Kayış, 2006, s. 405):

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçeğin güvenirliliği düşüktür.

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir

Schwartz'ın PDÖ'nin Türkçe 'ye uyarlanmasında Demirutku ve Sümer (2010) güvenilirlik değerleri sırasıyla: Güç (0.81), Başarı (0.81), Hazcılık (0,77), Yenilikçilik (0.70), Özerklik (0.65), Hümanizm (0.72), Yardımseverlik (0.66), Geleneksellik (0.82), Uyumluluk (0.75) ve Güvenlik (0.80) olarak bulunmuştur. Türkiye'de yapılan bazı çalışmalarda Cronbach Alpha değerleri tutarlı olarak değişiklik göstermiştir. Dirilen'in 2006 yılındaki çalışmasında Cronbach Alpha değerleri 0.50 ile 0.75 arasında (2006, s. 153), Erkenekli'nin 2009 yılındaki çalışmasında Cronbach Alpha değerleri 0.49 ile 0.70 arasında (2009, s. 16), Morsümbül'ün 2014 yılındaki çalışmasında Cronbach Alpha değerleri 0.55 ile 0.77 değerleri arasında (2014, s. 29) bulmuşlardır. Bu çalışmanın Cronbach Alpha değerleri ise aşağıda Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Araştırmanın Cronbach Alpha Değerleri

Değer Tipleri	Soru Sayısı	Cronbach Alpha Değeri	Temel Değerler	Cronbach Alpha Değeri
Güç	2	0,732	Kendini Güçlendirme	0,622
Başarı	2	0,726		
Hazcılık	2	0,754		
Yenilikçilik	2	0,609	Değişime Açıklık	0,618
Özerklik	2	0,613		
Hümanizm	3	0,645	Kendini Aşma	0,588
Yardıms severlik	2	0,528		
Geleneksellik	2	0,768	Muhafazakârlık	0,701
Uyma	2	0,622		
Güvenlik	2	0,753		

Değerlerin bu kadar düşük olmasının nedeni kültür ve değerler ile ilgili çalışmalarda cronbach alpha değerinin düşük çıkmasıdır. Bu nedenle bu değerler kültür çalışmaları için oldukça yüksek bir değerdir.

1.3.3.2. Ölçeğin Geçerliliği

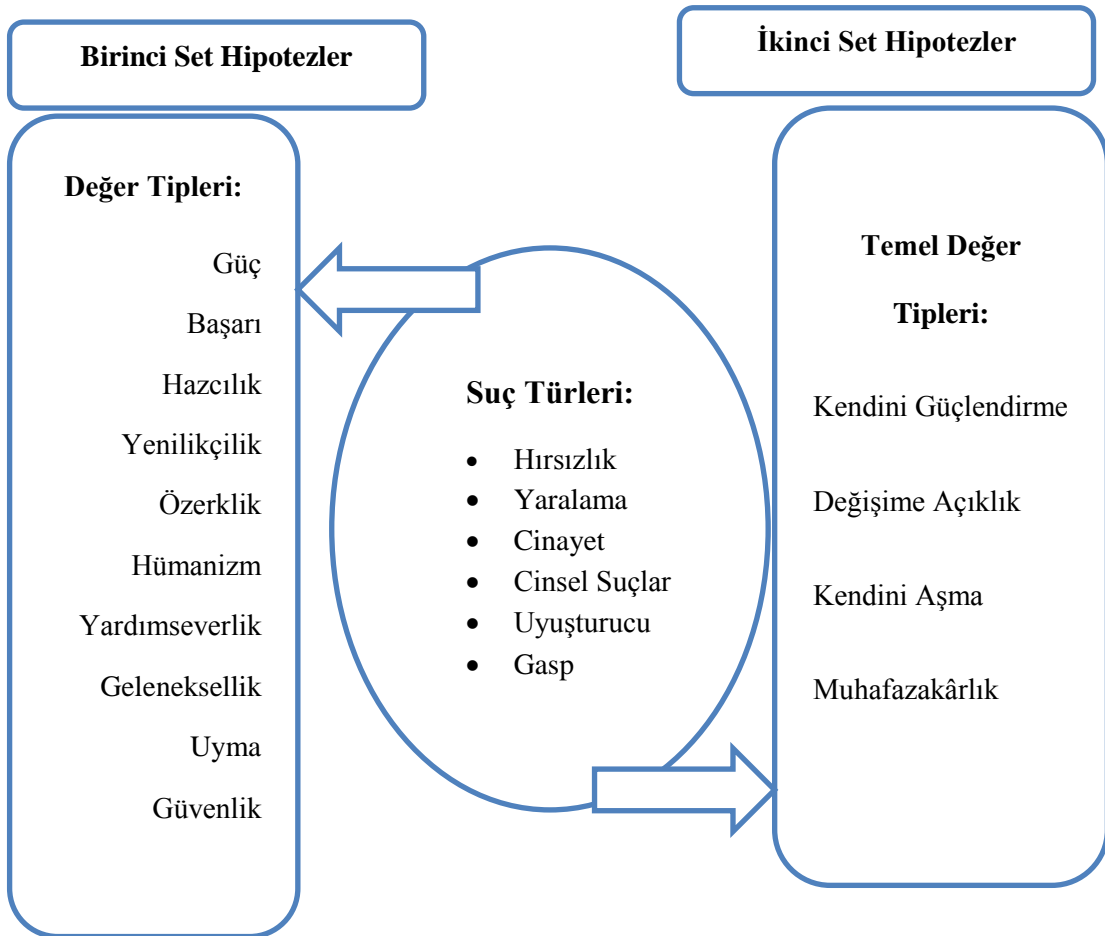
Schwartz (1992)'ın değer tiplerini oluştururken kullandığı elli yedi maddeden oluşan ilk ölçek, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu kültürler arası bir çalışmanın ürünüdür. Daha sonralarda Schwart'ın bu ölçeği sadeleştirilerek ve kısaltılarak bu çalışmada da kullanılan yirmi bir maddelik formatı halini almıştır. Bu ölçek, Avrupa Değerler Araştırması (European Values Study, EVS) kapsamında, farklı ülkelerde uygulanmış ve on farklı değer tipini ölçtüğü kabul edilmiştir (Schwartz, 2003, s. 319).

1.3.4. Veri Analizi

Araştırmanın anket uygulamasından elde edilen verilerin analizlerinde nicel veri analiz programlarından SPSS-19,0 programı kullanılmıştır. Sosyo-demografik verilerin analizi için yüzdelerle frekanslar aracılığı ile betimsel analizler yapılmıştır. Birinci ve ikinci set hipotezlerinde, suç türleri ve temel değer tipleri arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Araştırmanın hipotezlerini sınamak için suç türleri arasında karşılaştırma yapmamıza olanak sağlayan tek yönlü varyans analizi testi (One-way anova testi) uygulanmıştır.

1.3.5. Araştırma Modeli

Bu çalışmada suç türleri ve değerler arasındaki ilişkinin açıklanması amaçlanmıştır. Bu maksatla ilk olarak; suç türleri ve değer tipleri arasındaki ilişki durumunu incelemek amacıyla birinci set hipotezler oluşturulmuştur. Daha sonra suç türleri ve temel değer boyutları arasındaki ilişki durumunu incelemek amacıyla ikinci set hipotezler oluşturulmuştur. Araştırmanın hipotezleri Tablo 5'te, araştırmanın model tasarısı da Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1: Araştırma Modeli

1.3.6. Araştırmanın Hipotezleri

Rokeach (1973), Feather (1975), Homer ve Kahle (1988), Levy (1990) gibi araştırmacılar, çalışmalarında değerler ile eğitim, yaş, cinsiyet, meslek gibi demografik özellikleri konu almışlardır. Ancak bu çalışmalar değerlerin, kültürler

arası geçerliliği olan bir model ve bir değer teorisine dayanmadığı için kısıtlı kalmışlardır (akt. Schwartz, 1992, s. 1-3).

Bazı değer araştırmalarında; kırdakentte yaşama, sahip olunan sosyoekonomik statü gibi çevresel ve yapısal farklılıklar araştırmaya konu alınmıştır (Kağıtçıbaşı, 2000, s. 56). Kağıtçıbaşı, Kohn'un (1969) bir araştırmasına atıf yaparak yaptığı açıklamasında orta sınıfta özerklik ve değişime açıklık değerlerinin öne çıkmakta olduğunu, diğer yandan işçi sınıfında ise muhafazakârlık değerlerinin daha çok ön plana çıktığını vurgulamaktadır (akt., Kağıtçıbaşı, 2000, s. 59). Comte, Durkheim, Parsons, gibi çok sayıda sosyologa göre toplumsal düzenin temelinde "değer uzlaşması" (*value consensus*) vardır (akt. Schwartz ve Bardi, 2001, s. 467). Bu uzlaşmanın olmadığı durumlarda normsuzluk, bir diğer ifade ile suçlu davranış örüntüleri ortaya çıkabilmektedir.

Sonuç olarak genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, bireylerin sahip oldukları değerlerin yaş, eğitim, cinsiyet, meslek veya içinde bulunduğu sosyal sınıf, sosyoekonomik statü durumu, kırdakentte yaşama durumu gibi birçok değişkenle ilişkili olduğu gibi suç olgusu ile de ilişkili olduğu varsayılmaktadır.

Bu çalışmanın ana konusunu da oluşturan; "değerlerin suç türlerine göre değişebileceği" düşüncesi, insanların farklı sosyal, ekonomik ve kültürel konumlara ve ilişki ağlarına sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu durumun "kültürleme" süreçlerine yansıtacağı beklenmektedir (Schwartz ve Bardi, 2001, s. 269). Bu varsayımdan yola çıkılarak değerlerin suç türlerine göre farklılaşacağı değerlendirilebilir (*En az biri farklı*). Bu farklılıkları ortaya çıkartmak amacıyla aşağıdaki hipotezler hazırlanmıştır.

Araştırmanın hipotezleri iki set halinde hazırlanmıştır. İlk set hipotezlerde suç türlerine göre evrensel değerler tiplerindeki farklılaşmanın/değişiminin derece ve yapısı sorgulanmıştır. On değer boyutu (güç, başarı, hazcılık, yenilikçilik, özerklik, hümanizm, yardımseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik) ile altı farklı suç türü (yaralama, gasp, cinsel suçlar, hırsızlık, cinayet) arasındaki ilişkinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

İkinci set hipotezlerimizde ise, suç türlerine göre temel değerlerden değişime açıklık (özgür duygu ve düşünce ile yeni deneyimlere açık değerleri daha fazla benimsedikleri), geleneksellik (hangilerinin değişime direnme ve gerek yazılı olmayan -örf, adet gibi- gerekse de yazılı olan kurallara -kanun, kural ve normlar- uymayı tercih ettiklerinin), kendini aşma (karışan bireylerin başkalarının refahı ve mutluluğunun arayışı içinde iken), kendini güçlendirme (hangi suç türüne karışan bireylerin kendi çıkarlarını düşünme arayışı içinde olduklarının) değerlerinde ki farklılaşmanın/değişiminin derece ve yapısı sorgulanmıştır.

Tablo 5: Araştırmanın Hipotezleri

Birinci Set Hipotezler	
H₁	Suç türlerine göre güç değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₂	Suç türlerine göre başarı değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₃	Suç türlerine göre hazcılık değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₄	Suç türlerine göre yenilikçilik değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₅	Suç türlerine göre özerklik değeri ortalamaları.
H₆	Suç türlerine göre hümanizm değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₇	Suç türlerine göre yardımseverlik değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₈	Suç türlerine göre geleneksellik değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₉	Suç türlerine göre uyma değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₁₀	Suç türlerine göre güvenlik değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
İkinci Set Hipotezler	
H₁₁	Suç türlerine göre kendini güçlendirme değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₁₂	Suç türlerine göre değişime açıklık değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₁₃	Suç türlerine göre kendini aşma değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.
H₁₄	Suç türlerine göre muhafazakârlık değeri ortalamaları farklılaşmaktadır.

1.3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma suç ve değer arasındaki ilişkiyi açıklama adına özgün bir yapıya sahiptir. Fakat kendi içinde bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Öncelikle örnekleme grubunu temsil eden suça sürüklenmiş çocukları konu alan bu çalışmada Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurum ve Ankara Çocuk Eğitimevinde bulunan çocuklara Ocak-Şubat 2015 tarihleri arasında anket uygulaması yapılmıştır. Bu nedenle çalışmamız söz konusu kurumlar ve zaman dilimi ile sınırlı kalmıştır.

İkinci olarak anket uygulaması, uygulamaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden çocuklar ile sınırlı kalmıştır. Katılımcıların uygun zamana sahip olamamaları sebebiyle anketler, yemek ve içtima (toplu sayım zamanları) saatleri aralarında yapılmıştır. Bu nedenle katılımcıların anketi zaman darlığı altında çok iyi düşünmeden cevaplama ihtimalleri araştırmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Üçüncü olarak araştırmanın bir yüksek lisans tezi olması dolayısıyla yeterli bir yıllık bir zaman dilimi içerisinde bitirilmesi amaçlanmıştır. Bu durum aynı zamanda çalışmamız için bir sınırlılık oluşturmuştur. Dördüncü olarak suç ve değerler arasındaki ilişkinin konu alındığı çalışmamızda, suç türleri; hırsızlık, cinayet, cinsel suçlar, yaralama, gasp suçları ile sınırlı kalmıştır. Bu durumun temel nedeni araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden ve örnekleme grubunu oluşturan suça sürüklenmiş çocukların söz konusu suç türlerinden dolayı tutuklu yada hükümlü olarak bulunmalarındır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.DEĞER KAVRAMI

Değerler sosyolojide olduğu kadar, psikoloji, antropoloji ve ilişkili bilim alanlarında da önemli bir rol oynayarak toplumsal yapıyı ve toplumsal davranışı anlamlandırma adına merkezi bir kavram halini almıştır. Toplum bilimcilerin ilgisini çeken bu kavramın, toplumsalın araştırılmasındaki önemi ilk sosyologlarca da fark edilmişti. Toplumsal, kişisel örgütlenmeyi ve değişimi açıklamada Durkheim ve Weber için değerler yaşamsaldı (Schwartz, 2006).

Weberyan manada bir ideal tip görevini üstelenen değerler, sosyoloji, psikoloji ve antropoloji için; toplumları ve bireyleri nitilemede, zaman içinde değişimin izini sürmede ve tutum ve davranışların güdüsel temellerini açıklamada bir araç olarak kullanılmışlardır. Thomson ve Hickey'e (1999, s. 79) göre değerler, amaçlarımızı ve davranışlarımızı belirlemede bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyleyen standartlardır. Kluckhohn'a (1962, s. 395) göre değerler "*mevcut davranış tarzları, araçları ve sonuçları arasından seçim yapmayı etkileyen ve neyin istenir olduğu hakkındaki kavramsallaştırmalardır*". Rokeach (1973) oldukça benzer bir biçimde, değerleri kişisel veya sosyal anlamda, hangi davranış biçimlerinin ve ya varoluşsal durumların tercih edileceğini belirten ve zaman içinde göreceli olarak kalıcı olan inançlar olarak tanımlamıştır. Schwartz ve Bilsky (1987, s. 551) ise daha açık bir ifadeyle değerleri "*evrensel insan ihtiyaçlarının zihinsel temsilleri*" şeklinde tanımlamaktadır.

Değerlerin genel işlevlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Fichter, 1996):

1) Değerler, tabakalaşma sistemi içerisinde bireyin yerini ortaya koyarken bireyin çevresindekilerin gözündeki konumunu, nerede olduğunu bilmesine yardım eder.

- 2) Değerler, kişinin dikkatini, toplumsal olarak değerli kılınan maddi kültürel nesnelere odaklaştırır.
- 3) Değerler, toplumsal olarak kabul edilebilir “ideal” düşünce ve tutumların neler olduğu konusunda bireye yol gösterir.
- 4) Değerler, bireye kişisel rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler.
- 5) Değerler toplumsal kontrol aracı olarak bir yandan “doğru” şeyleri yapmaya bireyi yönlendirirken, bir yandan da onaylanmayan, yasaklanmış davranışların neler olduğunu işaret etmektedir.
- 6) Değerler toplumsal dayanışmayı ve paylaşılan ortak toplumsal bağların inşasında bir araç olarak kullanılırlar.

2.2.DEĞER KURAMLARI

Son yıllarda, genelde insan davranışını, özelde ise toplumsal eylemi konu alan değer kuramlarını konu alan değer çalışmalarının sayısında artış olmuştur. Bu çalışmaları sırasıyla Alport, Vernon ve Lindzey (1951), Morris (1956), Maslow (1962), Kluckhohn ve Strodtbeck (1961), Rokeach (1973), Inglehart (1977), Hofstede (1980), Triandis (1990) ve Schwartz (1992) oluşturmaktadır.

Aşağıda son yıllarda değerleri konu alarak ön plana çıkan çalışma ve kuramcılarının yaklaşımlarından Hofstede (1980), Rokeach (1968), Inglehart (1971) ve Schwartz (1992) kuramları açıklanmaya çalışılacaktır. Bu çalışmaların bu tezin temel aldığı Schwartz'ın modelini etkilediği görülmektedir. Bu nedenle Schwartz'ın değer kuramına ait yaklaşımları daha ayrıntılı olarak yer alacaktır.

2.2.1. Rokeach'ın Değer Yaklaşımı

Rokeach (1973) değerleri, siyasal, dinsel, ekonomik, estetik, sosyal ve kuramsal *“şeklinde ilgi ve etkinlik konularına göre tanımlamamış; kendinden sonra yapılacak çalışmalarda çığır açacak bir şekilde ‘tercih edilen hedefler’ veya bir davranış veya var oluş durumunda tercihleri belirleyen inançlar”* olarak ele almıştır (Hogg ve Vaughan, 2007, s. 201).

Değerleri kendi içinde ikiye ayıran Rokeach, (Tablo 6) amaçsal değerleri; *“yaşamın amacına ilişkin genel inançlar olarak tanımlarken, araçsal değerleri; bu amaçlara ulaşmak için gerekli olan davranış biçimleri olarak tanımlamıştır. Ayrıca bu değerlerin nasıl farklılaştığını da inceleyen Rokeach, bireyin en yakınında bulunan ortak paydaşım tecrübelerinin değerleri üzerinde baskın bir rolünün olduğunu bulmuştur (Aydın, 2003, s. 127; Uyguç, 2003, s. 93; Yapıcı ve Zengin, 2003, s. 184).*

Tablo 6: Rokeach'ın Amaçsal (Termal) ve Araçsal (Instumental) Değerleri ²

AMAÇ DEĞERLER	ARAÇ DEĞERLER
Ahret Selameti	Bağımsız
Aile Güvenliği	Bağışlayıcı
Bariş İçinde Bir Dünya	Cesaretli
Başarı Hissi	Dürüst
Bilgelik	Entelektüel
Eşitlik	Geniş Görüşlü
Gerçek Dostluk	Hayal Gücü Kuvvetli
Güzellikler Dünyası	Hırslı
Heyecanlı Bir Yaşam	İtaatkâr
İç Huzur	Kendini Kontrol Eden
Kendine Saygı	Kibar
Mutluluk	Mantıklı
Olgun Sevgi	Muktedir
Özgürlük	Neşeli
Rahat Bir Yaşam	Sevecen
Sosyal Onay	Sorumluluk Sahibi
Ulusal Güvenlik	Temiz
Zevk	Yardımsaver

2.2.2. Hofstede'nin Değer Yaklaşımı

Hofstede'ye göre kültür zihinsel/mental programlardır. Bu programın kodları bebeklikten itibaren ailede yazılmakta, okul ve kurumlarda toplum tarafından geliştirilerek insanların bilinçaltlarına işlenmektedir (1984, s. 11). Bilincimizin ürünü olan bu yapıları Hofstede, evrensel, kolektif ve bireysel olmak üzere üç düzeyde incelemiştir. Toplumsalın inşası sürecinde bireyin zihinsel programının kodları da bu sürecin bir sonucu olarak yazılmaktadır. Diğer bir ifade ile bireysel değerler ve tutumlar ortak zihinsel programların bir ürünü olarak bir yapıyı

² Rokeach'ın Amaçsal ve Araçsal Değerlerinin Türkçe karşılıkları için Taşdelen (1998) ve Erkenekli (2009) dan yararlanılmıştır.

algılayışımıza yardımcı olan bizim bilicimizin bir ürünü olan yazılımlardır. Bu yazılımın genetik kodları toplumdan bağımsız değildir (Hofstede, 1984, s.11-16; 2001:2).

Hofstede'nin kültüre dair beş temel değer boyutunu şöyle sıralamıştır (Hofstede, 2001):

Tablo 7: Hofstede'nin Beş Temel Değer Boyutu

1	Güç Mesafesi,
2	Bireycilik-Toplulukçuluk (Kolektivizm),
3	Anaerkillik-Ataerkillik,
4	Belirsizlikten Kaçınma,
5	Uzun-Kısa Vadecilik

2.2.3. Inglehart'ın Değer Yaklaşımı

Aynı zamanda Dünya Değerler Araştırması olarak da bilinir bu model, insani değerler üzerine yapılmış olan boylamsal ve kültürlerarası bir araştırma programıdır. İlk olarak 1981 yılında Avrupa Birliğine üye ülkelerin vatandaşlarının katılımı ile başlayan bu araştırma, her dokuz yılda bir örnekleme genişletilerek uygulanmıştır. 2007 yılında örneklemin dünya nüfusunu temsil etme oranı % 90 olarak hesaplanmıştır (Inglehart, 1997; Inglehart ve Baker, 2000, s. 24).

Elde edilen bulgular neticesinde iki temel değer boyutu tespit edilmiştir (Inglehart ve Welzel, 2010, s. 552-555):

- **Geleneksel- Seküler/Rasyonel Değerler (Traditional-Secular/Rational):** Bu değer boyutlarında baskın değerler dini inançlara yakınlık uzaklık ilişkisidir. Geleneksel değer boyutunda, ulusal gurur ve dine daha çok önem verilirken; seküler boyutta bireysel sorumluluk daha ön plana çıkmaktadır.

- **Yaşamsal-Kendini Gerçekleştirme Değerleri (Survival - Self-Expression):** Bu değer boyutlarında baskın değerler birey olma, kendini gerçekleştirme, yaşam kalitesidir. Inglehart, endüstriyel toplumdan bilgi

toplumuna doğru geçişte yaşanan bir dönüşümün sonucu olarak bu değer boyutları oluşmuştur. Kendini gerçekleştirme değeri ön plana çıkarken, cinsiyet farklılıklarına ve etnik kimliklere dayalı ayrımcılığa karşı bir direnç uygulamak ön plana çıkmaktadır.

Bir sonraki alt bölümde bu çalışmanın da model aldığı Shalom H. Schwartz'ın değer kuramı açıklanmaya çalışacaktır. Bu araştırmada kullanılacak olan değer ölçeğinin ve ölçeğin temel boyutlarının anlaşılması açısından bu bölüm önemlidir.

2.2.4. Schwartz'ın Değer Çalışmaları

Değerlerin sahip olduğu bu işlevlerin yanı sıra, ölçülmek istenen nesnenin (değerin) karmaşıklığı ölçme aracının bir ideal tip olarak belirlenmesinde değerlerin kavramsallaştırılması zorunlu kılmıştır. Nitekim Boudon (2001), Inglehart (1997), Kohn (1969), Parsons (1951), Rokeach, (1973) bu ihtiyaca çare bulmaya çalışmışlardır. Ancak farklı tanımlamalardaki anlaşmaya varılamamış güvenilir bir görgül ölçme yöntemi bir başka sorun olarak ortaya çıkmıştır (Hitlin ve Piliavin, 2004; Rohan, 2000). Schwartz'ın değerlerin yapısının toplumsal bilimlerde uygulanmasında görgül bir ölçme yöntemi bulma serüveni, bu ihtiyacın bir sonucu olarak doğmuştur (Schwartz, 1992; 2005).

Schwartz'a göre değerler; bireylerin tercihlerini, kanaatlerini, eylemini ve tutumlarını belirleyen, kolay kolay değişmeyen, toplumsal davranışlarda yansımaları görülen, güçlü bir analiz kaynağıdır (Bilsky ve Schwartz, 1994, s. 164; Schwartz, 2005, s. 261). Bir diğer ifade ile kişilerin kendileri de dâhil olmak üzere çevresindeki her türlü olay ve varlığı değerlendirmek, eylemlerini seçmek ve meşrulaştırmak için kullandıkları ölçütlerdir (Özensel, 2003, s. 223).

Schwartz ve Bilsky (1987), Rokeach'ın (1973) değer tanımlarını ve değer listesini farklı bir bakış açısı ile ele alarak, insani değerlerin temel değer boyutları aracılığı ile incelenebileceğini savunmuşlardır. Bu amaçla ilk olarak 56 temel değer boyutu ile başlatılan araştırma, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 54 ülkeden öğretmen ve öğrenci gruplarından oluşan 44 000 kişi üzerinde uygulanmıştır (Schwartz ve Bilsky 1987; Schwartz,1992; 1994a; Smith ve Schwartz, 1997, s. 87; Kuşdil ve

Kağıtçıbaşı, 2000; Schwartz, 1999; 2005; 2006). Daha sonralarda bu araştırma kısaltılmış ölçeklerle “Avrupa Toplumsal Araştırması (ESS)”, içerisinde, 30’dan fazla ülkede farklı zaman dilimlerinde düzenli olarak yürütülmüştür (Schwartz, 2005; Davidov vd, 2008). Araştırma ölçeği, Afrika, Asya ve Batı’da bulunan önemli tüm dinleri, felsefeleri, inançları ve kültürleri taranarak oluşturulmuştur. Öğretmen ve öğrenci örneklemlerinde yapılan analizler sonucunda hem ülke düzeyi (kültürler arası) hem de birey düzeyi (kültür içi) için farklı değer örüntüleri bulunmuştur (Schwartz, 1992; 1999; 2006; Smith ve Schwartz, 1997). Sonuç olarak 7 temel toplumsal değer boyutu, bireysel düzlemde ise 10 değer tipi belirlenmiştir. Bu iki düzlem arasındaki ayrıma giderek, sosyal bilimlerde sıkça rastlanan ekolojik hatadan kaçınmıştır. Çünkü bireysel düzlemde kişiyi yönlendiren değerler arasında var olan güdüsel ilişkiler ile kültürel düzlemde kişiyi yönlendiren güdüsel ilişkiler aynı olmama olasılığı vardır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Schwartz, bireysel düzlemdeki temel değerler iki üst boyutta toplamıştır: İlki, “değişikliğe açık olma³” karşısında yer alan ve “muhafazakârlık”; ikincisi ise, “kendini güçlendirme” karşısında “kendini aşma”dır (Çukur, 2007, s. 51-52). Birey düzeyindeki değerleri birbirinden ayırmasının temel amacı sahip oldukları ve ifade ettikleri güdüsel amaç tipidir. Diğer bir ifade ile, tüm kültürlerde görülme olasılığı en yüksek olan değerler, insan doğasının evrensel gerekliliklerini en iyi biçimde simgeleyen değerler olmalıdır (Barnea ve Schwartz, 1998, Caprara, Schwartz vd., 2006; Kuşdil - Kağıtçıbaşı, 2000)

Schwartz değerlerle ilgili çalışmalarında üç temel konuyla ilgilenmiştir: Birincisi değerlerin, insanların toplumsal yapıdaki yaş, cinsiyet, eğitim, meslek gibi konumlarından hangi ölçüde etkilendiği, İkincisi, din, siyaset, aile, çalışma hayatı gibi alanlarda değerlerin, tutum ve davranışları hangi oranda etkilediği. Üçüncüsü, farklı kültürlerde değerler hangi ölçüde farklılaştığıdır (Schwartz, 1992, s.1-2; Özensel, 2003, s. 223)

³ Bu çalışmada değişikliğe açık olma temel değeri, değişime açık olma olarak kullanılacaktır.

Schwartz'a göre değerler; bireylerin tercihlerini, kanaatlerini, eylemini ve tutumlarını belirleyen, kolay kolay değişmeyen, toplumsal davranışlarda yansımaları görülen, güçlü bir analiz kaynağıdır (Bilsky ve Schwartz, 1994, s. 164; Schwartz, 2005, s. 261). Bir diğer ifade ile kişilerin kendileri de dâhil olmak üzere çevresindeki her türlü olay ve varlığı değerlendirmek, eylemlerini seçmek ve meşrulaştırmak için kullandıkları ölçütlerdir (Özensel, 2003, s. 223).

Schwartz, kendinden önceki araştırmacılardan farklı olarak, güncel olaylardan etkilenebilen davranışların etkisini ortadan kaldırmak için değerleri somut davranışlardan değil ideal değerlere dayanarak ortaya çıkartmayı hedeflemiştir (Dahl, 1984).

Schwartz, değer kavramının temel özelliklerini ve o ana kadar ölçülmeyen değer özellikleri olarak altı nitelik⁴ tesbit etmiştir (Bilsky ve Schwartz, 1994, s. 164; Schwartz, 2003, s. 262; Schwartz, 1999, s. 24-25; Smith ve Schwartz, 1997, s. 80)

1) Değerler koparılamaz bir biçimde duygulara bağlı inançlardır:

Etkinleştirilen değerler duygu ile dolarlar. Örneğin, bağımsızlık duygusunun kendileri için önemli bir duygu olduğu toplumlarda insanlar, bağımsızlıklarına karşı bir tehdit algıladıklarından, onu korumak için çaba sarf ederler. Varlığı büyük bir mutluluk kaynağıdır yokluğunda ise umutsuzluk duygusu yaşanır

2) Değerler etkinliği güdüleyen istendik amaçlara gönderme yaparlar:

Toplumsal düzen, adalet, yardımseverlik gibi duyguları hayatlarında ön plana çıkartan insanlar bu duygulara kavuşmak için daha çok güdülenirler..

3) Değerler belirli eylem (davranış) ve durumların üstündedir, onları aşarlar: Örneğin, dürüstlük ve itaatkarlık gibi duygular, günlük yaşantımızda; işte, okulda, ailemizde, siyaset alanında yada arkadaş grupları arasında (onlarla ilişkili olduğu için) ön plana çıkarlar. Bu özelliği ile değerler, belirli davranış kalıplarına atıf yapan norm ve ya tutumlar gibi belirli davranışlardan ayırır.

⁴ Bu altı ana özelliği Schwartz birçok kuramcının yazılarında örtük olarak yer aldığını da savunur. Örneğin ; Allport (1961), Feather (1995), Inglehart (1997), Kohn (1969), Kluckhohn (1951), Morris (1956), Rokeach (1973), Schwartz ve Bilsky (1987).

4) Değerler standartlar ya da ölçütler olarak işlev görür: Değerler, davranışların seçilmesine ve ya değerlendirilmesine rehberlik ederler. Karar verme sürecinde, insanlar için neyin iyi, uygun görülebilir ya da uygunsuz olarak değerlendirerek yapmaya ya da kaçınmaya yönlendiren yine değerlerdir.

5) Değerler birbirine görece önemleri temelinde bir sıraya konulurlar: Değerler birbiri içerisinde bir önem sırasına koyulurlar. İnsanların değerleri onları birey olarak niteleyen bir öncül değer sistemini oluşturur.

6) Birçok değer görece önemi davranışa rehberlik eder: Herhangi bir tutum ya da davranışın olağan olarak birden fazla değeri içerisinde barındırır. Ve diğer değerlerin ortaya çıkmasında neden olur. Örneğin, kiliseye gitmek, hazcılık ve uyarılma değerlerini bastırırken, gelenek, uyma ve güvenlik değerlerini destekler.

Schwartz'a (2003, s. 262-263) göre değerlerin iki temel kaynağı vardır: Birincisi, bireyseldir: İnsanoğlunun doğuştan/yaratılıştan (mizaç, karakter) kaynaklanan temel gereksinimleri vardır. Bu temel gereksinim ve kişisel mizaçlar, haz, tatmin, uyarılma gibi değerler aracılığıyla belirginleşmekte ve sosyal işleyişin uyumunu bozabilmektedir. Fakir bir bireyin hızlı yoldan zengin olmak için hırsızlık yapmayı düşünmesi veya zengin bir iş adamının vergi kaçırması gibi davranışlar bu duruma örnek olabilirler. İkinci önemli değer kaynağı toplumsaldır: Yaş, eğitim, gelir, meslek, cinsiyet gibi önemli değişkenler toplumsal yapıdaki değer eğilimlerini etkilemektedir.

Schwartz, değerleri hem ülkeler (kültürler), hem de ülke-İçi (bireyler) düzeyinde incelemiştir. Toplumsal düzeyde yapılan araştırmalar ile etnik, dil, din, bölgelere ait değer eğilimleri sunulabilirken birey düzeyinde yapılan inceleme ile temel gereksinimler, haz, tatmin, uyarılma gibi sosyal işleyişi doğrudan etkileyen davranışların kaynağını araştırmaya imkân sunmaktadır.

2.2.4.1. Schwartz'a Göre Toplumsal Düzlemde Kültürel Değer Eğilimleri

Schwartz'a göre toplumsal düzlemde veya kültürel gruplar üzerinde yapılacak kültürel değer araştırmalarında, birey temel alınmamalıdır. Bu tür araştırmalar için

geliştirilmiş kültürel değer ölçeklerinin kullanılması gerekmektedir (Hofstede, 1984; 2001; Smith ve Schwartz, 1997; Schwartz, 1999, 2006).

Schwartz'a göre değer, toplumsal aktörün karşılaştığı çeşitli durumlara (karar verme, insanları ve olayları değerlendirme gibi) yönelik eylemini belirlerken (seçerken), bireye rehberlik eden bir araçtır. Kültürel değer ise, bir toplumun bazen farkında olarak bazen de farkında olmadan kabullendiği ortak soyut ideallerdir. Bu yönüyle kültürel değerler, çeşitli somut durumlar karşısında neyin iyi, doğru, güzel, arzu edilir ve uygun olduğunu belirleyen normlara da kaynaklık eder (Schwartz, 1999, s. 24-25). Bir diğer ifadeyle kültür bir toplum içerisinde, insanların paylaştıkları zengin ve karmaşık anlamlar, inançlar, semboller, uygulamalar ve değerlerin toplamıdır. Ancak kültürün özünü ve temelini, neyin iyi ve neyin tercih edilebilir olduğunu belirleyen değerler oluşturmaktadır (Schwartz, 2006, s. 138-139).

Schwartz'a (2006, s. 140) göre kültürel değerler, toplumların ortak toplumsal problemlere karşı, çözüm yöntemleri geliştirmek için ortaya koydukları birlikte hareket etme usulleri veya ortak kabullerdir. Devlet dairesi, okul, işletme de yapılan günlük her türlü eylemde bu durumun görülmesi olasıdır (Schwartz, 1999, s. 25; Schwartz, 2006, s. 140)

Weber'in toplum tanımlamasında olduğu gibi bireyi aşkın bir yapı olan toplum, birçok bileşeni ile günlük yaşamımızı etkilemektedir. Weber'in bu düşüncesini, Schwartz'da da görebiliriz. Bu etkileşimin içerisinde yer alan temel değer eğilimlerini, hukuk sistemi içerisinde, günlük ilişkilerde ve diğer toplumsallaşma araçlarında tek tek görebiliriz (Schwartz, 2006, s.139). Kültürel değer boyutları, Weberyen anlamda "ideal tip" işlevini görmektedirler (Schwartz, 1999, s. 25-28; 2006, s. 140-142).

2.2.4.2. Schwartz'a Göre Bireysel Düzlemde Değer Tipleri

Değer araştırmalarına göre, kültürel değer boyutlarının yanı sıra bireysel düzlemde değer farklılıkları; insanların farklı genetik geçmişlerini, kişisel

deneyimlerini, toplumsal konumlarını ve kültürlenme süreçlerini yansıtmaktadır (Schwartz; 1992; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 269).

Temel bireysel değerler çekirdeğini oluşturan en önemli husus, değer ilişkili olduğu dürtünün (motivasyon) amacı (Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270) ve bu değer bireyi nasıl etkilediğidir (Schwartz, 1992). Schwartz'a göre insanları harekete geçiren, tüm toplumların ve bireylerin karşılaştıkları üç temel insani gereksinim vardır (1992, s. 4):

- Birincisi, biyolojik organizma olarak bireylerin gereksinimleri,
- İkincisi, toplumsal etkileşime, iletişime ve koordine edilmiş sosyal ilişkilere yönelik gereksinimler,
- Üçüncüsü toplumsal varlığın ve yapının devam ettirilmesine yönelik gereksinimlerdir.

Bu temel gereksinimlerin giderilmesi için insanlar birbirinden farklı güdülerle⁵ (motivation) harekete geçmektedir. Bir başka ifadeyle, bu üç temel ihtiyaç, birbirinden farklı, 10 değer tipini, incelenen tüm kültürlerde neredeyse eş anlamlı bir biçimde (equivelant meaning) evrensel olarak doğurmaktadır.

Belli başlı kültürlerde (67 ülke, 210 örneklem, 64,271 kişi) yapılan çok boyutlu (multi dimensional) istatistiksel analizle bu 10 değer tipinin evrenselliği ortaya konulmuştur (Schwartz, 2003, s. 267-268). Ayrıca, Schwartz ve Boehnke (2004) 23 ülkeden toplanan verilerle yaptıkları onaylayıcı (confirmatory) faktör analizi ile aşağıda sunulan birbirinden farklı 10 değer tipini ortaya koymuşlardır:

Güç (Power): Toplumsal kurumların işlev görmesi için konumsal farklılaşma gerekmektedir (Parsons, 1951). Kişilerarası ilişkilerin çözümlendiği görgül analizlerin çoğunda bir egemenlik (dominance)/boyun eğicilik (submisson) boyutu ortaya çıkmaktadır (Lonner, 1980). Bu egemenlik ve boyun eğicilik

⁵ Schwartz (1992, 2003)'a göre evrensel olan bu üç temel sorun veya ihtiyaç, toplumdan topluma, bireyden bireye tamamen farklılaşan ve her biri özgün çözüm yöntemlerini içeren güdülenme biçimlerine yol açmaktadır. Her güdü tipi bir değerle ilişkilidir. Güdülenme (değer) tipleri arasında, üç temel soruna yönelik, geliştirdikleri yöntemler bakımından uyum ya da çatışma şeklinde bir ilişki vardır.

boyutları “güç değeri” tipini ortaya çıkartmaktadır (Schwartz, 2006). Kaynağı, toplumsal etkileşim ve grubun varlığını muhafaza etmek gereksiniminde olan (Schwartz, 1992, s. 8-9) güç değeri tipi, sosyal statü, prestij, kaynaklar ve insanlar üzerinde kontrol ve hakimiyetle ilişkilidir. Zenginlik ve statü elde etmek güç değeri tipinde temel amaçtır. Başkalarını kontrol etme ve onların saygısını kazanmak en önemli dürtüdür (Schwartz, 2003, s. 267). Toplumsal güç, otorite, zenginlik, toplumsal imajını muhafaza etme ise temel değeri eğilimleridir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Başarı (Achievement): Toplumsal standartlara göre yeteneklerini sergileyerek kişisel başarı elde etmeyle ilişkilidir (Schwartz, 2003, s. 267). Başarı, yetenek, hırs ve nüfuz sahibi olma temel değeri eğilimidir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270). Başarı değeri tipinde, toplumsal ilişkilerde kişisel yeteneklerin sergilenmesine önem verilirken, güç değeri tipinde toplumsal yapıdaki bir konum ya da statünün elde edilmesi veya muhafazasına daha çok önem verilmektedir (Schwartz, 1992, s. 9). Bu özelliği ile diğerinden farklılaşmaktadır.

Hazcılık (Hedonism): Bu değeri tipinin kaynağı bireysel organizmanın ihtiyaçlarıdır (Schwartz, 1992, s. 8). Bireysel zevke ve hazza yönelim temel ilgidir. İnsanın kendi hoşuna gidecek işler yapması, eğlenceye ve keyfe düşkün olması bu değeri eğilimine verdiği önemle ilişkilidir. Hayattan zevk alma, mutluluk, kendini keyfe kaptırma temel değeri eğilimleridir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270). Bu değeri tipi kurumsal manada çalışan bir işçinin görevini yaparken aldığı zevkle birlikte, görev dışı zamanlarda ve özel hayatta kendi istek ve arzularına vermiş olduğu önemi de ifade etmektedir.

Yenilikçilik/Uyarım-Heyecan (Stimulation): Bu değeri tipi, biyolojik organizmanın gereksinimlerini gidermeye yönelik bireysel yaklaşım farklılıklarından türetilmiştir (Schwartz, 1992, s. 7). Heyecan, yeniliklere açık olmak ve hayata meydan okumaktır. Yaşam, farklı ve yeni çok sayıda iş yapma alanı olarak görülmektedir (Schwartz, 2003, s. 267). Macera, sürpriz arama, risk üstlenebilme, meydan okuma davranış şeklidir. Cesaret, farklı ve heyecanlı bir

yaşam, temel değer eğilimleridir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Özerklik/Kendi Kendini Yönetme (Self - direction): Bağımsız düşünebilme, kendi başına karar verme, yaratıcılık ve keşfedicilik öne çıkan ilgilere. Karar alma süreçlerinde bağımsızlık ön plana çıkar. Yeni fikirler, özgürlük ve özgünlük önemlidir (Schwartz, 2003, s. 268). Yaratıcılık, özgürlük, bağımsızlık, merak ve kendi amaçlarını seçme temel değer eğilimleridir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Hümanizm/Evrensellik (Universalism): Kültürel farklılıklara sahip yabancı, farklı niteliklere sahip insanların dışlanması, bir çatışma durumunun grubun varlığını tehdit etmesi; biyolojik bir varlık olan insanı yok etme ihtimali gibi tehditlerin doğurduğu gereksinimler bu değer tipini ortaya çıkarmıştır (Schwartz, 1992, s. 12). Geniş fikirlilik, sosyal adalet, eşitlik, hoşgörü, tabiatın ve insanlığın iyiliğini gözetmek temel ilgidir (Schwartz, 2003, s. 268). Geniş görüşlülük, bilgelik, sosyal adalet, dünya barışı, doğayı ve çevreyi koruma temel değer eğilimleridir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Yardımseverlik (Benevolence): Bu değer tipinin kaynağı, toplumsal etkileşim, grubun varlığını geliştirme ve biyolojik organizmanın duygusal gereksinimleridir (Schwartz, 1992, s. 11). Çevresindeki insanların refah ve mutluluğunu artırma ve koruma, arkadaşlara ilgi gösterme ve sadakat temel ilgidir (Schwartz, 2003, s. 268). Yardımseverlik, dürüstlük, affedicilik, sadakat, sorumluluk ise temel değer eğilimleridir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Geleneksellik (Tradition): Bu değer tipinin kaynağı, grubun varlığını muhafaza etme gereksinimidir (Schwartz, 1992, s. 10). Kültürel gelenek ve düşüncelere bağlılık ve saygı, alçak gönüllü olmak, aile ve dine bağlılık temel ilgidir (Schwartz, 2003, s. 268). Mütevazı olmak, hayattaki rolünü kabul etmek, kaderci olmak, dindarlık, geleneğe saygı temel değer eğilimleridir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Uyma/Kurallara Uyumluluk (Conformity): Toplumsal etkileşim ve grubun varlığını muhafaza etme gereksinimi bu değer tipinin kaynağıdır (Schwartz,1992, s. 9). Başkalarına zarar verebilecek, toplumsal beklenti ve normlara aykırı olabilecek dürtü ve davranışların sınırlandırılması temel ilgilere (Schwartz, 2003, s. 268). Kibarlık, itaat, öz-disiplin, yaşlıları ve anne-babayı onurlandırma temel değer eğilimleridir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Güvenlik (Security): Güvenlik tipinin kaynağı, toplumsal etkileşim, grubun varlığını muhafaza etme ve biyolojik organizma gereksinimlerinden doğar (Schwartz,1992, s. 98). Güvenlik değerlerinin iki alt türü vardır: İlki temizlik gibi bireysel çıkarlara, diğerleri ulusal güvenlik gibi daha geniş grup çıkarlarına hizmet eder (Sagiv ve Schwartz, 2000). Ancak, her ikisi de kişinin kendisi ya da kendisi ile özdeşleştiği kişiler için güvenlik amacını ifade eder. Toplumsal yapıda, başkalarıyla ilişkilerde ve bireysel olarak uyum, güven ve denge arayışının bir sonucu (Schwartz, 2003, s. 268) olarak ortaya çıkan güvenlik değer tipinin değer eğilimleri; aile güvenliği, ülke güvenliği, toplumsal düzen, temizlik ve karşılıklı güvendir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

2.2.4.3. Schwartz'a Göre Değer Tiplerinin Yapısı ve Üst Değer Boyutları

67 ülkede yapılan analizlerde değer tipleri arasında, pozitif ya da negatif bir ilişki varlığı tespit edilmiştir. İncelenen tüm ülkelerde, bu ilişki dikotomisi Şekil 2'deki gibi elde edildiği için evrensel bir yapı olarak değerlendirilmiştir (Schwartz, 2003, s. 270). Şekilde karşıt konumlara yerleşmiş değerler arasında negatif, komşu değerler arasında ise pozitif ilişki vardır. Bu yapı nedeniyle, birbirine yakın değerler ile aynı değişken arasında pozitif; karşıt konumdaki değerler ile negatif ilişki vardır (Schwartz, 1992, s. 54).

Kendini Güçlendirme: Bu temel değer “Güç, Başarı ve Hazcılık” değer tiplerinden oluşmaktadır. Bu temel değere sahip olan kişiler, kişisel çıkarlarını önemserken, gücün ve kaynakların insanlara eşitsiz bir biçimde dağıtılması normal olarak değerlendirilir (Schwartz, 2003, s. 269; Smith ve Schwartz, 1997, s.

99). Karşıt değer tipleri, hümanizm ve yardımseverlik, temel değer tipi ise kendini aşmadır.

Kendini Aşma: Bu temel değer boyutu “Hümanizm ve Yardımseverlik” değer tiplerinden oluşmaktadır. Başkalarının mutluluğu ve çıkarları önemseyen bireylerde görülen bir değer boyutudur (Shwartz, 2003, s. 269). Eşitlik, özgürlük, dürüstlük, adalet değerlere önem verilir (Smith ve Schwartz, 1997, s. 99).

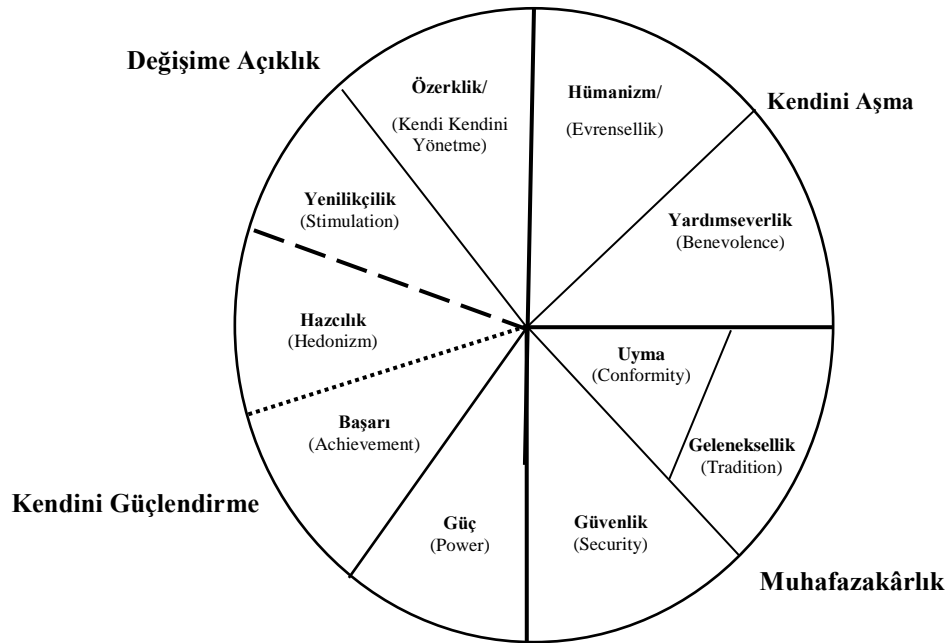
Değişime Açıklık: Bu temel değer boyutu “Yenilikçilik ve Özerklik” değer tiplerinden oluşmaktadır. Kendi başına karar verme veya davranma, var olan değerlerden veya düşüncelerden farklı yeni arayışlara yönelme öne çıkmaktadır (Shwartz, 2003, s. 269). Örneğin yenilikçilik değeri günümüzde internet bankacılığının kullanımı gibi yeni teknolojik uygulamalara uyumu kolaylaştırmaktadır (Shwartz, 2003, s. 268). Bu değer baskın olduğu durumlarda bireyler kendilerini normdan bağımsız olarak algılayabilir veya bu düşünceyi yansıtıcı tutum ve davranışlar sergileyebilirler. Karşıt değer tipleri, geleneksellik, uyma ve güvenlik; temel değer tipi ise muhafazakârlıktır.

Muhafazakârlık: Bu temel değer boyutu “Geleneksellik, Uyma ve Güvenlik” değer tiplerinden oluşmaktadır. Bireylerin yaşamlarında değişime direnç göstermesi, kendini kısıtlaması, toplumsal adet, örf, töre gibi yapıları daha ön plana çıkarması muhafazakârlık değer boyutu içerisinde değerlendirilebilir. Bu değer eğilimi, topluluk dayanışmasını veya gelenekleri bozacak eylemlerin sınırlandırılmasına vurgu yapar. “Toplumsal düzen”, “geleneklere saygı”, “ailenin kutsallığı”, “dindarlık” öne çıkartılan değerlerdir (Shwartz, 2003, s. 269; Smith ve Schwartz, 1997,s. 99).

Kendini Güçlendirme/ Kendini Aşma Üst Değer Boyutu: Bu değer boyutu “güç, başarı, hazcılık” değer tipleri ile “hümanizm ve yardımseverlik” değer tiplerinin karşılığında oluşmaktadır. İlk iki değer tipinde kişisel çıkar, sonraki iki değer tipinde ise başkalarının mutluluğu ve çıkarları önemsenmektedir (Shwartz, 2003, s. 269). 42 ülkede, 7.856 öğretmen üzerinde yapılan bir araştırmada, demokratikleşme ve sosyal gelişmişlik düzeyi ile kendini aşma ile

kendini güçlendirme değer boyutları arasında pozitif korelasyon bulunmuştur (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 465).

Değişime Açıklık-Muhafazakârlık Üst Değer Boyutu: Bu değer boyutu “özerklik ve yenilikçilik” değer tipleri ile “uyma, güvenlik ve geleneksellik” değer tiplerinin karşıtlığından oluşmaktadır. İlk iki değer tipinde bağımsız ve özerk eylem, düşünce ve duygularla, yeni arayışlar öne çıkarken; sonraki üç değer tipinde ise kişinin kendisini kısıtlaması ve değişime direnci önemsenmektedir (Shwartz, 2003, s. 269).

Şekil-2: Değer Tipleri ve Arasındaki İlişki

(Kaynak: Barnea, M. F. - Schwartz, S. H.,1998; Schwartz,1994a;2007)

2.3. SUÇU AÇIKLAMAYA YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

19'uncu yüzyılın sonu ve 20'inci yüzyılın başları suçu ve suçlu davranışı açıklama konusundaki bilimsel tartışmalara sosyolojik tartışmalarda katılmıştır. Suçun kalıtımla geçtiğini savunan bireysel teorilere karşın sosyologlarca eleştirilmiştir. Onlara göre bireyin davranışı içinde bulunduğu toplum tarafından şekillendirilir. Bireysel teorisyenlerin gerek kavramsal tanımlamalarındaki eksiklik gerekse de örneklemin evreni temsil etmesi konusundaki yetersizliği eleştirilere konu olan bir diğer noktayı oluşturmaktadır.

İçli'ye göre (2013, s. 95-96) suç konusundaki yaklaşımları üç kategoride toplamak mümkündür; fikir birliği, etkileşimci ve çatışmacı yaklaşımlar. Suçların mevcut ceza yasaları ile yasaklanması ve cezalandırılması gerektiğini savunan fikir birliği bakış açısı, kanunların ve kuralların aynı zamanda toplumun normlarını temsil ettiğini savunmaktadır. Normların dışında kendi kişisel çıkarları için hareket etmek isteyen birey karşısında onu düzenleyen bir sosyal kontrol mekanizması olarak ceza yasalarını görmektedir. Buna karşın etkileşimciler ceza yasalarının elit bir azınlık grup tarafından toplumu kontrol etmek için bir araç olarak kullanıldığını savunmaktadırlar. Çatışmacı bakış açısı ise eşitliklilik üzerine temellendirilmiş olan toplumlarda güç bakımından yüksek konumda olan sınıfların ceza yasalarını alt sınıfları sömürmek ve için kullandıklarını iddia etmektedir (Hunter ve Dantzker, 2002, s. 3-4).

Suç konu alan sosyoloji teorileri çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalardan birisinde Sieger (1989) şu şekilde yapmaktadır (İçli, 2013):

a.Sosyal Yapı Teorileri

1. Fonksiyonalist teoriler,
2. Alt kültür teoriler,
3. Sosyal ekoloji teorileri,
4. Gerilim teorileri,

b. Sosyal Süreç Teorileri

1. Sosyal öğrenme ve davranış teorileri
2. Kontrol teorileri
3. Etiketleme teorisi

c. Sosyal Çatışma Teorileri

1. Marxist kriminoloji

2.3.1. Sosyal Yapı Teorileri

Modern post-endüstriyel toplumun değişen yapısı, grup içi ve kişiler arası ilişkileri çok büyük ölçüde etkilediği ve bu süreçten etkilendiği görülmektedir. Toplumdan bağımsız kalamayan birey, sergilediği davranışlar açısından da topluma bağımlılığını sürdürmektedir. Suçlu davranışı açıklama çabasında olan sosyologlar da sosyal faktörleri dikkate almanın bir zorunluluk olduğunu kabul etmişlerdir. Çünkü kültür, değer, sosyo-ekonomik statü, cinsiyet, ırk ve yaş değişkenleri ile bağlantılı bulunan suçlu davranışın anlaşılmasını, bu kavramların ortaya çıktığı toplumun ve toplumsalın anlaşılmasıyla imkânlı kılınabilecektir.

Örneğin, günümüzde geniş ailenin etkisinin azalmasının, bireysellik, bağımsızlık ve izolasyon (bireyin aileden ve ya toplumdan ayrı tutulması) üzerinde dolaylı bir etkisi olmaktadır. Günümüzde geniş aile yapılarındaki bu değişimin anlaşılması suçlu davranışın temelinde yatan sosyal faktörlerin ortaya çıkartılmasında bir başlangıç noktasını oluşturabilmektedir.

2.3.1.1. Fonsiyonalist Teoriler

Suçun nasıl ortaya çıktığını ve onun toplumsal düzenin işlemedeki fonksiyonu ile nasıl ilişkili olduğu konusundaki sorular Durkheim'in çalışmalarıyla cevaplanmaya başlanmıştır. 19. yüzyılın suç ve sosyal faktörler arasındaki ilişki ile ilgilenen bütün bilim adamları arasında çağdaş kriminolojiyi en çok etkileyen Durkheim olmuştur (İçli, 2001). Durkheim'e göre bir toplumsal sapma biçimi

olan suç, bütün toplumlarda gözlemlenmektedir. Suçun olmadığı bir toplumda yoktur. Her yerde ve her toplumda suç sayılan edimler/ davranışlar aynı olarak kabul edilmemiştir. Ancak her yerde ve her zamanda insanların sapsmış davranışlarına karşı ceza uygulanagelmıştır (Durkheim, 1963; s. 3; 1985, s. 90)

Durkheim için suç normaldir. Çünkü toplum için gerekli ve yararlı olan suçtan, yoksun bir toplumun var olması mümkün değildir. Suçluluk ise her sağlıklı toplumun bütünleşmiş bir kısmıdır (Durkheim, 1985, s. 94; Kurzinger, 1996, s. 80 Akt: Demirtaş, 2005,s. 129).

Durkheim' a göre suçluluğun kapsamı belli bir sınırı aşarsa bu bir hastalık haline gelir (Durkheim, 1968, s. 3). Ahlakın, hukukun gelişimi ve toplumsal düzenin kurulumu açısından suç vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Başka bir ifade ile suç da toplumsal sapma, kültürel değer ve normların yerleşmesin de etkili olan bir araçtır. Çünkü kültür, ahlaki tercihleri ifade ederken neyin iyi ya da kötü olduğu konusunda bireyin davranışını şekillendirmek için toplumsal yapıda bir araç halini alır (Bozkurt, 2006). Bu şekilde bir şeyleri suçlu sayarak, iyi ve doğru arasındaki ayrım ortaya koyulmaktadır. Suçlu birey veya suçlu davranış, toplum tarafından ötekileştirilirken, davranışa karşı oluşturulmuş tepkinin bir sonucu olarak da toplumsal bütünleşme sağlanmaktadır (Maccionis, 1997, s. 206).

Durkheim'in suç konusundaki en büyük katkısı “anomi” (kuralsızlık) kavramıdır. Anomi kavramını ilk kullanan Durkheim bu kavramı çocuk suçluluğunu açıklamak için kullanmamıştır. Sanayi toplumlarının karmaşık halini inceleyerek orada meydana gelen değişmeyi ortaya koymaya çalışan Durkheim, anomiyi; “*standartların ve değerlerin kaybolması sonucu sosyal düzenin bozulması*” olarak tanımlamıştır (Dönmezer ve Erman, 1997 s. 421).

Toplumsal yapıdan hareketle suçluluğu açıklamak çabasındaki “ anomi teorisi” her ne kadar Durkheim tarafından ortaya atılmış olsa da Robert K. Merton tarafından geliştirilmiştir. Toplumsal düzeni ve düzensizliği açıklama çabasındaki Merton'un temel sorunu sapma düzeylerindeki değişimleri ve sapma biçimlerindeki çeşitliliği açıklamak olmuştur. Durkheim'in değerlerin kaybolması sonucu sosyal düzenin bozulması olarak tanımladığı anomi kavramını Merton,

“kültürel norm ve amaçlar ile bireylerin bunlara uygun ve uyumlu davranmaya zorlayan toplumsal yapı arasındaki kopma hali” olarak tanımlamıştır (Durkheim, 1985,s. 80; Tolon, 1981, s. 69).

Merton’un anomi teorisinde kültür ve sosyal yapı arasındaki çatışma ön plana çıkar. Sosyal yapının ürünleri olan uygun ve sapmış davranışlar karşılıklı bir çatışmayı da beraberinde getirmektedir. Bastırılmış olan düşmanca tahrikler, oluşturulmuş beklentilerden sapmalar, kültüre bağlı motivasyonlar ve sınıflara bağlı olan davranışların gerçekleşme şansları bu çatışmanın bir sonucudur (Merton, 1968, s. 283; Akt.; Demirtaş, 2005, s. 130). Diğer bir ifade ile ortak kuralların yokluğu, insanların faaliyetleri ve beklentilerinin bir biriyle çatışmasıyla sonuçlanır. Tahmin edilemez davranışlar sistemi yavaş yavaş bozulmaya sürükler ve toplumda anomi görülür (Adler ve diğerleri, 1991, s. 110).

Fonksiyonelliğinin yanı sıra suç bazı yönleriyle bir *disfonksiyondur (olumsuz işlev)*. Örneğin suçlu davranış sonrası oluşan maddi hasarlar, ayrıştırılmış sosyal kamplar gibi. Buna karşılık oluşan zararlar toplumsal değerlerin ve ilgilerin topluluk üyelerini intikam duygusu üzerinde birleştirici bir etki oluşturmaktadır (Akt: İçli, 2013, s. 99).

Durkheim sapma kavramını ile suç ile ilgili tanımlamalarını devam ettirmiştir. İnsan doğasının dikotomisi (istek ve arzularına karşın sosyal düzenlemelerin kısıtlayıcılığı) bir sonucu olarak oluşan sapmış davranışı üç tür de açıklamıştır:

1. Biyoloji sapmış: Bireysel bilinç, kalıtım ve durumsal faktörler nedeniyle değişim gösteren kollektif bir bilinç ile sapmış davranış ortaya çıkabilir.

2. Fonksiyonel sapmış: Patolojik, topluma tepki gösteren anormal kişidir.

3. Eğrilmiş sapmış: Hasta bir toplumda uygun şekilde sosyalize edilmiş kişidir. Durkheim’in ifadesiyle yanlış özgürlüktür (Taylor ve diğerleri, 1998, s. 84-87; Akt.: İçli, 2013, s. 100-101).

2.3.1.2. Gerilim Teorileri

Fonksiyonalist yaklaşımın bir başka önemli temsilcisi de Robert K. Merton'dur. Merton'un fonksiyonalizme en büyük katkıları; orta ölçekli teorisi, fonksiyonel analizi açıklığa kavuşturması, sapma teorisi ve rol hakkındaki çalışmalarıdır (Wolf ve Wallace, 2012, s. 55-56).

Merton, sapmış davranışın sosyo-kültürel nitelikleri üzerinde çalışmıştır. Merton'a göre, kültür tarafından belirlenen ve üyeleri tarafından meşru kabul edilen arzular ve kültür tarafından tespit edilen amaçlara ulaşmak için kullanılan örf ve adetler sosyo-kültürel yapıda yer alır. Bu ikisi arasındaki denge bozulursa anomali başlar (Merton, 1968, s. 132-133).

Merton'a göre eşit şekilde dağıtılmamış sınıfsal ayrıcalıklar ve dikey yönde gerçekleşemeyen sınıfsal geçişler, alt sınıflarda bulunan bireylerin üst sınıfların sahip olduğu imkânlarla ulaşma gayreti bir gerilim oluşturmaktadır. Hedefler ve hedeflere ulaşmak için kullanılan araçlar arasındaki eşitsizlikler bir gerilime neden olmaktadır. Bu durum sosyal yapıyı suçu üreten bir organizma olarak ortaya çıkartır. Gerilim teorisi de amaçlar ve yollar arasındaki bu uyumsuzluk ve baskının suçu oluşturduğunu açıklamaktadır (Adler ve diğerleri, 1991, s. 112).

Merton'a göre, mükemmel bir toplumda amaçlar ve yollar düzenlenmiş, herkesin kurallara uyması cesaretlendirilmiş, onaylanan davranışlar ödüllendirilmiştir. Bu sosyal yapıdaki bireyin konumu ve konumunda yaşanan gerilimim arasındaki ilişki gerilimi ortaya koymaktadır (Taylor ve diğerleri, 1988, s. 92-97, Akt: İçli, 2013, s. 103).

Merton gerilim ile birlikte oluşan uyum davranışını beş tipte sınıflandırmış ve açıklamıştır (Merton, 1968, s. 139-140):

1. Uyumluluk (Conformity): Bu tip en toplumda en yaygın görülen adaptasyon modelidir. Bireyler hem kültürün tanımladığı amaçları ve hem de bu amaçları gerçekleştirebilmek için sunulan yolları kabul ettikleri durumlarda görülür.

2. Yenilikçilik (Innovation): Bu modelde birey toplumda genel kabul gören amaçları kabul eder. Ancak amaçlara ulaşmak için yollar sınırdır. Bu nedenle yeni yollar bulmaya çalışırlar. Zimmete para geçirme gibi kanun açıklarının en fazla suiistimal edildiği uyum tipidir.

3. Şekilcilik (Ritualizm): Bu modeldeki aktörler kendilerine sunulan oyunu kurallarına göre oynarlar. Amaçlar kişinin ulaşabileceğinden çok daha uzak olduğu için bu amaçlardan vazgeçerler ve o anki yaşama biçimine kendilerini bırakırlar.

4. Geri çekilme (Retreatism): Toplumda genel kabul gören toplumsal amaçlar ve yollar açısından yabancılaştıran bireyleri tanımlayan bir modeldir. Serserilik, zorbalık, alkolizm ve uyuşturucu kullanmak gibi davranışlar ile kendisini dışa vurur.

5. İsyan (Rebellion): Bu modelde kültürel amaçlar ve yollar ulaşılacak istenen hedefler ile çatışmaktadır. Birey yapıya uyum gösterme yerine onu değiştirme çabasına girmektedir.

2.3.1.3. Alt Kültür Teorileri

Durkheim ve Merton'un anomi teorisi çocuk ve yetişkin suçluluğunu açıklama çabasında olan alt kültür teorilerine kaynaklık etmiştir. Alt kültür kavramı, ana kültür kalıplarından temel özellikleri itibariyle farklılıklar göstermeyen çeşitlilikleri ifade etmektedir (Erkal, 1999, s. 139). Alt kültüre ait suç teorileri ise belli başlı grupların suça neden olan değerleri benimsediği ve ya onları onayladığı görüşünden hareket etmektedir (İçli, 2013, s. 106).

Albert Cohen'in 1955'de yayınladığı "*Suçlu Çocuklar*" çalışması, çocuk suçluluğunun alt kültürünün açıklayarak alt kültür teorilerinin gelişmesi açısından suçluluğa yeni bir bakış sunmuştur. Cohen'e göre çocuk suçluluğu bir alt kültürden beslenmektedir. Bu kültür, inançları, değerleri, örf ve adetleri, zevkleri yani insana özgü her şeyi kendilerince içerir. Cohen'e göre, çocuğun ailesinin sosyal yapıdaki görece konumu onun yaşamı boyunca karşılaşacağı sorunları belirler. Örneğin, alt sınıf çocuklarını orta sınıfa gidebilecek şekilde sosyalle

edemezler. Bu nedenle çeşitli çetelere üye olan bu çocuklar orta sınıf statüsünü yasal kanallardan elde edemezler (Ritzer, 1990, s. 166; Akt.: İçli, 2013, s. 107).

Cohen gibi çocuk suçluluğunu ele alan ve geliştiren bir diğer kuramcılar Richard Cloward ve Lloyd Ohlin'dir. Cloward ve Ohlin tarafından geliştirilen *ayrıca fırsat teorisinde (Differential Opportunity)* suçlu alt kültürünü; “*alt kültürün desteklediği hakim rol olarak bazı tür suçlu aktivitelerin beklendiği bir alt kültür*” olarak tanımlanmaktadır. Merton'daki gibi geleneksel toplumda kendilerini başarısız olarak gören bireyler yenilikçi roller ararlar. Benzer başarısızlıkları yaşamış bireylerin birleşmesi ile ayrışan gruplarda suçlu davranışlar görülmektedir. Grup desteği onları utanç, korku veya suçluluk gibi duyguların hissedilmesinden korur (Siegel, 1989, s. 173).

Çocuk suçluluğuna anlamada bir katkıda David Matza ve Gresham Sykes'dan gelmiştir. Matza ve Sykes'in çocuk suçluluğu ile ilgili “*nötrleştirme teknikleri*” teorileri sosyal yapı analizi içerdiği için, teorileri aslında bir sosyal yapı teorisidir. Suçlu bir alt kültür, suçlu davranışı haklı göstermek/ anlamlı görmek kişiye için uygun bir ortam sağlamaktadır. Bireyin her ne kadar da suçlu bile olsa yaptığı davranıştan dolayı hissettiği pişmanlık ve suçluluk hissi, suçlu alt kültürün yarattığı değerler sistemi içerisinde söndürülmektedir (Sykes ve Matza, 1962, s. 196).

Matza ve Sykes'a göre birey, nötrleştirme teknikleri ile suçlu davranışı devam ettirirler. Bu teknik beş aşamaya ayrılabilir. İlki sorumluluğun bireyin üzerinden atılmasıdır. İkincisi, verilen zararın büyüklüğünü kabul etmemektir. Üçüncüsü, mağdurun varlığını kabul etmemek ve onu mağdur olmayı hak eden bir kişi olarak kabul etmektir. Dördüncüsü, suçlayanları suçlamaktır. Beşinci ve son teknik ise, suçlu bireyin içinde bulunduğu grubun kararlarına ve yaşam biçimine sadık kalması gerektiğine inanmasıdır (Sykes ve Matza, 1962, s. 298, 295-296: Akt.: İçli, 2013, s. 110-111).

2.3.1.4. Ekoloji Teorileri

Sosyal yapı teorilerinin içine sosyal ekoloji teorilerini de dahil etmek gerekir. İnsan ve çevre arasındaki ilişki olarak ifade edilen sosyal ekoloji, suç, çevrenin değişimi ile birlikte ortaya çıkan sosyal değişimin bir fonksiyonu olarak açıklamaya çalışmaktadır.

1800'lü yıllarda başlayan ilk ekoloji çalışmaları, İngiltere'de 1840'da yapılan çalışmalar ile devam etmiştir. Sanayi devriminden sonra kentlerde artan iş gücünü karşılamak için kırdan kente olan göç, bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Kıt kaynakların paylaşımı bir sorun olduğu gibi, bu paylaşımın nasıl yapılacağı da bir büyük bir sorunu teşkil etmekteydi.

Çocuk suçluluğunu ekoloji teorileri ile açıklamaya çalışan Allison (1840), Turner (1856), Mayhew ve Fletcher (1851) gibi araştırmacılar sosyal çevre ve suç arasında var olan bir ilişkiyi tanımlamışlardır. Bu alandaki çalışmaları 1920-30'larda Chicago Okulu, 19. Yüzyılda Kartografik Okul, Fransa'da Guerry'nin, Belçika'da Quetelet'nin çalışmaları takip etti. Ancak Chicago Okulu bu alandaki çalışmaları ile “*şehir teorilerinin*” diğer adıyla “*sosyal ekoloji teorilerinin*” kurumsallığını sağlamışlardır (İçli, 2013, s. 112-113).

Günümüzde yaşanan bireyselleşme sürecinin sonucu olarak, geleneksel değer kalıpları hızla değişmektedir. Normlar ve değerlerin geleneksel ilişkilerde olduğu kadar sağlıklı aktarılma süreci ortadan kalkmıştır. Kentte aileye ek olarak devreye giren, çok sayıdaki alt sistem yeni toplumsallaşma biçimleri yaratmaktadır (Coşar 2005, s. 288-292). Gençlik çeteleri de bu toplumsal biçimlerinden birisini oluştururken kendi değer yargıları ve normları ile suça sürüklenen çocuklar olgusunu ortaya koymaktadır.

2.3.2. Sosyal Süreç Teorileri

2.3.2.1. Sosyal Öğrenme ve Davranış Teorileri

Sosyal öğrenme teorileri, Lombroso'nun biyolojik anormallik teorisine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Tarde (1843-1904) tarafından formüle edilen sosyal

öğrenme kuramları, suçun işlenmesinde biyolojiden çok sosyolojik sebeplerin etkili olduğunu ve suçun taklit edilerek öğrenildiğini savunulmaktadır (Dolu, 2010, s. 230-232; İçli, 2013, s. 127).

Sosyal öğrenme teorileri, değerlerin, normların ve davranışların sosyalizasyon sonucu öğrenilmesi gibi suçun ve suçlu davranışın öğrenildiğini kabul etmektedirler. Sosyal süreç teorileri davranışın bir elbise gibi kopya edilebilen kalıplar olduğunu iddia etmektedir. Bu kalıplar doğuştan edinilmediği için bireyin sosyalleşme sürecinde öğrenilen davranışlar olduğunu savunmaktadırlar (İçli, 2013, s. 127).

Sosyalleşme sürecinin bir ürünü olarak taklit edilen davranışlar bir dizi taklit kalıbını da sergilemektedirler (Adler ve diğerleri, 1991, s. 72):

1. Bireylerin arasındaki ilişkinin veya temasın sıklığı yoğunluğu taklit davranışının belirleyicisidir,
2. Alt sınıftan olanlar üst sınıftan olanları taklit etme davranışını sergilemektedirler. Yani kaynaklara ulaşmakta veya sahip olmakta da daha avantajlı olanları avantajsız olanlar taklit etmektedirler.
3. Çatışan iki davranıştan biri diğerinin yerini alabilmektedir.

2.3.2.1.1. Ayırıcı Birliktelikler (Differential Association) Teorisi:

Bu kuram Edwin H. Sutherland tarafından 1939 yılında “*Aykıruların Birleşmesi ve Öğrenme Teorisi*” olarak 1947 yılında son şekli verilmiştir (Kılıç, 2007, s. 68). Sutherland, “*Beyaz-Yaka Suçluluğu (White Collor Crime)*” ve “*Profesyonel Hırsız (The Professionel Thief)*” adlı çalışmalarında suçun ‘alt sınıflara üye olan bireylerin’ yetersizliğinin bir fonksiyonu olduğu düşüncesine karşı çıkmıştır. Sutherland’a göre, suçluluk ne kişisel özelliklerden ne de sosyoekonomik durumlardan doğar. Suç, her hangi bir kültürde her hangi bir kişiyi etkileyecek öğrenme sürecinin sonucunda ortaya çıkmaktadır (Demirbaş, 2001; Siegel, 1989, s. 193 Akt.: İçli, 2013, s. 129).

Sutherland, bireyin, suç tekniklerini ve suç işleme gerekçelerini kendisine en yakın gördüğü ve en değer verdiği kişiden (öncelikle bireyin “değer verdiği kişi” olması gerekmektedir) öğrendiğini belirtir. Sutherland’ın teorisi, suçluluğa sebep olarak gösterilen biyolojik ve psikolojik sebeplerle, ailevi sebeplere, yaşanan bölgenin etkilerine de toplu olarak bir açıklama getirmesi sebebiyle önemlidir (Dolu, 2010, s. 232-234).

Sutherland ayrıca sosyal yapı, aile ile çocuk ve yetişkin suçluluğunun ilişkisini araştırmıştır. Bu çalışmada da temel alınan; kültürün bir parçası olan değerlerin, ilk olarak çocukluk döneminde geliştiği ve yaşam boyu kalıcı hale geldiğini savunmuştur. Bir diğer ifade ile Sutherland’a göre, yasalara veya normlara uyma davranışı veya suçlu davranışın öğrenilmesi çocukluk döneminde başlayan ve yaşam boyu kalıcı hale gelen bir olgudur (Sutherland ve Cressey, 1966, s. 81-82; Akt.: İçli, 2013, s. 130).

Sutherland dokuz önerme ileriye sürer:

1. Suçlu davranış öğrenilir,
2. Suçlu davranış iletişim süreci (communication process) içinde diğer fertlerle münasebete geçildiğinde öğrenilir,
3. Suçlu davranış samimi kişisel grup birlikleri içerisinde öğrenilir,
4. Suçlu davranışı öğrenme;
 - Bazen basit bazen ise karmaşık olan suç işleme tekniklerini öğrenme,
 - Günü ve tutumların rasyonalizasyon edilmesini de öğrenmeyi kapsar,
5. Suçlu davranışa yönlendiren ya da alı koyan dürtüler yasal tanımlardan öğrenilir,

6.Tanımların karmaşası kültür çatışmasına neden olmaktadır. Bir şahıs hukuki kuralları “uygulanması zorunlu olmayan kurallar” olarak yorumlayanlarla az temas ettiğinde suç işler,

7.Aykırılıkların birleşmesi, kişinin suçlu davranışlı olanlarla temas ettiği ve karışmamış olanlardan izole olduğu sürece suçlu olduğudur,

8.Suçlu davranışı öğrenme aynen diğer öğrenme mekanizmaları gibidir. Suçlu davranışın oluşumu taklit ile sınırlı değildir,

9.Suçlu davranış genel gereksinimlerin ve değerlerin bir ifadesi olmakla beraber, bunlarla açıklanamaz, zira suçlu olmayan davranış da aynı gereksinim ve değerlerin ifadesidir (Sutherland ve Cressey, 1966, s. 81-82 Akt.: İçli, 2013, s. 129-130, Sokullu-Akıncı, 1999).

2.3.2.1.2. Ayırıcı Güçlendirme (Differential Reinforcement) Teorisi:

Robert L. Burgess ve Ronald L. Akers, Sutherland’ın teorisini güçlendirmek amacıyla B.F. Skinner’in çalışmasını kullanarak “*Ayırıcı Güçlendirme Teorisi*” adını verdikleri teoriyi geliştirdiler. Akers, teorisinde Skyes ve Matza’nın nötrleştirme tekniklerinde de yararlanmış suç işlemeyi haklı çıkarmak için bireylerin, bu teknikleri kullandıklarını vurgulamıştır (Reid, 1982, s. 158; Akt.: İçli, 2013, s. 133; Dolu, 2010, s. 248).

Skykes ve Matza suçluların kendilerini haklı çıkarmak için kullandıkları Nötrleştirme tekniklerini şu şekilde açıklamaktadırlar:

1. Sorumluluğun Reddedilmesi: Suçlular bazen yasal olmayan davranışlarının kendi kabahatleri olmadığını ileri sürerek davranışları hakkında sorumluluklarını reddederler.

2. Başkalarını Zedelediğini İnkâr Etmek: Suçlular bazen davranışlarındaki yanlışlığı ve başkalarına zarar verdiklerini inkâr ederek davranışlarını rasyonalize (mantığa büründürme) ederler.

3. Kurbanı Reddetmek: Suçlu, aykırı davranışının sorumluluğunu ve bu davranışının başkalarına zarar verdiğini kabul etse bile kendisi ile diğerleri arasındaki ahlaki farklılığı ve ya kurbanın varlığını böyle bir durumda yanlış olmadığına ısrar ederek etkisizleştirebilir.

4. Kendini Suçlayanları Suçlamak: Suçlu birey dikkatleri kendi aykırı davranışlarından kendini suçlayanlara ve reddedenlere çevirir.

5. Daha Üst Makamlara Başvurma: İçten ve dıştan gelen sosyal kontroller, daha büyük olan toplumun talepleri, suçlu gencin ait olduğu daha küçük bir grubun talepleri uğruna reddedilir. Grubun ihtiyaçları toplum kurallarının önüne geçer ve grup ve onun ihtiyaçları ileri sürülür (Sykes ve Matza, 1972).

Ayrımcı birliktelikler teorisi, dört ana unsur üzerine kurulmuştur: (1) Ayrımcı birliktelikler, (2) Tanımlamalar, (3) Ayrımcı pekiştirme ve (4) Taklit. Ayrımcı birliktelikler. Sutherland'a göre, bireylerin değer verdiği, yakın çevresinde olan kişilerle etkileşimleridir. Tanımlamaları ise özel ve genel olmak üzere ikiye ayırabiliriz: Genel tanımlamalar, kanunların varlığının ve geçerliğinin kabul edilmesidir. Özel tanımlamalar ise bireyin bazı özel durumlarda kanunların çiğnenebileceğini kabul etmesidir, yani eylemi nötrleştirmesidir. Ayrımcı pekiştirme ise, klasik okul felsefesi ile birliktelik gösterir; caydırıcılık temelindedir. Taklit ise, kişinin yakın çevresinden veya medyadan gözlem yoluyla gerçekleştirdiği öğrenmedir (Dolu, 2010, s. 249-250).

2.3.2.2. Sosyal Kontrol Teorileri

Bu teori ile ilgili ilk çalışmaları Nye (1958) tarafından gerçekleştirilmiştir. Nye çocuk suçluluğun sebepleri arasında öğrenmenin önemini gösterse de asıl sebebin kontrol eksikliğinden kaynaklandığını belirtmiştir. Çocuğun sosyalleşmeye başlamasıyla birlikte neyin doğru, neyin yanlış olduğunu öğrenmesi gerekir. Böylece çocuk kendi kendisini kontrol edebilecektir (Bal, 2004, s. 20). Klepner ve Parker'a (1981) göre ergenin toplumsallaşmasına yardımcı olunmazsa, aşırı

istekleri sınırlanmazsa, anti sosyal davranışların ortaya çıkması kaçınılmazdır (Nalbant, 1993).

Sosyal kontrol teorilerinden bir diğeri de Hirschi'nin sosyal bağ teorisidir. Hirschi, 1969 yılında “*Çocuk Suçluluğunun Nedenleri*” isimli eseriyle teoriyi geliştirmiştir. Hirschi teorisinde, bağlılık (attachment), taahhüt/adanmışlık (commitment), katılım/sürekli meşguliyet (involvement) ve inanç (belief) olmak üzere dört faktörle bireyin topluma bağlandığını kabul eder. Bağlılık, bireyin toplumda olan diğer insanlarla olan ilişkileri ve bağları ile ilgilidir. Hirschi'ye göre bireyin suç işleyip işlememesi toplumla olan bağlarının derecesi ile ilgilidir. Bağlılık arttıkça suçlu davranış (kabul edilen bir davranış olup olmamasına göre değişir) öğrenilebilir. Taahhüt/adanmışlık ise, bir nevi caydırıcılıktır, yani bireyin ceza alma korkusudur. Bu element, bireyin geleneksel etkinliklere yaptığı ya da ileride yapacağı yatırımları içermektedir. Örneğin eğitimi sürdürme, gelecek için para biriktirme ya da bir iş kurma gibi. Bu tür yatırımlar enerji ve çaba gerektirir. Geleneksel değerlere yönelik taahhütler, bireyi suçluluk gibi riskli ve onun çok şey yitirmesine neden olacak davranışlardan korur. Katılım/sürekli meşguliyet, günlük işlerin yoğunluğundan bireyin suç olabilecek faaliyetlere zaman ayıramamasıdır. Burada gençlerin spor ve sosyal faaliyetlerle meşgul edilerek suçtan korunmaları gerektiği savunulmaktadır. Dördüncü faktör ise, inançtır. Toplumsal değer ve kurallara kişinin inanması ve bu inancın seviyesi bireyi suçtan koruyabilmektedir (Dolu, 2010, s. 268-271; İçli, 2013, s. 138; Kaner, 1992).

2.3.2.3. Etiketleme Teorisi

Etiketleme (Labeling) Teorisinin entelektüel kökleri I. Dünya Savaşının sonlarında Charles Hooten Cooley, William I. Thomas ve Gerge Herbert Mead'ın çalışmalarına dayanmaktadır. Etiketleme Teorisi 1970'lerin ortalarında suçlu davranışın etkileşimci açıklaması olarak üne kavuşmuştur (Adler ve diğerleri, 1991, s. 179).

1938 yılında Frank Tannenbaum, "*Kötülüğün Tiyatrosu*" (*Dramatization of Evil*) adlı makalesinde; kişinin tutuklanması ve yargılamaya tabi tutulması bir kamusal

tanıma işlemi olduğunu iddia etmiştir. Bu durum aynı zamanda bireyin etiketlenip, dışlandıdığı, yaptığı davranış konusunda onu bilinçlendirildiğı ve onun şikâyetlerini pekiştirildiğı bir durumdur. Tutuklanan kimseye bir etiket yapıştırılması toplum tarafından o kimsenin suçlu olduğunu göstermeye yarayan bir işarettir (Wickman ve Whitten,1980, s. 190; Reid, 1982, s. 168; Akt: İçli, 2013, s. 141).

Etiketleme teorisyenleri, suçun nasıl sosyal etkileşimin bir ürünü olduğunu göstermeye çalışmışlardır. Suç davranışı başka insanların o kimseye yaptığı sosyal tepki veya kişinin veya toplumsal kuvvetin bu sosyal tepkiye uyan hareketi sonucu olduğu kabul edilebilir (Wickman ve Whitten,1980, s. 190; Siegel:1989, s. 202).

Howard S. Becker bu kuramın en önemli temsilcisidir. Etiketlemede, kişinin ve ailesinin geçmişi, tipi (dış görünümü), yaşadığı yer, gelir durumu, işi, eğitimi, aksanı en önemli unsurlar olarak göz önüne alınmaktadır. Becker'e göre sapmış kişi etiketini en iyi şekilde taşıyan kişidir. Sapma ise kişinin katıldığı davranışının niteliğı değil, kuralların başkaları tarafından bu şekilde uygulanması sonucudur. Sapkın ise kendisinin de üyesi olduğu toplumun kurallarına uymadığı, sorumlulukları yerine getirmediğı için toplumundan yabancılaştırılmaktadır (Berry, 1974, s. 105; Bilton vd.,1987, s. 472; Schur, 1969, s. 115).

Lemert sapmayı, birincil ve ikincil sapma davranışları şeklinde ikiye ayırmaktadır (Bilton vd., 1987, s. 479). Lemert aksine Angenent ve de Man (1996, s. 2) sapma davranışını farklı şekilde ikiye ayırmaktadırlar: Aşırı davranışlar ve problem davranışlar. İkinci gruptakiler aynı zamanda suç olarak da kabul edildikleri için hukuki olarak da cezai yaptırıma da tabidirler (Göksu ve Karakaya, 2009, s. 30).

2.3.3. Sosyal Çatışma Teorileri

Marx, çalışmalarında kapitalizm öncesi toplumdaki modern- endüstriyel kapitalist topluma dönüşümü kavramsal ve yöntemsel açıdan ele alarak açıklamaya çalışmıştır. Kapitalist toplumlarda temel yapının ekonomi olduğunu ve

ekonominin toplumsal yapının belirleyicisi olduğunu; ekonominin bir sonucu olarak da üretim araçlarına sahip olanlar ile olmayanların oluşturduğu bir sınıfsal yapının toplumlarda egemen olduğunu savunmuştur. Oluşan bu sınıfsal ayrımın ilk insan topluluklarından beri devam etmekte olan bir çatışmayı ortaya çıkarttığını savunmuştur. Toplumların ve yapılarının durağan olmadığını sürekli değişim ve dönüşüme gerek evrimsel bir yöntem ile gerekse de şiddetli temel alan bir devrim veya ihtilalle olacağına inanmıştır.

Kendi eserlerinde kesin bir suç teorisini ele almayan Marks, çatışmanın dolayısı ile oluşan suçun toplumların gelişmesine katkı sağladığını öne sürmüştür. Örneğin, polis ve güvenlik güçleri, mahkeme, hukuk gibi toplumsal kurumların oluşumu suç kavramının sorgulanmasına borçludur.

Buna karşın kapitalist toplum ihtiyaçların karşılanması ve eşitsizlik yaratması bakımından doğası gereği suçlu toplumu ortaya çıkartmaktadır. Hukuk gibi eşitliğin öne çıkması gerekli olan kurumlarda bile kapitalistlerin bilgiyi, gücü elinde tutarak haksız olsalar bile haklı olarak görülebilmektedir. Çatışmanın dolayısıyla suçun temelinde eşitsizliğin yattığını savunan Marks, aynı zamanda kapitalist devletinde suçu ürettiğine veya destek olduğunu öne sürmüştür.

Çatışma teorisi adalet sisteminin oluşumu ve varlığının temeli üzerine yoğunlaşmıştır. Çatışma teorisi ideolojiktir ve çatışma teorisyenleri için sosyal çatışma bir silahtır (Adler vd, 1991, s. 185; İçli, 2013, s. 141). Richard Quinney (1977, s. 2-6), çatışma teorisinin bu ideolojik yanının Marksist suç analizi ile açıklanabileceğini savunmuştur. Çünkü suçun temel nedeni kapitalist toplumdur. Bu nedenle suçu anlamak için kapitalist toplumu anlamak gerekir.

Özellikle 1970’li yılların başlarından itibaren çatışma teorisinin gelişiminde Dahrendorf ve George Vold önemli katkı sağlamışlardır. Dahrendorf direkt olarak suç ile ilgilenmemekle birlikte sınıfsal yapı ve sınıf çatışması üzerine yaptığı çalışmalar genel bir çerçeve oluşturmuştur (Ritzer ve Stepnisky, 2012 ,s. 80-84).

Dahrendorf göre toplumsal değişme ve çatışmanın toplumun her kesiminde bulunduğu kabul edilmelidir. Toplumun zorlama ve baskılar sonucu olarak değiştii kabul edilmelidir (Dahrendorf, 1976, s. 236-241).

Çatışma teorisini kriminolojiye ilk katan sosyolog George Vold'dur. Vold'a göre yasalar kendi çıkarlarını koruyan politik gruplar tarafından oluşturulmuştur. Yasanın yapılması, uygulanması ve ihlal edilmesi süreci menfaat grupları arasındaki çatışmanın ve onların polis gücünü kontrolü için yaptıkları çatışmanın yansımasıdır. Buna karşın Vold, grup menfaatlerini içermeyen bireysel suçları açıklamada yetersiz kalmıştır (Adler 1991, s. 185; İçli: 2013, s. 147).

Austin Turk'da çatışma teorisini üzerinde çalışmalar yapmıştır. Turk, suçun yetkiler, otorite, statüler arasındaki çatışmadan çıktığını savunmakta, yani yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişkide kopukluk olduğu durumlarda hukukun ihlal edilmesi yani suç işlenmesi ayrıca otoritenin başarısız olduğunu göstermektedir. Bu durumu bir sonucu olarak suçlu statüsü mevcut normlar karşısında verilmektedir (Adler, 1991, s. 185).

Çatışmacı görüşe göre gerçek suçlar;

- (1) Irkçılık, cinsiyetçilik ve emperyalizmden dolayı insan hakları ihlalleri,
- (2) Güvensiz çalışma koşulları,
- (3) İstihdam için yetersiz fırsatlar, eğitim ve standartların altında barınma imkânları ve tıbbi bakım,
- (4) Politik ve ekonomik yönetim suçları,
- (5) Çevre kirliliği,
- (6) Polisin gaddarlığı,
- (7) Suikastler ve savaş,
- (8) İnsan onurunun ihlalleri,
- (9) Fiziksel ihtiyaç ve gereksinimleri reddetmek,
- (10) Yeterli gıdadan mahrum etmek ve politik katılımı kısıtlamalar (İçli, 2004, s. 135).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

2.4.SUÇ, ÇOCUK, ÇOCUK SUÇLULUĞU VE TARİH BOYUNCA ÇOCUKLUĞUN DEĞİŞEN ANLAMI

2.4.1. Tarih Boyunca Çocukluğa Yüklenen Anlam

Kimi toplumlarda yaş faktörünün dikkate alınması, kimi toplumlarda yasal, biyolojik ve geleneksel ölçütlerin kullanılması çocuk ile ilgili nesnel bir tanım yapmayı zorlaştırmaktadır (Sevük,1998, s. 13). Bu sınırlılığa rağmen kelimenin dil bilimsel olarak incelenmesi kavramsal tanımlama yapmamızı kolaylaştırabilir.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde, “*bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insanı*” çocuk olarak ifade etmektedir (TDK, 1988, s. 316). Divanü Lûgat-i- Türk’te ‘uz yavrusu, her şeyin küçüğü’ anlamlarına gelen çocuk kelimesi (Kaşgarlı, 1992, s. 381) Meninski’ye⁶ göre halk dilinde oğlan çocukları için kullanılmaktadır (Andreas, 2002, s. 525). Eren (1999), küçük yaştaki oğlan veya kız anlamlarına gelen, Orta Türkçe’de ise ‘domuz yavrusu’ olarak geçen, Türkmence, Kırgızca ve Özbekçe’de ‘çoçka’, Kazan Tatarcası’nda ‘suska’, Baskurtça’da ‘suska’, Kazakça ve Kara Kalpakça’da ‘soska’, olan bu kelimenin eski çağlardan beri kullanıldığının anlaşıldığını söylemektedir. Ayrıca, Eren, domuz yavrusuna verilen çocuk adının Türkçe’ de ‘küçük yaştaki oğlan veya kız’ anlamını almasının doğal olduğunu belirterek, Türkçe’ de buna benzer birçok örneğin bulunduğunu, örneğin, ‘çocuk’ olarak kullanılan ‘bala’ sözünün Orta Türkçe ’de ‘kuş ve hayvan yavrusu’ anlamına geldiğini de ifade etmektedir (Eren, 1999, s. 96).

Sözlük anlamında “insan yavrusu” olarak tanımlanan çocuk büyük insanın küçüğü değil, başka bir varlık, ayrı bir dünya olarak da tanımlanmaktadır (Sevük,1998).

⁶ Meninski, Franciszek (Francois) a Mesgnien: Fransız asıllı Polonyalı dil bilimci ve şarkiatçı. 1620’de Lorraine’de doğdu. Eğitimini Roma’da tamamlayarak 1647’de Polonya’ya gitti. Kraliyet makamının şarkiyat şubesinde çalıştı. 1653’te Polonya Büyükelçisi ile İstanbul’a gelerek Türkçe ve doğu dillerini öğrendi. 1656 yılında Varşova’ya dönerek tercümanlık yapmaya başlamıştı. 1657’de Polonya elçisi olarak Türkiye’de bulundu daha sonra 1661 yılında Viyana’ya dönerek I. Leopold’un hizmetine girerek doğu dilleri tercümanlığı yapmıştır.1669 yılında Kudüs ve Suriye’de bulunduğu sırada Evliya Çelebi ie dil konusunda görüş alış verişi yaptığından bahsedilmektedir.1680 yılında yazdığı sözlüğü Avusturya İmparatoru I. Leopold’a adanmıştır. Bu süreç içerisinde Compementum Thesauri Linguarum Orientalium seu Onosmasticum Latino-Tucico-Arabico, Persicum simul edim Index Verborum Lexici Rucico-Arabico-Persicum adlı çalışmasını kaleme almıştır (Yelten, 2003).

Bir başka açıdan çocuk; gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış “reşit” sayılmayan küçük yurttaş, çocuk yaşamın doğuştan ergenliğe kadar süren dönemini yaşayan varlıktır (Yavuzer, 1982; Yörükoğlu, 1997).

Çocuk kelimesi, Fransızca’da genç, dinç, taze anlamlarına gelen *juvenile* kelimesinden, Latince’de yine aynı anlamlara gelen *iuvencilis*’ten ve onun da yine Latince genç, küçük, çocuk anlamlarına gelen *iuvencis*’ten türediği öne sürülmüştür. İngilizcede ise çocuk, genç ve küçük anlamlarına gelen *young* kelimesinin ise bu kelimelerle kökteş olduğu anlaşılmaktadır (Skeat, 1958, s. 319).

Marshall sosyoloji sözlüğünde, bir toplumda yetişkinlerle aynı ölçüde tam bir ekonomik ve hukuksal statü kazanamamış kişiyi çocuk olarak tanımlamaktadır (Marshall, 1999, s. 120). Roma ve İslam Hukuku, cinsel olgunluğu cezai sorumluluk için yeterli görürken, modern hukuk sistemleri, fikri olgunluğa erişmiş çocukların küçüklükten, dolayısıyla hukuki korunmadan çıkacağını kabul etmektedirler (Sevük, 1998, s. 1). Uluslararası hukuk açısından, 20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları sözleşmesinin 1. maddesi “*Çocuğa uygulanabilecek olan yasaya göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.*” hükmünü getirmiştir (Bal, 2004, s. 5).

Gerek kelimenin kaynağı ve farklı dillerdeki anlamını araştırmaya konu alan gramer bilimciler gerekse de farklı disiplinler tarafından birçok farklı tanımlanmıştır. Bu tanımlamalara ek olarak çocuk, gerek fizyolojik gerekse de zihinsel olgunluğa erişememiş, toplum içerisinde yetişkinlerle aynı ölçüde hukuksal statü kazanamamış, yaşamını devam ettirme konusunda bir ebeveyn desteğine ihtiyacı olan birey olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda farklı disiplinler tarafından ortaya koyulan birçok tanım çocuk kavramına yüklenen anlamın tarihi ve toplumsal bağlamından ayrı olarak ele alınamayacağını bir göstergesidir. Tarih boyunca itilip kakılan, çalıştırılan, sömürülen, yetişkinlerden farklı herhangi bir özellik atfedilmeyen çocuk algısına karşın eski dönemlerden güzümüze kadar insanoğlunun şefkat ve merhamet duygularının nesneleştirilmiş bir göstergesi haline gelmiştir. Atfedilen bu anlamlar kimi zaman da bir günahın cezalandırılması gereken bir meyvesi olarak da kabul edilmiştir.

Çocukları konu alan çalışmaların tarih içindeki görünmezlik ve işitmemezlikten kurtulmaları, 1960'lı yılların başında P. Aries'in çalışmaları ile başlamıştır (Tan,1994, s. 11-30). Çocukluğun tarihi konularındaki araştırmalarda öncü olan Aries (1973, s. 462-463), 1600'lere kadar ayrı bir çocukluk kavramının var olmadığını savunmaktadır. Bu düşünceye karşın çağdaş batı toplumu insan yaşamında çocukluğu ayrı, farklı bir dönem olarak görür ve bu özel dönemde çocukları sevilmesi, beslenmesi ve korunması gerektiğini savunur. Oysa ortaçağ boyunca çocuklar karşısında tamamen farklı bir tutum söz konusuydu. Aries' e göre ortaçağda '*çocukluk duygusu*' (*sentiment de L'enfance*) eksikti, çocuğu yetişkinlerden ayıran özellikler hakkında hiçbir şey bilinmiyordu. Bu nedenle ortaçağda çocukları yetişkinlerden ayıran bir elbiseleri, oyuncakları, oyunları yoktu. Yetişkinlerin dilinde çocuğu anlatabilecek çocuğu tanımlayan bir sözcük kullanılmıyordu. Çocuk yedi yaşına kadar süren bir bebeklik dönemi itibaren yetişkinlerin dünyasına giriyordu (Onur, 2007, s. 26).

Bugün çocuğun nasıl geliştiğini inceleyebilmek için geçmişte çocukluk anlayışının nasıl geliştiğini bilmek gerekmektedir. Çocukları ve çocukların gelişim süreçlerini araştırmaya başlarken önce çocukluğu özel bir dönem olarak görmek zorunluydu. Oysa çocukluk tarihin her döneminde böyle görünmüş değildi (Onur, 2007, s. 23). Toplumsal bağlamından ve kültürel serüveninden uzak kalamayan tarihsel çalışmalarda çocuk, araştırmancının nesnesi olarak kabul edilmişti. "*İlk günahın*" öğretisini merkezinde tutan Dionizoscu görüşe göre çocuk, içinde bir kötülük ya da çürümüşlüğün bulunduğu bir günahla dünyaya gelirken, bu görüşe karşı olarak çocukların, masum, meleksi, doğal olarak iyi olduğunu savunana Apolloncu görüşe göre çocuk, günahsız dünyaya gelmekteydi. Çocukluk ile ilgili açıklamalar bir dönem bu iki temel çoklu görüş ve bu görüşlerin temel imgeleri ile kısıtlı kalmıştır. Ancak çocukların iyi olarak dünyaya geldikleri fikrini kabul eden Rousseau, Apolloncu çocukluk imgesine sahip çıkmış ve çocukların yetişkinlerden farklı olduğu görüşünün de temellerini atmıştır. İki ayrı çocukluk imgesi iki ayrı toplumsallaşma, disiplin ve denetim anlayışını da beraberinde getirmiştir: Kuralların ve inançların dışsal olduğunu, insanların çok az farklılaştığını, benzer çocuk yetiştirme biçimlerini vurgulayan Dionizoscu bakış açısına karşın, kulların ve inançların daha az kesin, insanların bir birinden daha

farklı ve izole görüldüğü, çocuk yetiştirmenin de kişilere göre farklılaştığı bir Apolloncu bir toplumsal yapı bulunmaktaydı (Onur, 2007, s. 25-26).

Çocukluğun tarihsel serüvenine girişi, ‘*kültürel tanımların öznesi*’ ve ‘*biçimsel-örgütsel pratiklerin alıcıları*’ olmak üzere iki şekilde gerçekleşmiştir. Duygular tarihi diyebileceğimiz bir tarih yazımı ile anne-babaların çocuklarına yönelik algılarının, tavırlarının ve duygularının değişimi incelenirken, çocuk yaşamını düzenleyen, siyasallara, kurumlara ve örgütsel pratiklerine kurumlar tarihi diyebileceğimiz bir yaklaşımla odaklanılmıştır (Tan, 1997, s. 31).

Çocukluğu bir ‘kültürel kurgulama’ olarak tanımlayan “*duygular tarihi*”, çocukluğun bir kültürel kategori olarak on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda keşfedildiğini öne sürmektedir. Yine bu dönemde çocukluğun keşfi çocukları, okul, yuva, oyun bahçesi gibi yetişkinlerden soyutlanmış ve yetişkinlerin yönettiği mekânlarda, burjuvazinin hizmetleri için piyasa oluşturan yeni mesleklerinde bu alanda oluşturulmasıyla toplumsal yaşamda vazgeçilmez sembollerini bulmuştur (Shorter, 1976; Stone, 1977). Daha öncesinde yetişkinlerden herhangi bir biçimde ayrıştırılmayan çocuk, özel bir yaşam döneminin sosyal inşacısı ve aynı zamanda bu dönemin bir parçası olmuştur. Anne babaların yanı sıra toplumun çocuğa yönelişinde bir değişim yaşanırken çocuk sevgisi ön plana çıkmaya başlamıştır (Belligham, 1988, s. 348).

Çocukluğun siyasası ve örgütlenme yönüyle ilgilenen “kurumlar tarihi” çocuk yaşamı konusunda zengin bir araştırma kaynağını beraberinde getirmiştir (Hawes ve Hines, 1985). Bu alanda eğitim kurumlarının ve okullaşmanın, çocukların serbest zamanlarını örgütleyen spor, din ve gönüllü kuruluşlarının, hayır ve esirgeme kurumlarının, çocuk mahkemelerinin, hastanelerin ve rehberlik kliniklerinin, çocuk yayınlarının gelişimi incelenmiştir. Toplumsalı yeniden üreten ve çocuğun toplumsallaşmasına katkıda bulunan en temel etmen yaşa göre ayrılan bu kurumlar olmuştur (Modell ve diğerleri, 1976, s. 7-32).

Çocukluğun ne zaman keşfedildiği ve ya ne olduğu tartışması sosyologların ilgisini çekmesine rağmen, temel varsayımlara karşı eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Postman, Winn, P. Berger ve B. Berger, “yitirilen çocukluk”

kavramının matemini tutarken; Suransky, Ilich ve Firestone geç keşfedilmiş çocukluğun kötü sonuçlarının toplumu etkilediğini düşünmüşlerdir (Tan,1997, s. 32). Bir taraftan da bazı eleştirmenler anne babaların çocuklarına karşı gösterdikleri sevgi anlayışının sınıfsal bir ayrıma tabi tutulabileceğini öne sürüyorlardı. Örnek olarak orta sınıf işçi ailesinin sevgi anlayışı kültürel etkileşimin bir sonucu olarak öğrenilmiş bir tutum olduğu öne sürerken bazı sosyologlarda bu fikrin tam karşısındaydılar (Gillis, 1979,s. 121-128). Bir diğer eleştiride Pollock, çocukluğun keşfine dair bir kırılmanın tarih boyunca hiç yaşanmadığını söyleyerek ortaya koymuştur. Çünkü Pollock'a göre, çocuk sevgisi kültürel bir norm olarak her zaman ve mekânda var olagelmişti (Pollock,1983).

Eski çağlarda mal gibi alınıp satılan, dövülerek sakat bırakılan ya da kurban edilen çocukların, toplumdaki kölelerden biraz daha iyi bir duruma sahip oldukları bildirilmektedir (Avcı, 2009, s. 12). Eski yunan ve Roma'da kötü sağlık koşulları, ihmal, açlık vb. nedenlerden dolayı ölenlerin yanında, babası tarafından bir işe yaramadığı düşünülen ya da istenmeyen çocuklar ise öldürülüp herhangi bir yere bırakılıyordu. Öyle ki adım başı bir çocuk ölüsüyle karşılaşmak günlük sıradan bir durum haline gelmişti (Yörükoğlu, 1997, s. 21-23). Yine bu dönemlerde herhangi bir suç işlemesi durumunda çocuklarla yetişkinlere ayrı bir muamele yapılmıyordu (Myers, 2005, s. 13). Ebeveynlerin çocuklar üzerindeki tahakkümü bu kadar ile sınırlı kalmamıştı. Babanın erkek çocuk üzerindeki egemenliği ölünceye kadar sürerken, kız çocuklarında ise durum biraz daha farklı idi; babanın kız çocuk üzerindeki egemenliği evlilik ile birlikte kocaya aktarılıyordu (Yörükoğlu, 1997, s. 22).

Antik Mısır'da cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin çocukların tümü eğitilmekteydi. Bu yüzyılla birlikte ortaya çıkan ve çağdaş tanımını şekillendiren çocukluk kavramı, çocukluğun masumiyetini ve zayıflığını vurguluyordu. Çocuklar; tatlılıkları, basitlikleri ve komiklikleriyle yetişkin için bir eğlence kaynağı haline gelmişti. Bu durumun tam tersi olarak cinsiyete dayalı bir ayrımcılık Antik Yunanda görülmekteydi. Bu dönemde kız çocuklarının ıssız bir yerde ölüme terk edilmeleri oldukça yaygındı. Çünkü askeri gücü beslemek, tarım ve ticareti yönetmek için

kız çocukların aksine erkek çocuklar ile temsil edilen kas gücüne ihtiyaç duyulmaktaydı (Jenkins, 1993, s. 10).

Asırlar sonrasında Avrupa’da, çocuğa ya da çocukluğa bakışın önceki çağlara göre pek de fazla bir değişikliğe uğramadığı görülür. Çünkü bu dönemlerde de çocukluk, hala insan yaşamının farklı bir dönemi olarak kabul edilmiyordu. Çocuğu yetişkinlerden ayıran özellikler hakkında hiçbir şey bilinmediğinden, çocukların bakım ve beslenme gereksinimleri pek dikkate alınmıyor, başka bir ifadeyle bugünkü gibi özel bir ilgiyle korunmuyorlardı (Onur, 2007, s. 26). Eski toplumlarda insanlar, çocukluğu yaşamını günümüzden farklı olarak yetişkinlikten ayrılan kendine has özellikleri olan farklı bir dönemi olarak görmüyor, ilk on sekiz yılın belirleyici olduğunu ve daha sonraki gelişimin ve işleyişin temelini oluşturduğunu düşünmüyorlardı. Bu duruma paralel olarak hem çocukluk yaşantısı, hem de çocukluk kavramı yüzyıllar boyunca değişim göstermiştir (Onur, 1983).

Avrupa’da çocuğa karşı duyarlılık 1500’lü yılların sonlarında gelişme göstermiş ve yetişkinlerin, çocuğa ‘kişiliksiz bir varlık’ olarak bakmaları anlayışı değişmeye başlamıştır. Reform hareketleriyle beraber Püritenler⁷, çocuklukla ilgili ilklere imza atmışlardır. Onlar, hem ilk kez bir çocuk gelişimi modelini ortaya koymuş, hem de ilk olarak çocuk yetiştirme konusunda anne-babalara yardımcı olacak el kitaplarını yayınlamışlardır (Onur, 2005). Calvin (1509-1564), çocukların ilk günahla birlikte doğduklarını ve doğal olarak kötülüğe yönelecekleri anlayışını getirirse de, çocukların erken yaşlarda büyük bir öğrenme yetisine sahip olduklarına ve anne-babaların onları eğitebileceklerine inandığını belirtmiştir (Garder ve Gardiner, 2001, s. 24). Descartes’in (1596-1650), insan gelişiminin doğası konusundaki tartışmaları yoğunlaştıran ruh-beden ikiliğine (*cartesian dualism*) ilişkin felsefesini, Locke’un (1632-1704) yeni doğan bebeğin zihninin boş bir levhaya benzeten ve çocuğun doğuştan ne iyi ne kötü olduğunu, onun çevresinin

⁷ Püriten, 16. ve 17. yüzyıllarda I. Elizabeth’in İngiliz Kilisesi’nde başlattığı reformist harekete karşı çıkan, kendini "saflığı" aramak olarak tanımlayan bir Protestan doktrin ve ibadet şeklidir. Hareketin özünde İngiliz Reformunu yavaş ilerleyişine bir tepki yatmaktadır. Arı anlamına gelen ‘pure’ sıfatı ve ‘arındırmak’ anlamına ‘purify’ kelimesi bu kelimenin kökünü oluşturmaktadır. Bir diğer ifade ile Prütenerler, kilise doktrinini ve yapısının yeterince değiştiremediği için İngiliz Reformunu yetersiz bulan ve kilisenin tümüyle Katolik etkisinden kurtulmasını isteyen reformculardır (Şahin, 2003, s. 107).

ve eğitimin bir ürünü olduğunu kabul eden anlayışı izlemiştir. Daha sonra Rousseau'nun (1712- 1778) çocuk gelişiminin insan ırkının kültürel tarihini tekrar ettiğini savunan görüşünü Darwin'in (1809-1882), evrim kuramı bağlamında insan davranışının kökeninin geçmişte olduğuna yönelik düşüncesi takip etmiştir (Aytaç, 1976, s. 45-46).

17'nci yüzyılın başlarından itibaren ise, çocuklar kendilerine özgü giysilere, oyunlara, öykülere, müziğe ve resimlere sahip olmaya başlamışlardı. Bu durum yetişkinlerle çocukların dünyası birbirinden ayrılmasıyla sonuçlandı. Çocukluğun insan yaşamındaki özel bir evre sıfatıyla on yedinci yüzyıl başlarında ortaya çıkmış olduğu varsayımı, yine aynı dönemde Avrupa'daki edebiyatında çocuğa dair kelimelerin ortaya çıkması ile desteklenmiştir. Daha öncelerinde yetişkinlikten herhangi bir neden ve ya kategoriden dolayı ayrılmayan çocukluğu tanımlamak için özel bir sözcüğe ihtiyaç duyulmamıştı (Franklin, 1993, s.3). Rönesans'la birlikte kültürel ve düşünsel ortamda başlayan değişim 19'uncu yüzyılda da sürmüş ve çocukların diğer yetişkinlerden farklı bir sınıf olduğu anlayışı iyice pekişmiştir. Bu değişimde, ekonominin tarımdan sanayiye kayması, orta sınıfın gelişmesi, ailenin yapısının ve rolünün değişmesi, çocuk ölümlerinin azalması, boş zamanların artması, ana-baba-çocuk ilişkisinde duygusal bağın önem kazanması gibi etkenlerin de rolü olmuştur. Bu duruma ek olarak, Aydınlanma çağı filozofları, çocukluk anlayışı ve çocuk eğitimi konusunda yeni görüşler ileri sürmüşlerdir. Böylece, kendine özgü ve gittikçe gelişen bir çocukluk anlayışı ortaya çıkmıştır. Gelişen bu anlayış doğrultusunda çocuklar göçlerin, sanayileşmenin, şehirleşmenin olumsuz etkilerinden korunmaya çalışılmış, sağlık ve refahlarıyla ilgili önlemler alınmıştır. 20. yüzyılda ise çocuk, toplumun geleceğini belirleyen en önemli insan kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzyıl aynı zaman da, filozofların, eğitimcilerin, psikologların ve hukukçuların çocukları incelemeleri, onların gelişimleri ve hakları konusunda fikirler ileri sürmeleri dolayısıyla "çocuk yüzyılı" olarak da adlandırılmıştır (Onur, 1983).

Çocuk yüzyılında, çocuk her açıdan yeniden keşfedilmeye başlanılmıştı. Çalışma hayatından uzaklaşan çocuk eğitimin vazgeçilmez parçası haline gelmişti. Rönesans döneminde yaşa önem vermeyen eğitim, hayat boyu sürecek bir etkinlik

olarak her yaştan insanların uğraş alanıydı (Pierson ve Thomas, 20101, s. 61). Yirminci yüzyılda eğitim reformu hareketlerinde ise çocuk, her türlü eğitim-öğretimin merkezine koyulmuştu. Çocuğu bir yetişkin olarak tanımlamayan bu reform hareketleri, çocuğun hem psikolojik hem de fiziksel gelişim açısından kendine özgü bir biçimi temsil ettiğini savunmuştur (Aytaç, 1976, s. 25).

Bu dönemde çocuğu “toplumsalın öznesi” ve “toplumun geleceği” olarak ele alan eğitimciler, çocukluğun doğasının yanı sıra en ideal eğitim biçimleri hakkında çıkarımlarda bulunmak için çalışmışlardır. Örneğin, ‘Çocuk Asrı’ (1909) adlı eseriyle Ellen Key, çocuğun doğası gereği mutlak iyi olduğunu, kötülüğün ona sonradan, dışarıdan eklendiği görüşünü ileri sürmüştür. Çocuğun gelişiminin kendisine ya da başkalarına zarar vermediği sürece baskı altına alınmamasını, çocuğa doğrudan doğruya müdahale edilmemesini ve bütün dikkatin çocuğun içinde yetiştiği çevrenin düzenlenmesine yönelik olması gerektiğini savunmuştur (Aytaç, 1976, s. 33). H. Scharrelman, eğitim ve öğretimin çocuğun bireysel yapısına uygun olmasını ve eğitimde önemli olanın ise, çocuğun bireyliği ve kişiliği olduğunu söylemiştir (Binbaşıoğlu, 1982, s.118). Montessori ise, çocuğun kendi kendine faaliyet göstermek yönünde sağlıklı ve doğal bir gereksinime sahip olduğunu ve öğretimde bu ana noktadan hareket edilmesi gerektiğini savunmuştur (Aytaç, 1976, s. 45-46).

Çocuklukla ve toplumun çocuğa yönelik tutumu ve düşünceleriyle ilgili ilk sistematik yaklaşımı daha öncede ifade ettiğimiz gibi Fransız toplumsal tarihçi Philip Aries yapmıştır. İlk kez 1960’da, daha sonra ise 1962’de İngilizceye çevrilerek basılan ünlü eseri *Centrisus of Childhood: a Social History of Family Life*’da çocukluk düşüncesinin 400 yıllık bir Avrupa icadı olduğunu dolayısıyla, 400 yıl öncesine kadarki dönemde bugünkü anlamda bir çocukluk anlayışının söz konusu olmadığını belirtmektedir (Franklin,1993, s. 153; Polat,2001, s. 124; Onur, 2007, s. 24). Ares, genel itibariyle kitabını iki temel konu üzerinde kurgulamıştır; birincisi, geleneksel toplumun çocuğu kötü bir biçimde tasarlaması, çocukluğun süresinin onun en kırılgan olduğu dönemle sınırlı olması, çocuğun yetişkinlerin yaşamına erkenden katılması, onların çalışmaları ve oyunların paylaşması, gençliğin evrenlerini yaşamadan genç bir insan olmasıyla ilgiliydi. Dolayısıyla

çocuğun toplumsallaşması ailenin elinde değildi. Çocuğun eğitimi, çocukla yetişkinin birlikte olması sayesinde yüzyıllar boyunca çıraklıkla sağlanmıştı. İkinci konu, çocuğun ve ailenin sanayi toplumunda aldığı yerle ilgilidir. On yedinci yüzyılın sonlarından itibaren geleneklerde önemli bir değişimin ortaya çıkması söz konusudur. Eğitim aracı olarak okul çıraklığın yerine geçmiş; yani çocuk yetişkinlere karışmayı ve yaşamı onlardan öğrenmeyi kesmiştir. Öte yandan aile, geçmiştekenden farklı olarak anne babalarla çocuklar arasında zorunlu bir sevgi yeri oluyor. Bu sevgi özellikle eğitimde kendini gösteriyor; anne babalar çocuklarının eğitimine geçmişte olmayan bir dikkatle ilgilenmeye başlıyorlar. Aile büyük önem verdiği çocuğun çevresinde örgütlenmeye başlıyor. Bu duygusal ve eğitsel değişime doğumların istemli olarak azalması da eşlik ediyor. Ares'e göre sonuç olarak, on dokuzuncu yüzyılda toplumsal yaşamın ailenin ve mesleğin etrafında kutuplaşması, eski toplumsallaşma tarzını ortadan kaldırmıştır. Kuşkusuz bu değişim daha büyük bir sosyoekonomik değişimin sonucu ya da parçasıdır: Ekonominin tarımdan sanayiye kayması, orta sınıfın gelişmesi, ücretli işin oluşması, aile yapısının ve rolünün değişmesi, kadınların ve çocukların üretim sürecinin dışına çıkarılması, çocuk ölümlerinin azalması, boş zamanların (Onur, 2007, s. 28-29).

Toplumsal yapıdaki bu değişim ve dönüşüm toplumsalın bir parçası olarak çocukların kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu süreç ise toplumla birey arasında kurulan karşılıklı bir ilişkinin ürünüdür. Bir yandan insanoğlu, kendi doğasını anlama çalışırken bireyi etkileyen, bireyin dışında ve aynı zamanda kolektif olarak oluşturulmuş bir yapıyı keşfetme çabasını devam ettirmiştir.

Çocukların yetişkinliğe geçişini sistematik olarak düzenleyen usta-çırak ilişkisinden sıyrılan eğitim, kendisini artık okul diye tanımlanan kurumları içerisinde imkânlı kılmıştır. Bu durum aynı zamanda etkin bir varlık olarak çocuğun toplum içerisinde sosyalleşirken kendisine özgü değer kalıplarını da oluşturmasını imkânlı kılmıştır. Kendi gelişimi adına katkıda bulunan çocuk aynı zamanda çevresini etkileye bilecek güce de sahiptir. Çocuğu etkin ve kendi kendini düzenleyen bir organizma olarak tanımlayan Miller (1993)'da bu konunun altını çizmektedir (Onur, 2007, s. 30). Bu durum yetişkinlerden farklı olarak

çocuklar tarafından kendisine özgü değer kalıplarını içerisinde kurulan ve yaşatılan varlığının yapısını belirleyen maddi ve manevi öğeler ile sınırlandırılmış bir yapının varlığını da işaret etmektedir. Kültür olarak tanımlaya bileceğimiz bu değerler ağı, çocuğun toplumsaldaki yansımalarının bir bütünü ve aynı zamanda bir sonucudur. Başka bir ifade ile bir taraftan çocuklar kültürün biçimlenmesine yardım ederken, bir taraftan da kültür çocukları biçimlendirir. Yani çocukluk sadece çocukların deneyimlerini ile biçimlendirmez, çocuklar da kendi deneyimleri ile çocukluğun doğasını biçimlendirmesine yardımcı olurlar (James ve James, 2001, s. 33).

Çocukluğun tarihi açısından en önemli konulardan birisi de aile içi ilişkiler ve ailede çocuğun yeridir. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi ilk tarihsel dönemlere anne ve babaların, çocukların bedenleri ve yaşamları üzerindeki denetiminin boyutları; iş yaşantısında ‘çalıştırılması ve sömürülmesi gerekli olan bir güç kaynağı’ olarak görülürken, kız çocukları alınıp satılan veya yaşamasına ya da hayatına son verilmesine karar verilebilen bir meta olarak görülmüştür. Batının ilk dönemlerindeki bu karmaşaya karşın ilk Türk toplumlarında çocuk, ailenin ve toplumun yapısını temelinde tutulmuştur. Erkek çocuk gücün ve neslin devamını sağlarken isim hak edebilmesi için bir kahramanlık yapması gerekirdi. Kız çocuklar ise bereketin sembolü olarak kabul edilirdi. Ve kadın ve erkeğin çocuğun yaşamında karar alma hakları eşitti. Osmanlıda ise (Ortaylı, 2000) çocuğun velayeti babanın hukuksal denetimi ve velayeti altında olduğu kabul edilmiştir. Anne ise çocuğun eğitimini kendi üzerine almıştır. İlk eğitime ailede başlayan çocuk, mahalle ve toplumla etkileşimi sonucu eğitimi devam etmektedir.

Çocuğun kişiliğinin gelişimi bu karşılıklı etkileşim yolu ile devam ederken, kültürel alışverişte aşağıdaki üç temel ilişki ön plana çıkmaktadır:

- 1) Birey topluma karşı davranışını o toplum içindeki bireylerden öğrenir,
- 2) Bireyin öğrenimi ancak bir toplumsal kuruma katılmak suretiyle olur.
- 3) Bireyin toplumdaki bireylerle ilişkisinin mahiyeti içinde yaşadığı kültürün tahlili ve katıldığı grubun toplumsal hayata nasıl katıldığının araştırılmasıdır. Birey girdiği topluma paylaştığı kültüre aile yolu ile katılmaktadır. Aile çocuğa kültürünü öğretmek, öğretilcek şeyi çevreden

seçmek, yorumunu yapmak ve sonucunu değerlendirmekle görevlidir. Bir diğer ifade ile aile seçici ve değerlendirici bir rol izleyerek çocukta kişisel ve toplumsal davranışlarla ilgili değerler duygusunun gelişmesine yol açmıştır (İlbars, 1987,s.209).

Günümüzde çocuğu konu alan sosyoloji araştırmalarında James ve Prout (1997) şu ön kabulleri benimsediklerini belirtmektedirler:

- 1) Çocukluk toplumsal bir yapım olarak anlaşılır. Çocukluk insan gruplarının doğal ve evrensel bir özelliği değil toplumların özel ve yapısal bir bileşeni olarak ortaya çıkar.
- 2) Çocukluk toplumsal çözümlemenin bir değişkenidir. Kùltürler arası araştırmalar tek ve evrensel bir çocukluk değil, çeşitli çocukluklar olduğunu göstermektedir.
- 3) Çocukların toplumsal ilişkileri ve kùltürleri yetişkinlerin bakış açısından bağımsız olarak kendi başına araştırılmaya değerdir.
- 4) Çocuklar kendi toplumsal yaşamalarının kurulmasın ve yönetilmesinde etkindirler ve öyle görùlmelidirler. Çocuklar toplumsal yapıların ve süreçlerin edilgin özneleri değildirler.
- 5) Etnografi, çocukluğun araştırılmasında özellikle yararlı bir yöntem bilimdir; sosyolojik bilginin üretiminde çocukların katılmasını deneysel ya da tarama türù araştırmalar daha fazla sağlar (Onur, 2007, s. 30-31).

Yine bir başka çalışmada James, Jenk ve Prout (1998) çocukluk ile ilgili dört yeni yaklaşımdan söz etmektedir. Bunlardan ilki toplumsal olarak kurulmuş olan çocuğu konu almaktadır. İkincisi kabilesel olarak kurulmuş çocukluk ile ilgili yaklaşımdır. Üçüncüsü çocuğu bir azınlık gurubu olarak gören yaklaşımdır. Dördüncü ve son olarak da toplumsal yapısal çocuktan söz etmektedirler (Onur, 2007, s. 31).

Çocukluk kavramı sosyolojik ve tarihsel olarak ele alınmasını savunan eleştirmenlerin yanı sıra, bu kavramın antropolojik olarak da değişeceğini savunan Sutton-Smith'a göre (1999, s. 20); çocukların farklı gruplar içindeki statùleri de

değişir. Bu durum dolayısıyla ayırt edici alt kültür gelenekleri de değiştirmektedir. Çocuk alt kültürü ise herhangi bir alt kültürden farklı değildir. Bu bağlamda çocuk kültürü, gençten yarı bağımlılık ve yarı bağımsızlık isteyen bir toplumun kışkırttığı bir tür kuşaksal alt kültür ürünüdür. Bunun yanı sıra çocukluk döneminde bir araç olarak çocuğun toplumsallaşma işlevini gören oyunda çocuklar farklı rol ve davranışlar ile gelecek kimliklerini şimdiki zaman göre yaşayarak kendi gelecek imgeleri ile oynarlar. James'in altını çizdiği bu nokta da oyun, çocukların gelecek kimliklerini, şimdiki toplumsal ilişkilerini denetlemek ve tartışmak için kullandıkları bir araçtır (Onur, 2007, s. 36-37).

Çocukluğu yetişkinlikten farklı bir dönem olarak değerlendirildiğinde çocukluğun kendisi tarafından üretilmiş değer kalıpları sayesinde bu ayırım daha da kuvvetlenmektedir. Tarih boyunca kendine has dönüm noktalarına sahip olan çocukluk, yine yüz yıllar geçmesine rağmen başladığı yere dönebilmektedir (Heywood, 2003, s. 40). Çocukluk ile yetişkinlik arasındaki türetilmiş bu göreceli sınırlar belirsizleştiğinin en büyük kanıtı ise sadece yetişkinlerin dünyasında yaşanan bit çok sorunun ve problemin çocukların da günümüzde yaşıyor olmasıdır. Sigara ve alkol kullanımından uyuşturucu ve şiddet suçlarının çocukların dünyasında da yaşanması bu sınırların ortadan kalktığı birer göstergesidir. Bu durumun yanı sıra çağdaş toplumlarda ebeveynler çocuklarını daha erken yaşlarda toplumsallaşması için geleneksel rollerden uzaklaşarak daha fazla şey yapması için teşvik etmekte, onları daha çok şeyi başarması için zorlamaktadırlar⁸. Sonuç olarak çocuğun hayal dünyasının bir yansıması olan oyunlarda artık çocuğa ve çocukluğa uzak kalmıştır (Bukatko ve Daehler,1992; Akt: Onur, 2007: 40).

"Anne ve babalar birçok farklı sebepten çocuklarını erken yaşlarda kurslara, atölyelere yazdırmaya başlıyorlar. Çocuk okul hayatının yanı sıra bazen iki bazen de üç farklı kursta yarışıyor. Peki, ama neden? Cevap birçok anne ve babanın verdiği ile aynı belki de: "-Hayata bir adım önde başlasın diye. Kültürlü, çok yönlü olsun diye". Altı yaşında baleye, dokuz yaşında mandolin kursuna, ok iki yaşında tenis kursuna, 14 yaşında rüzgar sörfü kursuna annesinin isteği ile katılan ve aynı zamanda yine anne ve babasının isteği ve ya kurs hocasının kendisini 'yeteneksiz' bulmasıyla kurslardan ayrılan Türkmen 'çocukken kendi fikrinin hiç sorulmadığını' ifade etmiştir. Günümüzde bu durumla karşılaşılan binlerce çocuk var" (Gülüş Türkmen, 18 Mart 2013).

2.4.2.Çocuk, Suç ve Çocuk Suçluluğu

Tarih boyunca ‘*özel bir dönem olarak çocukluk*’un varlığı çocuğun toplumdaki yeri ya da kabulü tartışmaları devam ederken, bir yandan da suç işlemiş çocuğun durumuna ait toplumsal algı da ve yaptırımlar da tartışmaya konu olmuştur (Şensoy, 1947, s. 514-515), Roma İmparatorluğunun ilk büyük yazılı kanunlarından olan 12 Levha Kanunlarına kadar suça karışmış çocuklar ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamasını, çocukların suç işlememesinin bir sonucu olarak değil aksine bir dönem olarak çocukluğun yetişkinlikten ayrılmamasından kaynaklandığı öne sürerek bu tartışmaya katkıda bulunmuştur (Ümit, 2007, s. 21-22). Bu tarihsel diyalektiğe karşın, insan davranışının doğası ve suçlu davranışın kaynağını açıklama konusundaki tartışmada bu sürece eşlik etmiştir. Bu bölümde hukuksal, dinsel ve toplumsal normlar arasında kalmış olan çocuk suçluluğu kavramı ele alınarak, ceza ve suç arasındaki ilişki çocukların hayatındaki önemi açıklanmaya çalışılacaktır.

Suç ya da suçluluğun tarihi insanoğlunun tarihi ile başlamaktadır. İlk insanın aile, klan, topluluk halinde yaşamaya başlaması o ait olduğu grubun devamlılığını sağlamak için kurulan ama görülmeyen bir dizi kuralı da beraberinde getirmiştir. Bir düzen ihtiyacının sonucu olarak ortaya çıkmış grup normları, bu davranışlara karşı hareket eden veya bunları reddeden insanların varlığını da ortaya çıkartmıştır. Bir toplumda sosyal düzen ve bütünleşme toplumsal uyumu meydana getirirken, sosyal düzen ve bütünleşmenin karşısında yapılan her davranış suç ve sapmanın da oluşumuna katkı sağlamıştır (İçli, 2010, s. 499).

Suç ile ilgili genel tartışmalar geçmeden önce, bu kavramının etimolojik anlamlarının açıklanması kavramı anlaşılır kılma adına önemli olabilir. Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünde (1983, s. 1344) “*Yasalara aykırı davranış, cürüm*” olarak tanımlanan suç kavramı, Azerice’de *suç*, Nogayca’da *şüş*, Eski Türkçe’de *yazuk* olarak kullanılmaktadır. Bağzı Türk lehçelerinde de bu kavramlara benzer olarak, Uygurca’da *suy*, Eski Kıpçakça’da *yazuk* olarak geçmektedir (Eren, 1999, s. 376). Divan-ı Lügat’ı Türk’te bir şeyin sapmasını ifade etmek anlamında kullanılan kavram (Kaşgarlı, 1992, s. 321), Kırgızca’da *mün*, Kazakça’da ise *min* olarak geçmektedir (Eren, 1999, s. 377).

Latince *linquere* kelimesine ön ek olarak ‘de’ eki getirilerek, İngilizce’de çocukların işlediği suçları tanımlamak için kullanılan *delinquency* kelimesi ortaya çıkmıştır. Günümüz Batı literatüründe ise *Juvenile Delinquency* kavramı ile suça karışmış çocuklar tanımlanmaktadır.

Antik çağlardan günümüze pek çok düşünür suçla ilgili çeşitli görüşleri öne sürmüşlerdir. Örneğin Platon, Aristoteles, Thomas Moore, toplum ve insan davranışının doğası ile ilgili yaptıkları çalışmalarda suç olgusunu tartışmanın temeline koymuşlardır (Quinney, 2000, s. 5). Volkart’ın insan doğası ile ilgili bir yaklaşımında; insanın ihtiyaçlarını karşılayarak yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli davranışları ile sınırlamıştır. Malisnowski’ye göre her insan yemek, uyumak, nefes almak, üremek gibi ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Malinowski’nin insanları hayvanlardan pek fazla ayırmayan bu tanımlamasına Machivellici Hobbes felsefesi de eşlik etmektedir. Bunun yanı sıra insan organizmasının hayvan organizmasından bir derece daha gelişmiş olduğunu savunan Darwinci ve Marksçı felsefe de bu tartışmaya katılmaktadır. Bu tartışmalara ek olarak Cooley, insan doğasının diğerlerinden ayrı olarak var olan bir şey olmadığını, aksine insanın toplumsal içinde diğer insanlarla edindiği imgelerinin bir sonucu olduğunu savunmaktadır. Bu bağı Goffman, günlük yaşantıda sunulan bir benliğin, bir tiyatro sahnesindeki sunumuyla eş değer tutar. Günlük yaşantısında birey benliğini aktaran bir aktör olarak insanlara kendisini sunar. Aslında bu tartışmaların temelinde yatan temel sorunsal; “*İnsanın diğerlerine karşı olan davranışlarında özgür mü yoksa iç ve dış güçlerin etkisinde mi?*” sorusuna cevap oluşturmaktadır (İçli, 2013, s. 499-500).

Suç kanunlar ile yasaklanan ve karşılığında bir ceza öngörülen her türlü eylem olarak tanımlayabiliriz (Dolu, 2013, s. 34). Suçun yanı sıra toplumsal normlardan sapan her türlü davranış da sapma olarak tanımlanabilir. Yücel (2011, s. 19) sapmayı, “*belli bir toplum ve zaman kesitinde normdan ayrılık sağlayan davranış*” olarak tanımlamaktadır. Sokullu-Akinci (1999, s. 37), toplumun beklentilerine ya da toplumun uygun gördüğü şekilden farklı olan davranışlar olarak tanımlamaktadır. İçli (2007, s. 1) ise sapmayı “*toplumda kültürün*

belirlediği örf, adet, gelenek görenek ve hukuk kurallarına uymayan davranışlar” olarak tanımlamaktadır.

Bu iki norm dışı davranışı bir birinden ayıran temel fark suçun işlenmesi durumunda karşılaşılan hukuksal ceza yaptırımına karşın, sapma davranışının sonrasında bireyin karşılaştığı toplumsal ayıplanma ve tepkidir.

Antik Yunan’ın mirasından kalan “*babaya itaat*” anlayışı, Roma’da babanın varlığında özdeşleştirilmiş bir parça olarak “*pater familias*⁹” kurumunu ortaya çıkartmıştır. Babanın çocuk üzerindeki çocuğu satma, öldürme, sokağa bırakma gibi sınırsız yetkileri devam ederken, ilk defa suç ve ceza açısından 12 Levha Kanunları çocuk ve yetişkin ayrımını yaparak bu duruma açıklık getirmiştir (Ümit, 2007, s. 22-23).

Esas olarak toplumsal düzeni bozduğu kabul edilen ‘suç’a karşı, özgürlükten mahrum bırakılmak bir ceza olarak sunulmamakta bunun yerine, bedene acı çektirmeye dayanan sert fiziksel yaptırımlar uygulanmaktaydı (Foucault, 2001). Bu kolektif ceza anlayışı yerini zamanla daha bireyci ceza anlayışına bırakmaktaydı. Bir babanın suça karışan bir evladı için fiziksel ceza çekmesi, evladını karşı tarafa vermesi, öldürmesi ise bu kolektif ceza anlayışının bir göstergesiydi. Buna karşın çocuğun ceza ehliyeti almasında ergen olma kriterinin esas alınması, kız ve erkek çocukların ergenliğe giriş yaşları konusundaki tartışmayı da beraberinde getirmiştir (Ümit, 2007, s.24). Klasik dönem Roma Hukuk’unda, konuşabileceği zamana kadar çocuk sorumsuz (sorumluluk sahibi olmayan) kabul edilirken, ergenlik dönemine girmiş veya girmesi yaklaşmış olan çocuğa iddia edilen suçtan dolayı ceza indrimi yapılmaya çalışılmaktaydı (Artuk, 1993, s. 29).

Ortaçağ’da suça karışmış olan çocuklara karşı bakış açısı, yine dönemin en güçlü olan kurumunun ‘Kilisenin’ kontrolünde şekillenmiştir. Babanın çocuk üzerindeki egemenliği, daha güçlü ve babanın da üzerinde bir güç olan kilise ile paylaşılmaya başlanmıştır. Klasik Dönem Roma Hukukunda, çocuğun konuşabileceği yaş

⁹ Çocuğun babanın hakimiyeti altında olmasıdır. Örneğin Roma Hukukunda kişinin haklara ve borçlara hak etme ehliyetine sahip olması, özgür ve yurttaş olması ve baba hâkimiyeti altında olmamasına bağlıdır.

olarak sınırlandırılmayan bu zaman dilimi, Ortaçağda Kilise tarafından yedi yaş olarak sınırlandırılmıştır. Postman (1995), '*Çocukluğun Yok Oluşu*' adlı eserinde Kilise hukukunun '*akıl yaşı*' olarak tanımladığı bu dönemin kişinin dini vecibeleri açısından sorumlu olduğu dönem olarak kabul edildiğini ileri sürmektedir (Ümit, 2007, s. 25).

Dönemin İslam dünyasında suça karışmış olan çocuklara bakış kilisenin hukuk kurallarında olduğu gibi yedi yaş ile sınırlandırılmamış, bunun yerine ergenlik ceza ehliyetinin yaşının başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Kızlara ve erkeklere göre değişen ergenlik yaşları ise farklı düşünürlerce savunulmuştur (Şensoy, 1947, s. 519-523).

Orta çağ Avrupası'nın ve İslam düşüncesinin ardından, Avrupa'daki Aydınlanma ve Sanayi İnkılabı, çocukların hayatlarında bir dönüşümü de beraberinde getirdi. Eşitsizlikler üzerine inşa edilmiş sınıflarda yaşayan ailelerin çocukları, derebeyin tarlalarında veya bir sonraki dönem kapitalistin fabrikalarında düşük ücretlerle çalışmaya mahkûm edildiler. Buna karşın orta sınıf ailelerin çocukları kendi sınıfsal konumlarını korumak veya bir üst sınıfa geçebilmek için okulları bir kurtuluş olarak görmekteydiler. Bu zıtlık aynı zamanda parçalanmış ailelerden gelen eğitimsiz, ekonomik olarak geri kalmış, sömürülen ve ezilen çocukları ortaya çıkartmıştı. Toplumsal Aydınlanma, özgürlük fikirleri Avrupa'da yankılanırken bir yandan feodal rejimin yerini alan modern devlet aygıtları suça karışmış çocuklar üzerinde suç ve ceza üzerinden bir yaptırım oluşturmaya başladı. Bir yandan da kapitalist üretim biçimi çocukların suça sürüklenmesindeki en büyük aktör haline geldi.

On yedinci yüzyıldaki toplumsal değişim, kontrolsüz göçleri, nüfus patlamalarını, kıt kaynaklara ulaşmaya çalışan çok sayıda insanın amansız bir yarışını da başlattı. Bu durum aynı zamanda çocukların karıştığı suçlarda ki artışı da beraberinde getirmiş oldu. Nitekim Papa XI. Clemens'in '*çocuk suçluluğu*' kavramını ilk kez kullanarak yayınladığı vesikasında suç oranlarındaki bu artışa da dikkat çekmiştir (Şensoy, 1949, s. 190). Yaygın yoksulluğun gölgesinde artan çocuk suçlarına uygulanan yaptırımda çok ağırlaştırıldı. Örneğin, 1780 yılında yedi yaşında elbise çalan bir kız çocuğu asılmış, 1833'te bir çocuk yine hırsızlık

suçundan dolayı İngiltere’de idam cezasına çarptırılmıştır (Artuk, 1993, s. 28; Postman, 1995, s. 73).

Cezalar ve yaptırımları şiddetlenerek bir dönem uygulanmaya devam edilmiş ancak daha sonraki dönemlerde modern devletin *suça, suçluya bakış* açısında farklılaşmalar oluşmaya başlamıştı. Suçlara verilen cezaların şiddeti yumuşatılmış, insan bedeni ise cezanın nesnesi olmaktan çıkartılmıştı (Foucault, 2001, s. 39,146,162). Aynı zamanda klasik kuramın temel savlarından olan bu hukuki söylevler, bireyin haklarını korumayı temel ilke olarak benimseyerek verilecek ceza, bu ilkenin belirleyiciliği kabul edilmiştir (Ümit, 2007, s. 31). Klasik kuramcılara göre cezai sorumluluğun esası manevi sorumluluğa bağlanmıştır. Buna ek olarak verilecek cezanın türü ve şiddeti failin kusurunun derecesi ve irade kullanabilme yetisiyle orantılıdır. İrade yetisini yeterince sağlıklı kullanamayan çocukların ve akıl hastalarının cezalandırılmayacağını öne sürmektedirler (Şensoy, 1947, s. 74-75).

XIX. yüzyılda doğa bilimlerinin kullandığı ampirik yöntem sosyal bilimler tarafından da kullanılmaya başlandı. Klasik kuramcıların suç oranlarındaki artış önleme konusunda yetersiz kalması, deney ve gözlem yöntemi ile suçun nedenlerini incelemeye başlayan pozitivist yöntem, suçtan çok suçluyu inceleme nesnesi olarak ele almıştır. Deney ve gözlem yöntemini kullanmaya başlayan psikoloji, sosyoloji ve antropolojinin ‘suçlu’ birey konusunda yaptığı çalışmalar ceza hukuku uygulamalarıyla katkıda bulunmuştur. Suçtan çok suçlu üzerinde yapılan çalışmalar ile ailenin ve toplumun birey suça sürüklemesi üzerindeki etkisini konu alan çalışmalar yapılmıştır. Bu veri aynı zamanda suça karışan çocukların çevrenin, ailenin, kültürün... kısacası sosyo-kültürel ve ekonomik yapının *çocukları suça sürüklediği* anlayışı ön plana çıkmıştır (Ümit, 2007, s. 35-36).

İrade serbestiyetini reddeden pozitivistler, cezanın ödetici olmasındansa düzeltici ve onarıcı olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu görüşlerin kabulünün bir sonucu olarak suça sürüklenmiş çocuklar ve akıl hastaları için hapisaneler de birer islahevi olarak tasarlanmıştır. Topluma yeniden kazanımın esas alındığı

tutukevleri, bireyleri aynı zamanda sivil yaşantısına hazırlamak için bir araç olarak kullanılmaya başlanılmıştır.

Bir yandan çocukların çevresinin kontrolünde olan edilgen bir varlık olarak görülürken, bir yandan da irade özgürlüğüne sahip olan ve olamayan çocukların ayrımı tarihsel sürecinde günümüze kadar devam etmiştir. Buna karşın çocukların sorumlu tutulabilecekleri mutlak evrensel bir yaş sınırı çizilememiştir. Günümüzde çeşitli ülkelerde farklı yaş sınırları çocukların davranışlarından sorumlu olarak yargılanabileceğini ve ya eyleminin iradesi dışında kullandığını belirlemek için baz alınmıştır.

Yerli literatürde çocuk suçluluğu olarak kavramsallaştırılan *Juveline Delinquency* Batı literatüründe '*reşit olmayanın suçluluğu*' olarak anılmaktadır ve kanuna karşı gelmiş, 11-18 yaşları arasındaki çocukları tanımlamak için kullanılmıştır. Aşağıdaki bazı ülkelerin çocuklar için uyguladıkları ceza ehliyeti yaş sınırları sunulmuştur:

Tablo:8 Bazı Ülkelere Ait Ceza Ehliyet Sınırı

1	Ceza ehliyetini 7 yaşından başlatan ülkeler:	Avustralya (Tazmania), Bengaldeş, Kıbrıs Rum Kesimi, Gana, İrlanda, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Pakistan, Sudan, Suriye.
2	Ceza ehliyetini 8 yaşından başlatan ülkeler	Sri Lanka, İskoçya.
3	Ceza ehliyetini 9 yaşından başlatan ülkeler	Irak, Filipinler.
4	Ceza ehliyetini 10 yaşından başlatan ülkeler:	Avustralya (birçok eyaleti), Nepal, Yeni Zelanda, Nikaragua, İngiltere.
5	Ceza ehliyetini 12 yaşından başlatan ülkeler:	Kanada, Kore, Uganda.
6	Ceza ehliyetini 13 yaşından başlatan ülkeler:	Cezayir, Çad, Fransa, Polonya, Tunus.
7	Ceza ehliyetini 14 yaşından başlatan ülkeler:	Bulgaristan, Çin, Almanya, Macaristan, İtalya, Japonya, Libya, Romanya, Rusya, Vietnam, Yugoslavya.
8	Ceza ehliyetini 15 yaşından başlatan ülkeler:	Danimarka, Mısır, Finlandiya, Norveç, İzlanda, Peru, Sudan, İsveç.
9	Ceza ehliyetini 16 yaşından başlatan ülkeler:	Arjantin, Azerbaycan, Bolivya, Şili, Küba, Portekiz, İspanya, Ukrayna.
10	Ceza ehliyetini 18 yaşından başlatan ülkeler:	Belçika Kolombiya, Panama, Peru

Kaynak: www.kriminoloji.com. (Erişim Tarihi: 14 Şubat 2014)

2.4.2.1. Suç ve Hukuk

Modern toplum yapısını düzenleyen en etkili yapı şüphesiz ki oluşturulmuş olan hukuk kurumudur. Ticaretten, evliliğe, eğitimden ölüm sonrası mirasın dağıtımını belirli evrensel kurallar dâhilinde ele alarak belirleyen “hukuk” aynı zamanda insan eyleminin sınırlarını da belirlemektedir. Bireyin bireyle ve bireyin devletle ilişkilerini düzenleyen kanunlar birçok suç türünü tanımlamışlardır (Köknel, 1996, s. 103-106).

2.4.2.2. Hukuki Açıdan Çocuk ve Çocuk Suçluluğu

Yaklaşık yüzyıl öncesine kadar, neredeyse tüm hukuk sistemlerinde çocuklar yetişkinlerle aynı kanunlarla yargılanmaya tabi tutulmuşlardır. Eski tarihlerde bir mal gibi alınıp satılan ve ya bir yetişkin gibi cezalandırılan çocukların haklarını korumak adına Çocuk Hakları alanında alınan ilk sosyal politika belgesi 1779 yılında İsviçre'nin Zürih Kantonunda yayımlanmıştır. Daha sonralarda 1899 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Illinois Eyaletinde suça karışan çocukların yargılanmasında yetişkinlerden farklı olarak bir yöntem kullanılması konusundaki kanun yayımlanmıştır (Bloch ve Flynn, 1956, s. 307). Amerika'yı İngiltere, Belçika, Fransa, Hollanda, Almanya ve İtalya'da kurulan çocuk mahkemeleri takip etmiştir (Uluğtekin, 1991, s. 5).

Farklı ülkelerde açılan bu mahkemelerden sonra uluslararası arenada kabul edilen bildirgeler ve sözleşmelerde suça karışmış çocuklar ve çocuk suçluluğu ile ilgili tanımlamalara yer verildiği görülmektedir. Bunların başında 26 Eylül 1924'te çocuk haklarını konu alan ilk bildirge olarak “*Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi*” imzalandı. Çocuk hakları açısından önemli olan bir diğer belge 20 Kasım 1959 tarihli “*Çocuk Hakları Bildirisi*”dir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde imzalanan bir diğer sözleşme 1966 tarihli “*Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi*”dir. Bu belgeleri daha sonralarda 25 Mayıs 1984 tarihinde “*Birleşmiş Milletler Çocukların Yargılanması ile İlgili Uyulması Gereken Standart Askeri Kurallar (Beijing Kuralları)*” ve 14 Aralık 1990 tarihinde “*Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş*

Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)” Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilerek takip etmiştir.

2.4.2.3. Türk Ceza Kanunda Çocuk Kavramı

Uluslararası düzeyde alınan kararlar, ülkemiz hukuk sistemi tarafından da kabul edilmiştir. Çeşitli kanun başlıklarında çocuk tanımlamaları yapılarak kavramsallaştırmalar yapılmıştır. Örneğin, Türk Medeni Kanununun 28. maddesi, “*Çocukluk sağ doğmak koşulu ile anne rahmine düşülen anda başlar*” ifadesi kullanılmıştır. Türk Ceza Kanununda ise çocuk, “*Henüz 18 yaşını doldurmamış kişi*” olarak tanımlanmaktadır. Çocuk Koruma Kanununun 3. Maddesinde çocuk, “18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmaktadır.

Çeşitli Batı devletlerinin çocuk mahkemeleri ile ilgili kararlarını Türkiye’de takip etmiştir. Ancak çocuklara özgü mahkemelerin kurulması ile ilgili çalışmalar 1945 yılında başlamasına rağmen, Çocuk Mahkemeleri Yasası 1979 yılında çıkartılmış ve ilk çocuk mahkemesi 1987 yılında Ankara’da kurulmuştur (Akyüz, 2000, s. 62; Uluğtekin, 1994, s. 44). Daha sonralarda İstanbul, İzmir ve Trabzon’da da çocuk mahkemeleri açılmıştır. Çocuk mahkemeleri bulunmayan illerde;

1. Suç işleyen çocukları yargılama ve korunmaya muhtaç çocuklara önlem uygulama görevini genel mahkemeler üstlenmektedir.
2. İlgili suçlarda soruşturma ve kovuşturma Çocuk Mahkemeleri Kanunu’ndaki usullere göre Cumhuriyet Savcılığı’na yapılır.
3. Çocuk Mahkemeleri Kanunu’nda hüküm bulunmayan bir durum söz konusu ise Ceza Mahkemesi Usulleri Kanunu hükümleri uygulanır (Akyüz, 2002, s. 46).

2004 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK’da 6’ncı ve 3’üncü maddeleri ile çocuklar hakkındaki kanunlar düzenlenmiştir. Kanunun 6’ncı maddesinde, “*Çocuk deyiminden; henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi,*” olarak çocuk tanımlanmıştır. Aynı kanunun 31’inci maddesinde, çocukların ceza sorumluluğu, 0-12, 12-15 ve 15-18 yaş olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.

2.4.2.3.1. 0-12 yaş grubu

TCK 31'inci maddenin birinci bendinde 0-12 yaş grubu çocukların yargılanması konusundaki açıklama şu şekilde yapılmıştır; “*Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.*”(TCK, 2004, madde 31). 12 yaşının altında olan çocukların ceza ehliyetinin ve ya yargılanma sürecine tabi tutulmamaktadırlar.

Beijing Kuralları kapsamında, suça karışan çocukların yargılanmaları için bir cezai alt limit yaşı belirlenmesi karara bağlanılmıştır. Ancak uygulanacak cezai alt limit yaşının çocukların ruhi, duygusal ve kültürel olgunluğu göz önünde bulundurularak yüksek tutulması tavsiye edilmiştir. Bu sınır ülkeden ülkeye göre değişiklik göstermektedir. Aşağıdaki tabloda bazı ülkelerin kendi sosyal, kültürel, psikolojik, hukuki vb. etmenleri göz önüne alarak belirledikleri cezai alt sınır yaşları sunulmuştur (Polat, 2010).

Tablo 9: Bazı Ülkelerin Uyguladıkları Cezai Alt Sınır Yaşları

Ülkeler	Ceza Sorumluluk Yaşı	Ülkeler	Ceza Sorumluluk Yaşı
Sri Lanka	8	İtalya	14
İskoçya	8	Japonya	14
Irak	9	Libya	14
Filipinler	9	Romanya	14
Avustralya	10	Rusya	14
Nepal	10	Vietnam	14
Yeni Zelanda	10	Yugoslavya	14
Nikaragua	10	Danimarka	15
İngiltere	10	Mısır	15
Kanada	12	Finlandiya	15
Uganda	12	Norveç	15
Kore	12	İzlanda	15
Cezayir	13	Peru	15
Çad	13	Sudan	15
Fransa	13	İsveç	15
Polonya	13	Arjantin	16
Tunus	13	Azerbaycan	16
Bulgaristan	14	Bolivya,Şili ve Küba	16
Çin	14	Portekiz	16
Almanya	14	İspanya	16
Macaristan	14	Ukrayna	16
İtalya	14	Belçika	18

(Kaynak: Polat, 2010)

2.4.2.3.2. 12-15 Yaş Grubu

TCK 31'inci maddenin değiştirilen ikinci bendinde 12-15 yaş grubu çocukların yargılanması konusundaki açıklama şu şekilde yapılmıştır;

“Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan

onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.”(TCK, 2004, madde 31).

Açıkça ifade edildiği gibi 15 yaşını doldurmamış olanların cezai ehliyetinin oluşabilmesi işlenen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarının algılanmamasına şartına bağlanılmıştır. Bu amaçla kovuşturmayı yöneten çocuk hakimi, karar alma sürecinde uzmanlarca (psikolog, sosyolog, pedagog, doktor, sosyal hizmet uzmanı..vb) hazırlanmış olan raporları kullanır.

2.4.2.3.3. 15-18 Yaş Grubu

TCK 31’inci maddenin değiştirilen üçüncü bendinde 15-18 yaş grubu çocukların yargılanması konusundaki açıklama şu şekilde yapılmıştır; *“Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.” (TCK, 2004, madde 31).*

Dikkat edileceği gibi ülkemizde suça karışan çocukların cezalar karşısında korunması esasına dayanan bir kanun sistemi uygulanmaktadır. Suça karışan çocukların haklarının korunması konusunda TCK’da alınmış olan bazı koruyucu hükümleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur (Göç, 2006, s. 17; TCK, 2004):

Tablo 10: Suça Karışan Çocukların Haklarının Korunması TCK'dan Alınmış Bazı Maddeler (TCK, 2004).

Madde Nu.	Açıklama
Madde 76/e:	<i>Gruba ait çocukların bir başka gruba zorla nakledilmesinin soykırım suçunu oluşturduğu ve bu suç için zaman aşımının olmadığı.</i>
Madde 77/f	<i>Cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarının insanlığa karşı işlenen suçlardan sayılmış ve bu suçu işleyenler sekiz yıldan az olmamak üzere hapis cezasına çarptırılacağı ve bunun zaman aşımına uğramayacağı.</i>
Madde 103/1	<i>Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.</i>
Madde 104/1-2	<i>Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.</i>
Madde 194	<i>Sağlık için tehlike oluşturabilecek maddeleri çocuklara, akıl hastalarına veya uçucu madde kullananlara veren veya tüketimine sunan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.</i>
Madde 226/1 a,b	<i>Bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten, bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen, okuyan, okutan, söyleyen, söyleten kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.</i>
Madde 226/3	<i>Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.</i>
Madde 228/2	<i>Çocukların kumar oynaması için yer ve imkan sağlanması halinde, 2 yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.</i>
Madde 229/1	<i>Çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.</i>

2.4.2.4. Türk Çocuk Koruma Kanununda Çocuk

3 Haziran 2005 tarihli ve 5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu” ile “*korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlenmiş, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usûl ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri*” (ÇKK, 2005, Madde,1-2) belirlenmiştir.

ÇKK'nın 3'üncü maddesi ile “korunma ihtiyacı olan çocuk”, “suça sürüklenen çocuk” ve “çocuk” kavramları aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

a. Çocuk: “*Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi*”,

b. Korunma ihtiyacı olan çocuk: “*Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,*”

c. Suça sürüklenen çocuk: “*Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu,*” (ÇKK, 2005, Madde, 3 a,1-2-3).tanımlamaktadır.

Kanunun 4.maddesinde yer alan “*temel ilkeler*” doğrultusunda çocuk hakları güvence altına alınmaya çalışılmış, yine aynı kanunun 5. Maddesinde çocuklarla ilgili “*koruyucu ve destekleyici*” ilkelere yer verilmiştir. Aynı kanunun 15-21 maddeleri ile “*soruşturma*”, 22-24'üncü maddeler ile “*kovuşturma*”, 25-41'inci maddeler “*kurulacak mahkemeleri*”, 42-50'inci maddeler ile çeşitli suçları tanımlanmıştır (ÇKK, 2005).

2.4.3. Türkiye’de Suça Sürüklenmiş Çocuklar

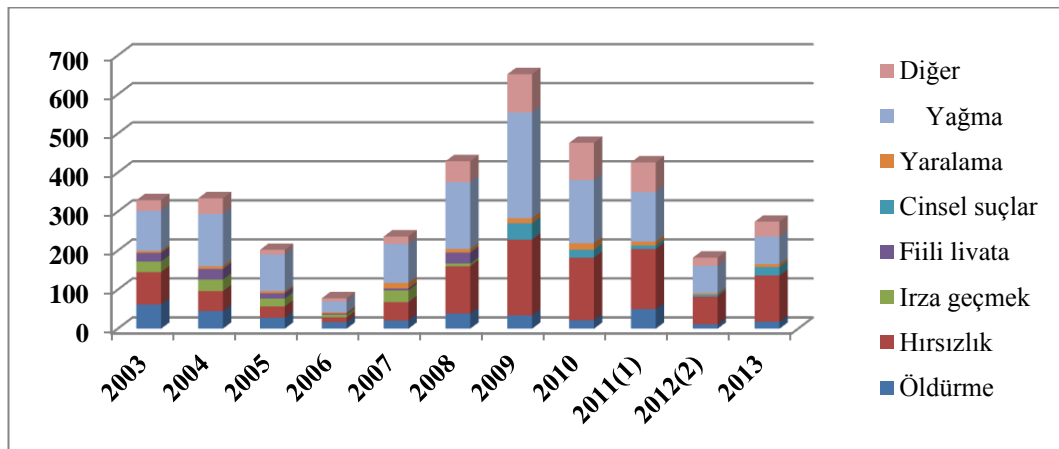
2.4.3.1. Türkiye’de Suça Sürüklenmiş Çocuklar İle İlgili Suç İstatistikleri

Çocuk ve gençlerin suç sayılan davranışları; ilk sosyalleşme sürecinin bir parçası olarak aile, çevre ve okul ile başlayan iletişiminin bir parçası olarak, sosyal

normlara uymama olarak adlandırabileceğimiz kabahat işleme davranışları ile başlamaktadır. Bu kabahat davranışlar yerlerini, yasaların suç saydığı davranış ve eylemlere doğru bırakmaktadır (Köknel, 2001, s. 356).

Türkiye İstatistik Kurumu Tarafından (TÜİK), 2003- 2013 yılları arasında güvenlik birimlerine gelen ya da getirilen çocuklara ait istatistikler aşağıda Tablo 11’ de sunulmuştur. 1997 yılında 33,568 çocuk güvenlik birimlerine gelirken bu rakam % 900’lük artışla 2013 yılında 273, 571’e yükselmiştir. Bu rakam 2013 yılı 12-18 yaş arası erkek (4,680,159)-kız (4,435,533) çocuklarının nüfusunun toplam 9,115,692 (tuik.gov.tr) olduğu düşünüldüğünde daha önemli bir gösterge halini almaktadır. Bu kapsamda çocuklar, evden kaçmakta, kayıp olmakta yada kaçırılmakta, mağdur olarak başvuru yapmakta, sokakta çalışmakta, dilencilik yapmakta ve madde kullanmaktan dolayı güvenlik güçlerine gelmekte veya getirilmektedirler.

2003- 2013 yılları arasında çocuk ceza infaz kurumuna ve eğitimevine giren hükümlü çocuk sayıları Tablo 12’de ve Şekil 3’ de sunulmuştur. Hüküm alan çocukların toplam sayıları yıllara göre değişiklik göstermesine rağmen son on yıllık süre içerisinde en çok 2009 yılında 652 çocuk hüküm almıştır. En çok hüküm alınan suçlar sırasıyla yağma (1331), hırsızlık (1040), diğer (487), öldürme (347), ırza geçmek (121), fiili livata (99), cinsel suçlar (98), yaralamadır (94). 2009 yılında CMK’da yapılan değişikliklerle birlikte ırza geçmek ve fiili livata suçları cinsel suçlar kapsamına alınmıştır.

Şekil 3 : 2003- 2013 Yılları Arasında Çocuk Ceza İnfaz Kurumuna ve Eğitimevine Giren Hükümlü Çocuk Sayıları

Tablo 11: 1997-2013 Yılları Arasında Geliş Nedenine Göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar (1/2)

	1997		1998		1999		2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Toplam	29715	3853	34995	4843	31733	4885	32450	5235	33443	6004	43006	9058	50214	10365	58557	12363	61139	14195	67140	16970
Suç isnadı	20850	1455	24613	1854	22967	1832	23337	1857	24080	2102	29585	3031	34428	3673	41130	4195	40574	3925	42393	4398
Şüpheli	5785	334	5763	347	4406	317	3053	172	1844	156	1111	129	537	63	565	102	553	95	740	59
Terk	0	1	3	1	7	4	2	3	25	12	54	40	71	53	66	30	96	31	71	63
Evden kaçma	299	441	389	377	240	263	378	239	568	333	1104	720	1707	876	1567	989	1773	959	1584	946
Buluntu	17	7	21	13	19	6	64	15	140	69	619	290	879	347	1011	511	1551	818	1579	810
Kayıp	74	67	65	78	50	68	105	66	134	93	274	193	343	314	393	388	702	626	830	695
Mağdur	2020	1386	3338	1990	3419	2233	4154	2599	3977	2841	5924	4049	5833	4126	8290	5223	10109	6714	14548	9186
Sokakta çalışma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2140	122	4137	307	3224	343	4139	478	3546	371
Dilenci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	73	39	112	68	155	89	161	120	72	60
Madde kullanımı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	576	30	160	9	81	23
Diğer	670	162	803	183	625	162	1357	284	2675	398	2122	445	2167	538	1580	463	1321	420	1696	359
Toplam	33 568		39 838		36 618		37 695		39 447		52 064		60 579		70 920		75 334		84 110	

Tablo 11: 1997-2013 Yılları Arasında Geliş Nedenine Göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar (2/2):

	2007	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Toplam	57980	99305	33287	109591	42370	132195	55849	141615	62425	167426	77654	187696	85875
Suçta Sürüklenme	28186	56465	5965	61151	7193	74251	9142	76405	8511	89 67	11164	102 350	13089
Kabahat İşleme	823	575	602	275	45	517	69	1171	108	688	82	488	63
Terk	41	52	37	23	25	48	18	15	12	17	26	15	27
Evden kaçma	1234	1060	1352	1381	1814	1414	1791	1514	1708	928	1496	1209	1612
Buluntu	711	879	461	1162	507	1078	667	773	435	973	688	936	796
Kayıp	1102	1996	2521	2018	3063	3189	4892	254	5813	4885	7589	6421	9797
Mağdur	17025	25786	18367	34776	26869	41173	35255	47532	41050	59880	51977	66353	55364
Madde kullanımı	97	145	18	351	22	936	49	366	52	225	20	201	29
Sokakta çalışma	2319	3129	503	3078	501	2352	416	1426	286	1950	263	1 327	247
Sokakta yaşama	57	19	1	16	0	33	6	15	9	10	7	12	3
Kanunsuz çalışma	21	32	3	8	1	10	2	11	5	8	5	12	7
Bilgisine başvurma	682	1759	677	1679	684	2657	1220	3475	1943	4601	2474	5486	3102
Okula gönderilmeme	3	13	8	423	767	385	643	476	653	218	309	51	72
Kurumdan kaçma	47	177	249	462	365	420	448	548	558	632	624	556	537
Diğer	5632	7218	2523	2788	517	3732	1231	3634	1282	2744	930	2279	1130
Toplam	57 980	132 592		151 961		188 044		204 040		245 080		273571	

Kaynak: www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi; 20 Mart 2015)

Tablo 12: 2003- 2013 Yılları Arasında “Suç Türüne Göre Çocuk Ceza İnfaz Kurumuna ve Eğitimevine Giren Hükümlü Çocuk Sayıları

Suç türü	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2012 ⁽²⁾	2013
Öldürme	62	45	28	17	21	39	34	22	50	11	18
Hırsızlık	83	51	29	12	47	121	194	160	154	71	118
Irza geçmek	27	30	20	7	30	7	-	-	-	-	-
Fiili livata	22	27	14	3	5	28	-	-	-	-	-
Cinsel suçlar	-	-	-	-	-	-	42	20	9	5	22
Yaralama	5	7	5	3	14	9	13	17	10	4	7
Yağma	103	134	94	28	100	171	271	162	127	70	71
Diğer	27	40	12	8	19	54	98	95	76	21	38
Toplam	329	334	202	78	236	429	652	476	434	182	274
	Yüzde										
Öldürme	18,8	13,5	13,9	21,8	8,9	9,1	5,2	4,6	11,7	6,0	6,6
Hırsızlık	25,2	15,3	14,4	15,4	19,9	28,2	29,8	33,6	36,2	39,0	43,1
Irza geçmek	8,2	9,0	9,9	9,0	12,7	1,6	-	-	-	-	-
Fiili livata	6,7	8,1	6,9	3,8	2,1	6,5	-	-	-	-	-
Cinsel suçlar	-	-	-	-	-	-	6,4	4,2	2,1	2,7	8,0
Yaralama	1,5	2,1	2,5	3,8	5,9	2,1	2,0	3,6	2,3	2,2	2,6
Yağma	31,3	40,1	46,5	35,9	42,4	39,9	41,6	34,0	29,8	38,5	25,9
Diğer	8,2	12,0	5,9	10,3	8,1	12,6	15,0	20,0	17,9	11,5	13,9
1) 2011 yılında suç türü bilinmeyen 8 çocuk toplama dâhil edilmiş, oranlarda dâhil edilmemiştir.											
(2) 2012 verisi yıl içinde çocuk ceza infaz kurumuna ve eğitim evine giriş yapan çocukları kapsamaktadır.											

Kaynak: www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi; 20 Mart 2015)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi, Ankara örnekleminde “Adalet Bakanlığı Çocuk Kapalı Tutuk ve Cezaevi” ve “Ankara Adalet Bakanlığı Çocuk Eğitim” örneklemlerinden katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve hipotez testleri analizi başlıkları altında düzenlenmiştir. Verilerin analizi için SPSS-19 nicel veri analiz programı kullanılmıştır. Elde edilen bulgu ve bilgiler diğer araştırmalar ile karşılaştırılarak değerlendirmeye tabi tutularak aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

3.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE BAZI BETİMSEL ANALİZLER

3.1.1.Sosyo-demografik Özellikler

Bu bölümde araştırma kapsamında ulaşılan 170 katılımcının sosyo-demografik özelliklerine ait bulgular incelenmiştir. Her iki ceza evinde araştırmacı ve ilgili kurumun sosyal hizmet uzmanının kontrolünde uygulanan anketlerde katılımcıların gönüllülüğü esas alınmıştır. Araştırmanın amacı kapsamında farklı türden suçlara sürüklenmiş çocuklara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların, ceza evine gelme sayısına göre dağılımı Tablo 13’de verilmektedir.

Tablo 13: Suç Türlerine Göre Örneklemin Dağılımı

Suç Türü	Sayı	Yüzde (%)
Yaralama	9	5,3
Hırsızlık	58	34,1
Cinayet	39	22,9
Cinsel Suçlar	31	18,2
Uyuşturucu	20	11,8
Gasp	13	7,6
Toplam	170	100,0

İsnat edilen suç türlerine göre örneklemin dağılımına bakıldığında, hırsızlık %34,1 (N=58) ile en fazla isnat edilen suç türü olduğu sonrasında sırasıyla cinayet

%22,9 (N=39), cinsel suçlar %18 (N=31), uyuşturucu satmak %11,8 (N=20), gasp %7,6 (N=13), yaralama %5,3 (N=9) suçlarının geldiği tespit edilmiştir. Ulaşılan örneklem ve suç türlerindeki çeşitlilik TÜİK istatistikleriyle uyumlu olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocuklara cezaevine giriş sayısı ve yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 14’te verilmektedir.

Tablo 14: Ceza Evine Giriş Sayısına Göre Örneklemin Dağılımı

	Sayı	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Giriş Sayısı	1’inci Kez	85	50,0
	2’inci Kez	39	22,9
	3’üncü Kez	22	12,9
	4’üncü Kez	13	7,6
	5 +	11	6,5
	Toplam	170	100,0

Katılımcıların ceza evine geliş sayısı ile ilgili soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde; ilk kez cezaevine girenlerin oranı %50,0 (n=85), 2’nci kez cezaevine girenlerin oranı %22,9 (n=39), 3’üncü kez cezaevine girenlerin oranı %12,9 (N=22), 4’üncü kez ceza evine girenlerin oranının %7,6 (N=13) olduğu tespit edilmiştir. 5 ve üstü kez ceza evine girenlerin oranı %6,5 (N=11) oluştururken, 3 ve daha üstü ceza evine girenlerin kümülatif oranı toplam katılımcılarının %27 (N=46) oluşturmaktadır. Bu durumun nedenlerinden birisinin çocukların kısa çocukluk süreleri içerisinde günlük yaşamlarında birçok kez suç ve suça sürükleyen olgularla karşılaşması olduğu değerlendirilmektedir. Suç türleri arasında en fazla tekrar eden suçlar (aynı suçtan dolayı 2 ve daha çok kez ceza evine girenler) sırasıyla hırsızlık (48) uyuşturucu (13), gasp (11) ve cinayet¹⁰ (11) suçlarıdır. Hırsızlık suçunun en fazla karşılaşılan suçlardan olmasının nedenleri arasında hüküm giyilen ceza süresinin kısa olmasının etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Suç işleme ve suçu tekrarlama durumu dinamik bir süreç olarak suçlu bireyin “suç kariyerinde” devam edebilmektedir. Suçlu kariyerinin süresi içerisinde birey, aynı

¹⁰ Cinayet suçuna karşılarına karşılarının % 71’nin ilk gelişidir

türden suçları terk edebilir veya farklı türden suçlara karışabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında kriminal kariyer yaklaşımı tekrar eden suç türlerini veya ceza evine giriş sayısındaki artışı açıklayabilmektedir (Blumstein ve Cohen, 1979; Farrington ve Maughan, 1999; Piquero v.d.; 2003, s. 307).

Farrington (1997 ve 2003) çocukların suça başlama ve devam etmelerinde beş temel faktör olduğunu belirtmektedir: Bireysel faktörler, aileye ilişkin faktörler, sosyo-ekonomik faktörler, akran etkileri, okul faktörleri. Moffitt (1993) ise, “düşük benlik denetiminin” temel faktör olduğunu belirtmektedir. Bir başka çalışmada Blumstein vd. (1986), çocukların suç eylemlerine katılmalarında, ebeveyn tutumlarının, uyuşturucu kullanımının etkili olduğunu ileri sürmüştür.

Suç işleme ve suçu tekrarlama durumları açısından örneklem grubu incelendiğinde hırsızlık, gasp ve uyuşturucu suçlarından cezaevine girme sayıları cinayet ve cinsel suçlardan cezaevine girme sayılarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan mülakatlardan bu durumun nedenlerinden bir tanesinin cinayet ve cinsel suçlardan dolayı yaşanan utanma ve yaftalanma duygusu olduğu tesbit edilmiştir. Bir diğer neden olarak ise uyuşturucu ve hırsızlık gibi suçlardan dolayı kazanılan birincil ve ikincil kazançların (para, statü, unvan, lakap, “çevre”..) varlığı olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 15’te verilmektedir.

Tablo 15: Yaş Gruplarına Göre Örneklemin Dağılımı

	Sayı	Yüzde (%)
Yaş Grubu		
12-14	9	5,3
15-16	43	25,3
17-18	118	69,4
Toplam	170	100,0

Örneklem grubunun yaşlara göre dağılımı incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun %69,4 (N=118) 17-18 yaşları arasında olduğu tespit edilmiştir.15-16 yaş aralığında bulunan örneklem oranı %25,3’dür (N=43). 12-14 yaşları arasında bulunana çocukların oranının ise %5,3 (N=9) olarak tespit edilmiştir. Yaş grubu

ve suça karışma sıklığı arasındaki ilişki incelendiğinde yaş grubu arttıkça suça karışma sıklığı doğru orantılı olarak arttığı görülmektedir.

Erken yaşlarda suçlu alt kültürle, suçlu davranış kodları ile tanışmanın bir sonucu olarak, suçlu davranışın ilerleyen yıllarda kalıcı hale gelmeye başladığı değerlendirilmektedir. Kızmaz, bu kalıcılığı etkileyen nedenlerin, “suç olaylarının yarattığı davranışsal pekiştirme ve küçük yaşlarda yargılama ve tutukevine gönderilmenin bireyde suça karşı bir alışkanlık halini oluşturması” olarak tanımlamaktadır (Kızmaz, 2010, s. 583). Bu durum ilerleyen yaşlarda suçlu davranışın kendini yeniden tekrarlamasında pay sahibi olabilmektedir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun cezaevine gelmeden önceki eğitim durumuna göre dağılımı Tablo 16’da verilmektedir.

Tablo 16: Ceza Evine Gelmeden Önceki Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayısı	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Okuryazar Değil	16	9,4	9,4
İlkokul Terk	31	18,2	27,6
İlkokul Mezun	7	4,1	31,8
Ortaokul Terk	25	14,7	46,5
Ortaokul Mezun	32	18,8	65,3
Lise Terk	57	33,5	98,8
Lise Mezun	2	1,2	100,0
Toplam	170	100,0	

Örneklem grubunun ceza evine gelmeden önceki eğitim durumları incelendiğinde %9,4 (N=16) okuryazar olmadığı, % 18,2’sinin (N=31) ilkokul terk, % 41’inin (7) ilkokul mezunu, %14,7’sinin (N=25) ortaokul terk, % 18,8 (N=32) ortaokul mezunu, % 33,5’inin (57) lise terk ve %1,2’sinin (N=2) lise mezunu olduğu görülmüştür. Ceza evi sürecinin çocukların eğitim süreçlerini büyük oranda etkilediği görülmüştür. Bu oran tüm katılımcıların %67,4’sine (N=113) denk gelmektedir.

Suçta sürüklenen çocukların ceza evine girmeden önceki eğitim durumları (Tablo 15) ile ceza evindeki eğitim durumları (Tablo 16) büyük oranda değişiklik göstermektedir. Ceza evine girdikten sonra okuma yazma öğrenenlerin oranı %

5,9 (N=10), ilkokula devam edenlerin oranı %4,1 (N=7), ortaokula devam edenlerin oranı %5,3 (N=9), liseye devam edenlerin oranı % 38,2 (N=65) olarak tespit edilmiştir. Bu duruma ek olarak örneklem grubunun %6 (N=1) kişisi üniversiteye başlayarak eğitimine devam ettiği tespit edilmiştir. İsnat edilen suçtan ötürü eğitime ara vermelerine rağmen, özellikle okuma yazma öğrenen, ilkokul, ortaokul ve liseye devam eden çocukların oranı %54,2 (N=93) olarak belirlenmiştir. Bu durum cezaevlerini, ceza alan çocukların eğitime devam edebilmesi için bir fırsat olarak kabul edilebilir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun ceza evine geldikten sonraki eğitim durumları Tablo 17 'de verilmektedir.

Tablo 17: Ceza Evindeki Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Okur Yazar Değilim	6	3,5	3,5
Okuma Yazma Öğreniyorum	10	5,9	9,4
İlkokul Terk	20	11,8	21,2
İlkokul Okuyorum	7	4,1	25,3
İlkokul Mezun	4	2,4	27,6
Ortaokul Terk	16	9,4	37,1
Ortaokul Okuyorum	9	5,3	42,4
Ortaokul Mezunu	10	5,9	48,2
Lise Terk	20	11,8	60,0
Lise Okuyorum	65	38,2	98,2
Lise Mezun	2	1,2	99,4
Üniversite Okuyorum	1	,6	100,0
Toplam	170	100,0	

Ayrıca ceza evine girmeden önce eğitimine ara verenlerin oranının (okuma yazma bilmeyen, ilkokul, ortaokul, lise terk) %75 olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak eğitim düzeyinin düşük olması ve suça sürüklenme arasında bir ilişki söz edebileceği öne sürülebilir. Çocuk suçluluğunu konu almış araştırmalarda bu düşüncüyü desteklemektedir. Büyük çoğunluğunda bu çocukların, ilkokul ve alt düzeylerde eğitim seviyesine sahip oldukları, ayrıca okur-yazar olmayan gençlere de rastlandığı belirtilmiştir (Aksoy ve Ögel 2004; Erkan ve Erdoğan 2006; Türkeri 1995; Tüzün ve ark. 1996).

Araştırmaya katılan örneklem grubunun anne ve babalarının eğitim durumlarına göre dağılımı Tablo 18 'de verilmektedir.

Tablo 18: Anne ve Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı		Yüzde (%)		Küm. Yüzde (%)		Yüzde (%)		Küm. Yüzde (%)
	Baba	Anne	Baba	Toplam	Baba	Anne	Toplam	Toplam	
Okur Yazar Değil	19	33	11,2	19,4	11,2	19,4	15,3	15,3	
Okur Yazar	29	31	17,1	18,2	28,2	37,6	17,6	32,9	
İlkokul Mezunu	87	75	51,2	44,1	79,4	81,8	47,7	80,6	
Ortaokul Mezun	21	18	12,4	10,6	91,8	92,4	11,5	92,1	
Lise Mezun	14	13	8,2	7,6	100,0	100,0	7,9	100,0	
Toplam	340		100,0	100,0					

Örneklem grubunun anne ve babalarının eğitim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde okur yazar olmayanların ve sadece okur yazar olanların kümülatif yüzdeler oranının %32,9 (N=112) olduğu görülmüştür. Anne ve babaların en yaygın olarak ilkokul mezunu oldukları %47,7 (N=182), daha sonra sırasıyla %11,5'unun (N=39) ortaokul mezunu, %7,9'unun (N=27) lise mezunu olduğu görülmüştür. Anne ve babalar arasında üniversite mezunu olan kimsenin olmadığı görülmüştür.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun anne ve babalarının sağ/vefat ve öz/ üvey olma durumuna göre dağılımı Tablo 19 'de verilmektedir.

Tablo 19: Anne ve Babalarının Sağ/vefat ve Öz/ Üvey Olma Durumuna Göre Dağılımı

		Sayı			Yüzde (%)	
		Anne	Baba	Toplam	Anne	Baba
Sağ/Vefat	Vefat	23	6	29	13,5	3,5
	Sağ	147	164	311	86,5	96,5
Öz/Üvey	Üvey	3	3	6	1,8	1,8
	Öz	167	167	334	98,2	98,2

Örneklem grubunun anne ve babalarından vefat edenlerin oranı %8,5 (N=29)'dir. Anne ve babalardan %1,8 'sı (N=6) ise üveydir.

Çeşitli çalışmalarda aile fertlerinin ölümü, aile içinde boşanma veya aile fertlerinden birisinin evi terk etmesi sonucu parçalanmış ailelerdeki çocukların suçta sürüklenmesinde bu durum tek başına yeterli bir olgu olarak kabul edilmemektedir. Bu durumun nedeninin suçluluk ve parçalanmış aile yapısının yöresel kültür tarafından belirlendiği tartışmasına dayanmaktadır (Siegel,1989, s. 170-171). Bunun yanı sıra parçalanmış aile yapılarının çocuk suçluluğu üzerinde etkisi olamadığı söylenemez (Wolfgang ve diğerleri, 1970, s. 489-495). Matsuda ve Heimer'e göre ise parçalanmış aileden gelmek, problemlerle çevrelerde oturmak, çocuklarda suçluluk eğilimini arttırmak anlamına gelmektedir (İçli, 2013, s. 386).

Araştırmaya katılan örneklem grubunun ailelerinin gelir durumuna göre dağılımı Tablo 20 'de verilmektedir.

Tablo 20: Örneklem Grubunun Ailelerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı

		Sayı	Yüzde (%)	Küm. Yüzde (%)
Gelir Durumu	Düşük	74	43,5	43,5
	Orta	86	50,6	94,1
	Yüksek	10	5,9	100,0

Örneklem grubunun algılanan gelir durumuna göre dağılımı incelendiğinde nerdeyse tamamının düşük (% 43,5, N=74) ve orta (%50,6, N=86) sosyoekonomik statü grubunda yer aldığı görülmüştür. Ailesinin sosyoekonomik durumunu yüksek olarak tanımlayanların oranı %5,9'dur (N=10). Türkiye'de suçlu çocuklarla yapılan bazı çalışmalarda, bizim çalışmamızda olduğu gibi, ailenin bazılarının düşük gelir düzeyinde bazılarında ise orta ve iyi gelir düzeyinde oldukları belirtilmiştir (Aksoy ve Ögel, 2004; Alagöz, 1997; Türkeri, 1995). Düşük sosyo-ekonomik statü algısı, bireylerin suç işlemlerinde etkili olduğu değerlendirilmektedir (Santrock, 2002).

Araştırmaya katılan örneklem grubunun ailesinin medeni durumuna göre dağılımı Tablo 21 'de verilmektedir.

Örneklem grubunun ailelerinin medeni durumuna göre incelendiğinde %17,6'unun (N=30) boşanmış, %8,2'sinin (N=14) resmi nikâhlı ama ayrı

yaşadıkları, % 6,5'inin (N=11) imam nikâhlı ve birlikte yaşadıkları tespit edilmiştir. Büyük bir oranın % 67,6'sının (N=115) resmi nikâhlı ve birlikte yaşadıkları görülmüştür.

Tablo 21: Örneklem Grubunun Ailesinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde (%)	Küm. Yüzde (%)	
Medeni Durum	Resmi Nikâhlı Birlikte	115	67,6	100,0
	Resmi Nikâhlı Ama Ayrı	14	8,2	32,3
	İmam Nikâhlı Birlikte	11	6,5	24,1
	Boşanmış	30	17,6	17,6
	Toplam	170	100,0	

Suçlu çocuk ve aile ilişkisi kriminoloji çalışmalarında en çok incelenen konular arasındadır. Ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik statü, gelir durumu, parçalanmış ya da ayrı olmaları suça etkileyen önemli değişkenler olarak görülmektedir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun babasının yaptığı işe göre dağılımı Tablo 22 'de verilmektedir.

Tablo 22: Örneklem Grubunun Babalarının Yaptıkları İşe Göre Dağılımı

Yapılan İş	Sayı	Yüzde (%)
Amele	2	1,2
Apart. Görevlisi	1	,6
Arıcı	1	,6
Aşçı	2	1,2
Bekçi	3	1,8
Çiftçi	12	7,1
Çoban	3	1,8
Çöpçü	1	,6
Diş Teknisyeni	1	,6
Esnaf	5	2,9
Elektrikçi	1	,6
Fırıncı	4	2,4
Cezaevinde¹¹	31	18,2
Gazeteci	1	,6
Hurdacı	4	2,4
İnşaat İşçi	20	11,8
İşçi	3	1,8
İşçi Emeklisi	2	1,2
İşsiz	12	7,1
Kağıt Toplayıcısı	2	1,2
Kahveci	4	2,4
Kasap	3	1,8
Kaynak Ustası	2	1,2
Marangoz	2	1,2
Memur	4	2,4
Mobilyacı	4	2,4
Oto Tamircisi	2	1,2
Reklamcı	1	,6
Serbest Meslek	6	3,5
Seyyar Satıcı	6	3,5
Sihhi Tesizatçım	1	,6
Sıvacı	2	1,2
Şoför	18	10,6
Tekel Bayi	1	,6
Tekstil İşçisi	2	1,2
Tellak	1	,6
Toplam	170	100,00

Örneklem grubunun babalarının yaptıkları işe göre dağılımı incelendiğinde %18,2'si (N=31) babasının yaptığı işi 'gayri meşru (uyuşturucu satıcısı, hırsız, sık

¹¹ Babasının yaptığı iş sorulan 31 çocuk (%18,2); babasının herhangi bir işinin bulunmadığını, sık sık cezaevine girip çıktığını beyan etmiştir.

sık cezaevine giren bireyler vb.)’ olarak tanımlamıştır. %11,8 (N=20) inşaat işçisi, %10,6’sı (N=18) şoför (taksi, minibüs ve uzun yol tır şoförü) olduğunu beyan etmiştir. Babası çiftçilik ile uğraşanlar ile işsiz olanların oranı aynıdır % 7,1 (N=12). Örneklem grubu içerisinde uzun süreli eğitim ve uzmanlaşma gerektiren bir iş alanı ile karşılaşılmamıştır.

Babasının yaptığı işi “gayri meşru (hırsızlık,10; cinayet, 9; cinsel suçlar,2; uyuşturucu,7; gasp, 3, toplam 31 kişi)” olarak tabir edenler; babalarının sürekli cezaevine girip çıktığını, sabıkasının bulunduğunu, günlük yaptıkları bir işinin bulunmadığını beyan etmişlerdir. Diğer iş tanımlamaları incelendiğinde şoförlük, inşaat işçiliği ve çiftçiliğin çocuk suçluluğu üzerinde daha ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında yapılan işlerde uzun süreli evden ve aileden uzakta kalma, çalışma sürelerinin uzun sürmesi gibi nedenler sıralanabilir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun annesinin yaptığı işe göre dağılımı Tablo 23 ‘de verilmektedir.

Tablo 23: Örneklem Grubunun Annelerinin Yaptıkları İşe Göre Dağılımı

Yapılan İş	Sayı	Yüzde (%)
Aşçı	1	,6
Çiftçi	2	1,2
Eczacı (Kalfa)	1	,6
Emlakçı	1	,6
Ev Hanımı	149	87,6
İşçi	4	2,4
Konfeksiyoncu	1	,6
Memur	1	,6
Memur Emeklisi	1	,6
Sekreter	1	,6
Serbest Meslek	4	2,4
Tarım İşçisi	1	,6
Seyyar Satıcı	3	1,8
Toplam	170	100,0

Örneklem grubunun annelerinin yaptıkları işlere göre dağılımı incelendiğinde neredeyse tamamının % 87,6’unun (N=149) çalışmadığı ve ev hanımı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Suça sürüklenen çocukların annelerinin neredeyse

tamamının profesyonel¹² olmayan, hizmet sektöründeki işlerde çalıştığı görülmüştür. Bu durum babaların yaptıkları işlerin gerek düşük ekonomik ücret gerekse de yapılan işlerde uzun süreli eğitim alarak uzmanlaşmış bireylerin bulunmaması açısından benzerlik göstermektedir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun kardeş sayılarına göre dağılımı Tablo 24 'te verilmektedir.

Tablo 24: Örneklem Grubunun Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı

Kardeş Sayısı	Sayı	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
0	3	1,8	1,8
1-3 Kardeş	62	36,5	38,2
4-6 Kardeş	71	41,8	80,0
7 +	34	20,0	100,0
Toplam	170	100,0	

Katılımcıların kardeş sayılarına göre dağılımı incelendiğinde genelde kardeş sayılarının yüksek olduğu görülmüştür. 1-3 kardeşi olanların oranı %36,5 (N=62), 4-6 kardeşi olanların oranı %41,8 (N=71), 7 ve daha fazla kardeşi olanların oranı ise %20 (N=34) olduğu tespit edilmiştir.

Ailedeki çocuk sayısının artması anne ve babaların çocuklarına ayırdığı süre azalmasına neden olmaktadır. Bu durum çocukları olumsuz yönde etkilemektedir (Türkeri, 1995).

Ailede çocuk sayısının fazla olması, suçluluk riskinin yükselmesinde bir etken olarak görülmektedir (Farrington & Maughan, 1999). Ailesinde birey sayısı fazla olan çocuklar az olan çocuklara göre suç işleme açısından daha riskli bulunmaktadır (Wasserman ve ark. 2003).

¹² Bilginin merkezî konumda olduğu bir tanımda, profesyonel statünün en önemli kriteri olarak, özel bir eğitim sayesinde kazanılmış ve toplumun hizmetine sunulmuş entellektüel bir tekniğin bulunması sözkonusudur.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun yaşadıkları coğrafi bölgeye göre dağılımı Tablo 25 'de verilmektedir.

Tablo 25: Örneklem Grubunun Yaşadıkları Coğrafi Bölgeye Göre Dağılımı

Yaşanılan Bölge	Sayı	Yüzde (%)
Marmara Bölgesi	7	4,1
Ege Bölgesi	14	8,2
Karadeniz Bölgesi	10	5,9
İç Anadolu Bölgesi	72	42,4
Akdeniz Bölgesi	30	17,6
Doğu Anadolu Bölgesi	18	10,6
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	19	11,2

Örneklem grubunun cezaevine girmeden önce yaşadıkları coğrafi bölgeye göre dağılımı incelendiğinde; İç Anadolu bölgesinde yaşayanların oranının %42,4 (N=72), Akdeniz bölgesinde yaşayanların oranının %17,6 (N=30), Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayanların oranının %11,2 (N=19), Doğu Anadolu bölgesinde yaşayanların oranının %10,6 (N=18), Ege bölgesinde yaşayanların oranının %8,2 (N=14), Karadeniz bölgesinde yaşayanların oranının %5,9 (N=10), Marmara bölgesinde yaşayanların oranının %4,1 (N=7) olduğu tespit edilmiştir.

Bu açıdan bakıldığında yaşanılan bölgenin suçlu davranışı açıklama konusunda yeterli bir açıklama sunamadığı kanısına varılmıştır. Bu durumun nedenlerinin başında çocuklarının buldukları cezaevi veya tutukevlerinin ikamet ettikleri bölgelere yakın olması nedeniyle aileler tarafından tercih edildiği tespit edilmiştir. Bir diğer nedeni olarak Ankara örnekleminin Türkiye evrenini temsil edememesi olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun cezaevine girmeden önce kiminle/kimlerle yaşadığına göre dağılımı tablo 26 'de verilmektedir.

Tablo 26: Örneklem Grubunun Cezaevine Girmeden Önce Kiminle/Kimlerle Yaşadığına Göre Dağılımı

	Sayısı	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Annemle Birlikte	47	27,6	27,6
Babamla Birlikte	10	5,9	33,5
Akrabalarımınla Birlikte	2	1,2	34,7
Arkadaşlarımla Birlikte	7	4,1	38,8
Tek Yaşıyorum	2	1,2	40,0
Annem ve Babamla Birlikte	102	60,0	100,0
Toplam	170	100,0	

Örneklem grubunun büyük bir bölümünün %60'ının (N=102) ceza evine girmeden önce anne ve babası ile birlikte yaşamakta olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzdeler oranı yalnız annesi ile birlikte yaşayanlar %27,6 (N=47) takip etmiştir.

3.1.2. Betimsel Analizler

Araştırmaya katılan örneklem grubunun “Kendinizi Nasıl Hissediyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımı Tablo 27’de verilmektedir.

Tablo 27: Örneklem Grubunun ‘Kendinizi Nasıl Hissediyorsunuz’ Sorusuna Verdiği Cevaplara Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde (%)
Kendimi Bir Çocuk Gibi Hissediyorum	48	28,2
Kendimi Bir Yetişkin Gibi Hissediyorum	122	71,8
Toplam	170	100,0

Örneklem grubuna kendinizi bir çocuk gibi mi yoksa bir yetişkin gibi mi hissediyorsunuz diye sorulmuştur. Verilen cevaplarda kendisini bir çocuk gibi hissettiğini ifade edenlerin oranı %28,2 (N=48) de kalırken kendisini bir yetişkin gibi hissettiğini beyan edenlerin oranı %71,8 (N=122) olduğu tespit edilmiştir.

Bir birey olarak çocuklarda benlik algısı sosyal çevresi ile olan ilişkilerinin ve geribildirimlerinin bir ürünüdür. Benlik, kişinin kendisini “ötekiler” ile karşılaştırarak değerlendirmesinin bir sonucu oluşmaktadır (Ritzer ve Stepnsky, 2012, s. 51-55). Sosyal çevresi içerisinde bir çocuk olduğu hissettirilen birey hem biyolojik gelişim hem de psikolojik gelişim aşamalarını sağlıklı bir şekilde yaşadığı kabul edilebilir. Ancak, akran grubu ve rol model alınan bireylerin yaşça kendinden büyük olduğu durumlarda çocuk, gerçek benliğinden uzaklaşarak, ideal olarak sunulan benlik algısı ile kendisini özdeşleştirebilir. Suça sürüklenen çocukların gerek suçlu alt kültür içerisinde güçlü görünebilmeleri veya ikincil kazanımlar elde edebilmeleri için kullanılan bir “savunma mekanizması” veya kazanım aracı halini alabilmektedir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun evden kaçma durumuna göre dağılımı Tablo 28’de verilmektedir.

Tablo 28: Evden Kaçma Durumuna Göre Dağılımı

Evden Kaçma Durumu	Sayı	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hiç Kaçmadım	66	38,8	38,8
Bir Kez Kaçtım	16	9,4	48,2
Birkaç Kez Kaçtım	34	20,0	68,2
Birçok Kez Kaçtım	54	31,8	100,0

Suçta sürüklenen çocuklardan evden hiç kaçmayanların oranı %38,8 (N=66), Bir kez kaçanların oranı %9,4 (N=16), Birkaç kez kaçanların oranı %20,0 (N=34), evden kaçmayı alışkanlık haline getirip sürekli kaçanların oranı %31,8 (N=54) olarak tespit edilmiştir. Benzer bir çalışmada Doğan (1995), çocukların %61,6’sının evden kaçmamış, %38,4’ünün de evden kaçmış olduğunu bulmuştur. Evden kaçma sebepleri arasında, kuşaklar arası çatışma (Tezcan, 1997), anne baba tutumları, kardeşler arasında uygulanan ayrımcılık, rahat bir ortamda yaşama isteği gibi nedenler bulunmaktadır. Bu çalışma sonuçları da ilgili yazın ile uyumlu çıktığı görülmüştür.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun sokakta kalma durumuna göre dağılımı Tablo 29’da verilmektedir.

Tablo 29: Geceleri Sokakta Kalma Durumuna Göre Dağılımı

Sokakta Kalma Durumu	Sayı	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	72	42,4	42,4
Evet	98	57,6	100,0
Toplam	170	100,0	

Evden kaçma davranışının bir sonucu olarak örneklemimizin de büyük bir çoğunluğu (%57,6, N=98) en az bir kere dahi olsa geceyi sokakta geçirdiğini beyan etmiştir. Aileden uzakta geçirilen bir yaşam aile bireylerine karşı olan olumlu tutumlarda dönüşüme neden olmaktadır. Öfke ve kızgınlık ile başlayan bu tutumlar ilerleyen dönemlerde arkadaş çevresine veya hiç tanınmayan birisine yönlendirilmektedir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun aile ve yakın akrabalarında suç işleyerek ceza evine girenlerin sayısı Tablo 30'da verilmektedir.

Tablo 30: Aile ve Yakın Akrabalarda Suç İşleyerek Ceza Evine Girenlerin Sayısına Göre Dağılımı

Yakını	Sayı	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Anne-Baba	54	31,8	50,9
Ağbeyim /Ablam	28	12,9	71,7
Amcam/Dayım/Eniştem	30	17,6	100,0
Toplam	112	62,4	

Örneklem grubundan ailesi veya yakın akrabaları arasından bir suç işleyerek ceza evine girenlerin oranı %62,4'dır (N=112). Ceza alanlar incelendiğinde anne ve/veya babası ceza alanların oranı %31,8 (N=54), ağabeyi ve/veya ablası ceza alanların oranı %12,9 (N=22), amcası-dayısı-eniştesi ceza alarak ceza evine girenlerin oranı ise %17,6 (N=30)dur.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun aile ve yakın akrabalarında suç işleyerek ceza evine girenlerin işledikleri suç türlerine göre dağılımı Tablo 31'de verilmektedir.

Tablo 31: Aile ve Yakın Akrabalarda Suç İşleyerek Ceza Evine Girenlerin İşledikleri Suç Türlerine Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Cinayet	19	11,2	17,0
Hırsızlık	54	31,8	65,2
Suç Türü Uyuşturucu	37	21,8	98,2
Cinsel Suçlar	2	1,2	100,0
Toplam	112	65,9	

Örneklem grubundan yakın arkadaşlarından suç işleyerek ceza evine girenlerin oranı %65,9'dur (N=112). Yakın arkadaşların hangi suç türünden ceza evine girdiği incelendiğinde hırsızlık %31,8 (N=54), uyuşturucu %21,8 (N=37), cinayet %11,2 (N=19), cinsel suçlar %1,2 (N=2) olduğu tespit edilmiştir.

İlk sosyalleşmenin taklit etme ve rol model alma şeklinde oluşmaya başladığı aile ortamı bir yandan da olumsuz tutum ve davranışların çocuklar tarafından öğrenilmesine neden olmaktadır. Suça sürüklenmiş çocuklarda ilk sırayı ağbi/ablası suça karışmış bireyler alırken en çok karşılaşılan suç türünün hırsızlık ve uyuşturucu ile ilgili suçlar olduğu görülmektedir. Ailede öğrenilen suç davranışı çocukları suça sürükleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ailede öğrenilen bir patoloji olarak suçu ele alan kriminologlara göre, Cyril Burt, hane kalkı içerisinde suç mevcutsa bu ailelerde, kontrol grubuna kıyasla suça sürüklenmiş çocuklara rastlama ihtimali 5 kat daha fazladır. Glucker'da suçlu çocukların ailelerinde suça karışanlarının oranının %80'in üzerinde olduğunu tesbit etmiştir (Erkan, 1995).

Aile içerisinde suça karışmış bireylerin (anne, baba, erkek ya da kız kardeş) varlığı çocuğu suça sürükleyen bir etken olarak değerlendirilmektedir. Büyük kardeşlerde veya aynı cinsiyet (erkek-erkek, kadın-kadın) kardeşler arasında bu etkenin belirleyiciliği, küçük veya karşıt cinsiyete sahip olmaktan daha yüksektir (Farrington ve ark., 1996). Hapse girmiş anne baba veya birinci derecede yakınların varlığı da çocuğu suça iten etkenler arasında değerlendirilmektedir (Farrington ve ark., 2001).

Araştırmaya katılan örneklem grubunun, “Anne veya babanız size kızdıklarında nasıl davranırlardı?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı göre dağılımı Tablo 32’da verilmektedir.

Tablo 32:“Anne veya Babanız Size Kızdıklarında Nasıl Davranırlardı?” Sorusuna Verilen Cevaplara Göre Dağılımı

Davranış/Tutum	Sayı	Yüzde (%)
Kötü, Onur Kırıcı, Küfürlü Sözler Söylerler	38	22,4
Döverek Cezalandırırılar	29	17,1
Evde Bir Odaya Kilitleyerek Cezalandırırılar	13	7,6
Evden kovarak cezalandırırılar	6	3,5
Benimle Sadece Konuşurlar	84	49,4
Toplam	170	100,0

Örnekleme grubuna “Anne veya Babanız Size Kızdıklarında Nasıl Davranırlardı?” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplarda %49,4 (N=84)’lük bir kısmı böyle bir durumda ailelerin sadece kendisi ile konuşarak çözüm üretmeye çalıştığını, %22,4 (N=38)’lik bir kısmı ise kötü, onu kırıcı hakaret ve küfürlere maruz kaldığını beyan etmiştir. Ebeveynleri tarafından dövülerek cezalandırılanların oranı %17,1 (N=29), evde bir odaya kapatılarak cezalandırılanların oranı ise %7,6 (N=13)’dür. % 3,5’lik (N=6) bir oranı ise evden kovularak cezalandırıldığını beyan etmiştir.

Ailede başlayan psikososyal gelişim çocuğun sağlıklı bir birey olarak sosyalleşmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Psiko sosyal gelişimin büyük ölçüde tamamlandığı çocukluk döneminde, anne ve babaların çocuklara karşı uyguladıkları tutumlar önem kazanmaktadır (Maccoby ve Martin, 1983; Yavuzer, 2004).

Anne ve babaların uyguladıkları olumsuz tutum ve davranışlar, uygulanan cezalar çocuğun birçok olumsuz davranış ile ilk olarak ailede karşılaşmasıyla son bulmaktadır. Veya bu durumun bir benzeri olarak anne ve babaların çocuğun eğitimine karşı ilgisizliği veya bilgisizliği de çocuğun olumlu tutum ve davranışları aileden öğrenememesi ile sonuçlanabilmektedir.

Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumlarını; (1) Demokratik anne-baba tutumları, (2) Aşırı koruyucu anne-baba tutumları, (3) Aşırı otoriter anne-baba tutumları, (4) ilgisiz anne baba tutumları olarak sıralayabiliriz (Yavuzer, 1990). Çocuklarını sürekli kontrol altında tutan aşırı koruyucu anne babaların aksine demokratik anne babalar, çocuklarının bağımsız karar alabilen bireyler olarak yetişmesinde destekçi olurlar. Aşırı otoriter anne babalar da ise çocukların toplumsal kural ve normlara (adet, örf, gelenek... gibi) sıkı sıkıya bağlı olmaları ve anne ve babalarının otoritelerine kayıtsız boyun eğmeleri beklenmektedir. Aksi halde “çocuğu yola getirmek için ceza” kaçınılmaz bir çözüm yolu haline almaktadır. Böyle bir aile tutumu içerisinde sosyalleşen çocuk çözümlenememiş aile içi sorunları ile her gün yeniden yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Bu durum ilerleyen dönemlerde öfkeye dönüşebilmektedir (İçli, 2013, s. 206).

Çocuklarına aşırı otoriter tutum sergileyerek ailelerin çocuklarında görülebilecek olumsuz tutum ve davranışları şu şekilde sıralayabiliriz: Bireyin kendini gerçekleştirmesini engellemek, korkuya dayalı bir anne baba çocuk ilişkisi, intihar ve diğer sapmış davranışlara, umutsuzluk, depresif mizaç ve olumsuz kendilik algısı, sigara kullanma davranışı, sosyal kaygı düzeyini yükselmesi ve özellikle erkek çocuklarda saldırganlık düzeyinde artış (Erkan, 2002; Keskin ve Çam, 2008; Kuzgun, 1973; Maccoby ve Martin, 1983; Özen, Antar ve Özkan, 2007; Ulusoy, Demir ve Baran, 2005).

Yukarıda bahsettiğimiz anne ve baba tutumlarını örneklemimizde görmemiz mümkündür. Aşırı otoriter anne babaların çocuklarını disipline etmek için kullandıkları yöntemlerden birisi de evde bir odaya kapatmak veya evden uzaklaştırmaktır. Bunun yanı sıra anne ve babası tarafından dövülerek şiddete maruz kalan veya hakarete maruz kalan çocukların varlığı “sağlıklı sosyalleşmenin” önündeki engellerden birini oluşturmaktadır. Örnek olarak suçta sürüklenmiş çocuklar üzerinde yapılmış bir çalışmada, dövülerek cezalandırıldıkları bildirilen 200 çocuktan 83’ü (%41,5) şiddete maruz kalma sonucunda vücutlarında çeşitli morarma ve yaralanmalar olduğunu bildirmiştir (Türkeri, 1995). Başka bir çalışmada Yavuzer (1994), dayakla cezalandırmanın %66,4 oranla, babalar tarafından uygulandığını bildirmiştir. Bu duruma karşın, anne ve babalarının kendisi ile konuşarak çözüm üretmeye çalıştığını beyan edenlerin oranı demokratik anne ve baba tutumlarının da varlığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun, “Ailenizde Kendinize En Yakın Kimi Görüyorsunuz?” sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı Tablo 33’de, verilmektedir.

Tablo 33: Örneklem Grubunun ‘Ailenizde Kendinize En Yakın Kimi Görüyorsunuz’ Sorusuna Verdiği Cevaplara Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Annem	69	40,6	40,6
Babam	21	12,4	52,9
Kız veya Erkek Kardeşim/Kardeşlerim	10	5,9	58,8
Hepsini Aynı Görüyorum	60	35,3	94,1
Hiç Kimseyi Kendime Yakın Görmüyorum	10	5,9	100,0
Toplam	170	100,0	

Katılımcılara ailenizde kendinize en yakın kimi görüyorsunuz sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar incelendiğinde güven aralıklarını sırasıyla anne %40,6 (N=69), hepsine aynı derecede güvenirim %35,3 (N=60), babam cevabını verenlerin oranı ise %12 (N=21) olarak belirlenmiştir. Bu durum aile içi ilişkilerde babaların çocuklara olan iletişim mesafesinin sınırlı olduğu sonucuna yönlendirmektedir. Başka bir soruda katılımcıların %20’si (N=34) anne ve babasının çocuklarına ayrımcılık yaptığını, %80’i (N=136) ise anne ve babasının ayrımcılık yapmadığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun, anne ve babalarının kendilerine ne kadar güvendiklerine göre dağılımı Tablo 34’de, verilmektedir.

Tablo 34: ‘Anne/Babanız Size Ne Kadar Güvenir Sorusuna Verdiği Cevaplara Göre Dağılımı

Ne Kadar Güvenir?	Sayı		Yüzde (%)		Kümülatif Yüzde (%)	
	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba
Güvenmez	31	51	18,2	30,0	18,2	30,0
Güvenli	37	28	21,8	16,5	40,0	46,5
Çok Güvenir	102	91	60,0	53,5	100,0	100,0
Toplam	170	170	100,0	100,0		

Katılımcılara anne ve babaların kendilerine ne kadar güvendikleri sorulmuştur. Verilen cevaplar incelendiğinde suç türlerine göre anlamlı bir farklılaşma görülmezken, anne ve babasının kendisine güvenmediğini beyan edenlerin oran % 27,88 (N=82), olduğu tespit edilmiştir. Duygusal güven, anne ve babalar ile çocuklar arasındaki etkileşimin bir göstergesidir. Gelecekte verilecek tepkileri de etkilemektedir. Benzer şekilde güvensiz hisseden çocukların, güvenli hisseden çocuklara göre daha yüksek düzeylerde anne baba çatışmasına maruz kaldıkları ve buna bağlı olarak da sorun davranışlarının da daha yüksek gözlemlendiği bildirilmektedir (Davies ve Cummings, 1994; Davies ve Forman, 2002).

Biyolojik gelişimsel dönem olarak “ergenlik” dönemi içerisinde bulunan çocuklarda, akran ilişkileri ön plana çıkmasına karşın, anne baba ile olan ilişkileri önemini yitirmemektedir. Anne ve baba tutumları, çocuğun bir birey olarak sağlıklı bir “kendilik algısının” gelişimini biçimlendirmektedir (Aydın, 2005). Gelişim dönemini olumlu yönde destekleyen tutumlardan bir tanesi de güven duygusunun çocuklara yansıtılmasıdır. Anne ve babaları ile sağlıklı ve doyurucu bir ilişki yaşamayan çocuklar, bu ilişkideki tatminin kaynağını çevre veya akran grupları içerisinde aramaya başlamaktadır (Erwin, 2000; Steinberg, 2007).

Araştırmaya katılan örneklem grubunun, uyuşturucu¹³ madde kullanma durumuna göre dağılımı Tablo 35'te verilmektedir.

Tablo 35: Uyuşturucu Madde Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde(%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hala Uyuşturucu Madde Kullanıyorum	66	38,8	38,8
Daha Önce Uyuşturucu Madde Kullandım ve Bıraktım	23	13,5	52,4
Hiç Uyuşturucu Madde Kullanmadım	81	47,6	100,0
Toplam	170	100,0	

Katılımcıların %47,6'sı (N=81) daha önce hiç uyuşturucu madde kullanmadığını, %38,8'i (N=66) hala uyuşturucu madde kullandığını, % 13,5'i (N=23) de daha öncesinde kullandığını ve bıraktığını ifade etmiştir. Hala uyuşturucu madde kullanıyorum diyenler, cezaevi sürecinde sigara dahi kullanamadıklarını ancak yoksunluk yaşadıklarını beyan etmişlerdir.

Katılımcıların %64,7'si (N=110) yakın arkadaşlarından birisinin uyuşturucu madde kullandığını, %35,3'ü (N=60) de yakın arkadaşlarından kimsenin uyuşturucu madde kullanmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %68,2'si (N=116) mahallesinde uyuşturucu madde kullanan birisini tanıdığını, %31,8'i (N=54) mahallesinde uyuşturucu madde kullanan birisini tanımadığını ifade edilmiştir.

İçli'ye göre (2013, s. 241), uyuşturucu maddeyle ilgili suçların tabiatları gereği diğer suç türlerinden farklılaştığını beyan etmektedir. Çünkü uyuşturucu madde kullananlar veya bağımlıları, hırsızlık, gasp, adam öldürme gibi suçlu alt kültüre özgü değer yapılarını veya yargılarını taşımamaktadırlar

Uyuşturucu madde kullanımı, yakın arkadaş grubu veya mahallesinde uyuşturucu madde kullanan satan bireylerin varlığı, çocukları suça sürükleyen bir olgu olarak görülmektedir. Bireysel olarak uyuşturucu ile temas oranı %52,4 'tür (N=89). Öğrenilen ve kolay ulaşılabilen bir madde olarak uyuşturucu suça sürüklenen çocukların günlük yaşamlarında birçok kez temas ettikleri bir meta

¹³ Örneklem grubuna kullandıkları uyuşturucu maddelerin ne olduğu sorusu sorulmamıştır.

haline geldiği anlaşılmaktadır. Uyuşturucu maddelerin yanı sıra tiner, uhu, bali gibi uçucu maddeleri kullanan çocukların uyuşturucu maddelerin tesiri ile sık sık şiddet içeren suçlara karıştıkları görülmektedir (Güral, 2009).

Suçta sürüklenmiş çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda, alkol ve/veya madde kullanımının suç eğilimini kuvvetlendiren bir faktör olduğu değerlendirilmiştir (Balcıoğlu ve ark., 2001). Türkiye’de suçlu çocuklarla yapılan çalışmalarda tutuklu ve hükümlü çocuklarda madde kullanım yaygınlığının yüksek olduğu (Ögel ve Aksoy 2007) ve ailelerinde de madde kullanımının olduğu (Türkeri 1995, Aksoy ve Ögel, 2004) görülmüştür.

Suç olgusunu açıklamaya çalışan sosyolojik kuramlarda ayırıcı birleşmeler, alt kültür ve sosyal öğrenme kuramı, çocuğın yakın çevresinde var olan suçlu akranların suçlu davranış kodlarını içselleştirebileceği, bu sayede suçluluğu pekiştirerek model olabileceğini ileri sürmektedirler. Çocuğın suçlu akran grubu ile kurduğu duygusal bağ ve mesafesi ne kadar artarsa suç işleme riski de o denli artacaktır. Suçlu arkadaşlar ile geçirilen zaman, ilişkinin mahiyeti ve duygusal yakınlık gibi öğelerin hepsi, çocuğın suçta yaklaşmasında etkili olan faktörlerdir (Öter, 2005, s. 59).

Araştırmaya katılan örneklem grubunun “Sizce cezaevine girmenize neden olan şey nedir?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı Tablo 36’da verilmektedir.

Tablo 36: Katılımcıların “Sizce Cezaevine Girmenize Neden Olan Şey Nedir?” Sorusuna Verilen Cevaplara Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde (%)
Ailemin İlgisizliği Yüzünden Buradayım	20	11,8
İyi Bir Eğitim Alamadığım İçin Buradayım	9	5,3
Arkadaş Çevrem Yüzünden Buradayım	87	51,2
Daha Çok Paramız Olsa İdi Burada Olmayacaktım	7	4,1
Hepsi Benim Hatam	47	27,6
Toplam	170	100,0

Katılımcılara ceza evine girmenize neden olan şeyin ne olduğu sorusu sorulmuştur ve katılımcıların yarıdan fazlası %51,2 (N=87), ceza evine girme nedeninin arkadaş çevresi olduğunu ifade etmiştir. %27,6 (N=47)’si bu durumun nedeninin kendi hatası olduğunu ifade etmektedir. Ailesinin ilgisizliği nedeni ile ceza evinde olduğunu ifade edenlerin oranı %11,8 (N=20), iyi bir eğitim alamadığım için buradayım diyenlerin oranı %5,3 (N=9), daha çok paramız olsaydı cezaevine girmezdim diyenlerin oranı %4,1 (N=7) olduğu tespit edilmiştir.

Ailelerini ilgisizlik ile suçlayanların varlığının yanı sıra eğitim imkânının sınırlı olmasını çocukları suça yönelten bir neden olduğu beyan edilmiştir. Aile içerisinde alınan eğitimin üzerine okullar tarafından uygulanan sistemli değer eğitimi çocuklarda kişilik ve kimliğin gelişimini desteklemektedir. Eğitim alamama ya da eğitim alanında yaşanan fırsat eşitsizliğinin bir yandan suça sürüklenmiş çocuk olgusunu desteklediği görülmektedir. Çünkü eğitim kurumları sınıflar ve tabakalar arasında dikey hareketlilik için bir fırsat sunmaktadır. Alt kültürde öğrenilmiş suç kodlarından birey eğitim aracılığı ile uzaklaşabilmektedir. Çalışmada uzaklaşmak isteyen çocukların oranı % 5,3 (N=9) olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun, ailesinin ve kendisinin dini tutumlarına verdikleri puanlara göre dağılımı Tablo 37 'de verilmektedir.

Tablo 37: “Ailenizin ve Kendinizin Dini Tutumunu Puanlayınız” Sorusuna Verilen Cevaplara Göre Dağılımı

	Sayı		Yüzde (%)	
	Aile	Kendi	Aile	Kendi
Düşük	37	98	21,8	57,6
Orta	28	24	16,5	14,1
Yüksek	105	48	61,8	28,2
Toplam	170	170	100,0	100,0

Katılımcılardan ailesinin ve kendisinin dini tutumunu derecelendirilmesi istenmiştir. Katılımcılardan ailesinin dini tutumunu yüksek olarak puanlayanların oranı %61,8 (N=105), düşük olarak puanlayanların oranı %21,8'dir (N=31). Buna karşın kendi dini tutumunu yüksek olarak puanlayanların oranı %28,2 (N=48), düşük olarak puanlayanların oranı ise %57,6'dır (N=57,6). Katılımcılar ve aileleri arasında ters bir orantı olduğu görülmüştür.

Suç sosyolojisinde, dini tutumların ve dinin suçlu bireyler üzerindeki etkisi konusundaki ilk çalışma 1969 yılında Hirschi ve Stark “*Cehennem Korkusu ve Suçluluk*” (*Hellfire and Delinquency*) tarafından kaleme alınan kitaptır. Hirschi ve Stark bu çalışmasında, suçluluk ile metafizik olgulara inanç ve kiliseye devam etme davranışı arasında bir ilişki saptayamamıştır. Bu tartışmayı daha sonra bir çok araştırmacı devam ettirmiştir: Benda (1997), Brownfield ve Burkett (1993), Cochran ve diğerleri (1994), Richard v.d., (2000).

Sosyal öğrenme ve sosyal kontrol teorileri suç ve din olguları arasındaki ilişkiyi sosyal kontrol ve etkileşim üzerine kurgulamışlardır. Din, bireylerin davranışları üzerinde sosyal kontrol oluşturma yetisine sahip olan bir olgudur. Ve bireyin elinden “yapılması gerekli olanlar” ile “yapılması yasaklı olanlar” arasındaki seçimin yetkisini almaktadır. Sosyalleşerek sosyal hayat içerisinde kendi toplumsal konumunu benimseyen birey, dini referanslar aracılığı ile bu konumunu sınamaktadır. Suçlu davranış ile normal davranış arasındaki ayırım dinsel kodlar aracılığı ile bireye sunulması, bu ayrımı yapabilme yetisini de kazandırmaktadır (Burkett ve Warren, 1993; Wright v.d., 1999).

3.2. HİPOTEZLERİN SINANMASI

Bu bölümde araştırmaya konu olan suç türleri ve değer tipleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla oluşturulan hipotezler incelenmektedir. Bu amaçla ilk olarak birinci set hipotezlerde değer tipleri (10 evrensel değer tipi) ve suç türleri, ikinci set hipotezlerde ise temel değer boyutları (4 temel değer) ve suç türleri arasındaki ilişki incelenmektedir.

Başka bir ifade ile bu çalışmada Schwartz'ın değerler teorisinde ifade ettiği değer tipleri ile temel değerlerin suç türlerine göre değişiminin yönü ve derecesi incelenmiştir. Hipotezleri test etmek için suç türlerinin ortalamalarının incelemeye alındığı tekyönlü varyans analizi testi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Tekyönlü varyans analizi testi, bağımsız iki örneklem t-testinin genelleştirilmiş halidir (Bayram, 2009, s. 139). Üç veya daha fazla grup ortalamasının en az birinin diğerlerinden anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek için varyans analizi testleri kullanılmaktadır (İslamoğlu ve Alınacak, 2013, s. 302).

Bu amaçla araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi kurulmuştur (Bayram, 2009, s. 140):

$$H_0 : M_1 = M_2 = \dots M_6$$

H₁. En az bir tanesi farklıdır.

Bir başka anlatımla tekyönlü varyans analizi testinin H₁ hipotezi ile karşılaştırılan gruplardan en az birinin diğerinden farklı olduğunu iddia etmektedir (Durmuş vd., 2011, s.128). “Bağımsız üç veya daha fazla örneklem ortalaması arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan varyans analizinde grupların ait oldukları anakütle ortalamaları arasında fark olmadığına ilişkin sıfır hipotezi reddedilmiş ise, bu farkın ya da farkların hangi gruplar arasında olduğunun bulunması için çoklu karşılaştırma testleri (Post Hoc Test) yapılmaktadır” (Bayram, 2009, s. 142). Bu sayede Anova testinin, farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını açıklamadaki eskikliği Post Hoc testleri ile giderilmiş olur.

Varyansların homejenliğini incelemek için Levene testi (Test of Homogeneity of Variances) sonuçları incelenir. Levene testi verinin normal dağılmadığı

durumlarda varyansların eşitliliğini test etmek için kullanılacak en uygun testtir. Levene testi mutlak sapma skorlarının tek-yönlü varyans analizinin F testidir (Akt. Bayram, 2009, s. 146-147). Bu testin sonucu anlamlı ise ($p < ,05$) karşılaştırılan grupların varyansları arasında anlamlı bir fark olduğu yorumu yapılmaktadır (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2013, s. 308).

Levene testi sonuçlarında (F testi) gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlendikten sonra çoklu karşılaştırma testleri (Post Hoc Test) tüm gruplar arasında olası tüm ikşerli kombinasyonlarını birbiriyle karşılaştırır (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2013, s. 312). Varyansların homojen olduğu durumlarda en fazla kullanılan çoklu karşılaştırma testleri (Post Hoc Test) ikili karşılaştırma testleri olan *Scheffe*¹⁴ ve *Tukey* testleridir. *Tukey (Tukey's Honestly Significant Difference- HSD)* testi karşılaştırılan grup sayısı fazla olduğu durumlarda tercih edilmektedir (Durmuş vd., 2011, s. 128). Varyansların homojen olmadığı durumlarda ise *Tamhane's T2* ve *Dunnet C* testleri yaygın olarak kullanılmaktadır (Bayram, 2009, s. 142). Bu nedenle bu çalışmada, ilk olarak suç türlerine ait değer ortalamalarının “en az birinin diğerlerinden anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek için” varyans analizi testleri kullanılmıştır. Daha sonra grup varyanslarının homejenliğini test etmek amacıyla Levene testi sonuçları değerlendirilmiştir. Varyans analizi sonrasında değer tipleri ve suç türleri arasında çoklu karşılaştırma yapmak amacıyla *Tukey* ve *Tamhane* testleri uygulanmıştır. Anlamlı derecede farklılaşan suç türleri “*” ($p < ,05$) ve “**” ($p < ,01$) sembolleri ile gösterilmiştir.

¹⁴ Ortalamaların tüm olası çiftlerinin ve kombinasyonların test edildiğini varsayar (Bayram, 2009, s. 143).

3.2.1. Birinci Set Hipotezlerin Sınanması

H₁.Hipotezinin Sınanması

H₀.Suç türlerine göre güç değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır ($M_1=M_2=\dots M_6$).

H₁. Suç türlerine göre güç değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 38: Suç Türleri ile Güç Değeri Ortalamaları

Güç Ort.	Suç Türleri	Sayısı	Ort.
	Yaralama	9	1,82
	Hırsızlık	58	1,98
	Uyuşturucu	20	3,50
	Cinayet	39	3,56
	Cinsel Suçlar	31	4,05
	Gasp	13	4,11

Tablo 39: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Güç Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

ANOVA	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	Sig.
	Gruplar arası	5	11,665	3,995	,003
Güç Ort.	Gruplar içi	164	2,920		
	Toplam	169			

Suç türleri ile temel değerlerden güç ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** uygulanmıştır (Tablo 39). Sig. değeri ,003 < ,05 olduğundan H₁ hipotezi kabul edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda güç ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (**F=3,995; p=0,003**). Başka bir ifade ile güç değeri suç türlerine göre farklılaşmaktadır.

Tablo 40: Varyans Homojenliği Testi İle Güç Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma

	Levene Testi	sd1	sd2	Sig.
Güç Ort.	1,337	5	164	,251

Levene testi sonuçlarına bakıldığında (Tablo 40); p değeri 0,05'ten büyük olduğu için gruplar arası varyansların eşit çıktığı görülmektedir. Bu nedenle gruplar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla Tukey Testi uygulanmıştır.

Tablo 41: Tukey Testi İle Suç Türleri ve Güç Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

		(I) Suç Türleri	(J) Suç Türleri	Ort. Fark (I-J)	Standart Hata	Sig.
Güç Ort.	Tukey Testi	Yaralama	Hırsızlık	-0,16	,61223	,849
			Cinayet	-1,74*	,63194	,013
			Cinsel Suçlar	-2,23**	,64705	,000
			Uyuşturucu	-1,68*	,68592	,016
			Gasp	-2,29**	,74102	,000
		Hırsızlık	Yaralama	0,16	,61223	,849
			Cinayet	-1,58*	,35388	,021
			Cinsel Suçlar	-2,07**	,38020	,000
			Uyuşturucu	-1,52*	,44313	,024
			Gasp	-2,13**	,52439	,000
		Cinayet	Yaralama	2,23**	,63194	,000
			Hırsızlık	1,58*	,35388	,021
			Cinsel Suçlar	-0,49	,41119	,460
			Uyuşturucu	0,06	,46999	,980
			Gasp	-0,55	,54728	,412
		Cinsel Suçlar	Yaralama	2,23**	,64705	,000
			Hırsızlık	2,07**	,38020	,000
			Cinayet	0,49	,41119	,460
			Uyuşturucu	0,55	,49012	,412
			Gasp	-0,06	,56466	,980
Uyuşturucu	Yaralama	1,68*	,68592	,016		
	Hırsızlık	1,52*	,44313	,024		
	Cinayet	-0,06	,46999	,980		
	Cinsel Suçlar	-0,55	,49012	,412		
	Gasp	-0,61	,60881	,364		
Gasp	Yaralama	2,29**	,74102	,000		
	Hırsızlık	2,13**	,52439	,000		
	Cinayet	0,55	,54728	,412		
	Cinsel Suçlar	0,06	,56466	,980		
	Uyuşturucu	0,61	,60881	,364		

* p < ,05

** p < ,01

H₁ Hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda, sırasıyla gasp, cinsel suçlar, cinayet ve uyuşturucu ile ilgili suçlardan ceza evinde bulunan çocukların güç değer ortalamaları yaralama ve hırsızlık ortalamalarından farklılaştığı görülmektedir (Tablo 41). Bu açıdan bakıldığında hızlı yoldan parayı kazanmayı veya cinsel duygularının tatmini için zor kullanan bireylerin varlığının güç değerinin yüksek olması ile ilgili olduğu değerlendirilmektedir.

Suçlu davranışın ve suçlu alt kültürünün ortaya çıkmasında egemenlik ve boyun eğicilik ön plana çıkmaktadır. Schwartz'ın güç değer tipi olarak tanımladığı bu egemenlik ve boyun eğicilik ilişkisi, kaynağını sosyal statü, prestij ve zenginliklerin kontrol altında tutulması, insanlar üzerinde kontrol ve hakimiyet oluşturulması ilişkisinden almaktadır (Schwartz, 1992, s. 8-9; Schwartz; 2006).

Suç ve güç kullanarak toplumsal denetimi kurma ilişkisini inceleyen Marksist suç teorileri, toplumsal güç ilişkilerine odaklanmaktadır. Marksist suç teorisyenlerine göre suç hakkında sağlıklı analizler yapabilmek için güç ilişkileri, sömürü ilişkileri, ekonomik geri kalmışlık gibi örtülü “kurumsal şiddet” biçimlerinin de incelenmesi gerekmektedir (Liazos, 1972). Ailede, okulda ve diğer kurumlarda da görülen bu şiddet biçimi toplumsal hayatın her alanında bulunmaktadır.

Gündelik hayat içerisinde yaptırımlar ve nüfuz etkin bir güç olarak bireyler tarafından bir birlerine uygulanabilir. Ancak bireyler üzerinde otorite kura bilme yetkisi ancak fiziksel şiddetin kullanılabilme yetisi ile doğrudan ilgilidir. Otoritenin, devletin fiziksel gücünü oluşturan kanun ve yasaların dışında yetkisiz bireyler veya kurumlar tarafından uygulanması suçlu davranış örüntülerini ortaya çıkartmaktadır. Meşru olmayan bu otorite ilişkisi bireylerin suçlu davranışa yönlendiren bir etken olarak görülebilir. Gücü elinde bulundurmaya bekleyen alt sınıflardaki veya alt kültürlerdeki bireyler için otoritenin dışındaki, statülere, prestij ve zenginlik kaynaklarına kolay yoldan sahip olma isteği, kendisini suçlu alt kültürün içerisinde bulması ile sonuçlanabilmektedir.

H₂.Hipotezinin Sınanması

H₀.Suç türlerine göre başarı değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır.
($M_1=M_2=...M_6$)

H₁. Suç türlerine göre başarı değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 42: Suç Türleri ile Başarı Değeri Ortalamaları

Başarı Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Yaralama	9	1,94
	Hırsızlık	58	2,37
	Uyuşturucu	20	3,40
	Cinayet	39	3,57
	Gasp	13	4,15
	Cinsel Suçlar	31	4,91

Tablo 43: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Başarı Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

ANOVA	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	Sig.	
Başarı	Gruplar arası	61,932	5	12,386	4,195	,001
Ort.	Gruplar içi	484,187	164	2,952		
	Toplam	546,119	169			

Suç türleri ile temel değerlerden başarı değeri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** uygulanmıştır (Tablo 43). Sig. değeri ,001 < ,05 olduğundan H₁ kabul edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda başarı değeri ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (**F=4,195; p=0,001**). Başka bir ifade ile başarı değeri suç türlerine göre farklılaşmaktadır.

Tablo 44: Varyans Homojenliği Testi Suç Türleri ve Başarı Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma

Başarı	Levene Testi	sd1	sd2	Sig.
Ort.	4,149	5	164	,001

Levene testi sonuçlarına bakıldığında (Tablo 44); p değeri 0,05'ten küçük olduğu için gruplar arası varyansların eşit çıkmadığı görülmektedir. Bu nedenle gruplar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla Tamhane Testi uygulanmıştır.

Tablo 45: Tamhane Testi İle Suç Türleri ve Başarı Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

		(I) Suç Türleri	(J) Suç Türleri	Ort. Fark (I-J)	Standart Hata	Sig.
BaşarıOrt.	Tamhane Testi	Yaralama	Hırsızlık	-0,43	,65518	0,508
			Cinayet	-1,63*	,66699	0,018
			Cinsel Suçlar	-2,97**	,65559	0,000
			Uyuşturucu	-1,46*	,72879	0,027
			Gasp	-2,21**	,79498	0,000
		Hırsızlık	Yaralama	0,43	,65518	0,508
			Cinayet	-1,20*	,36312	0,040
			Cinsel Suçlar	-2,54**	,34173	0,000
			Uyuşturucu	-1,03*	,46704	0,048
			Gasp	-1,78*	,56478	0,011
		Cinayet	Yaralama	1,63*	,66699	0,018
			Hırsızlık	1,20*	,36312	0,040
			Cinsel Suçlar	-1,34*	,36385	0,033
			Uyuşturucu	0,17	,48346	0,836
			Gasp	-0,58	,57843	0,388
		Cinsel Suçlar	Yaralama	2,97**	,65559	0,000
			Hırsızlık	2,54**	,34173	0,000
			Cinayet	1,34*	,36385	0,033
			Uyuşturucu	1,51*	,46760	0,024
			Gasp	0,76	,56525	0,244
		Uyuşturucu	Yaralama	1,46*	,72879	0,027
			Hırsızlık	1,03*	,46704	0,048
			Cinayet	-0,17	,48346	0,836
			Cinsel Suçlar	-1,51*	,46760	0,024
			Gasp	-0,75	,64873	0,252
Gasp	Yaralama	2,21**	,79498	0,000		
	Hırsızlık	1,78*	,56478	0,011		
	Cinayet	0,58	,57843	0,388		
	Cinsel Suçlar	-0,76	,56525	0,244		
	Uyuşturucu	0,75	,64873	0,252		

* p < ,05

** p < ,01

H₁ Hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda, sırasıyla cinayet, gasp ve cinsel suçlardan ceza evinde bulunan çocukların başarı değer ortalamaları yaralama, hırsızlık ve uyuşturucu ile ilgili suçlara ait ortalamalardan farklılaştığı görülmektedir (Tablo 45). Bu açıdan bakıldığında hırs ve kişisel başarının ön plana çıkartan bireylerin varlığının başarı değerinin yüksek olması ile ilgili olduğu değerlendirilmektedir.

Schwartz'a göre başarı değeri, hırs ve yeteneklerin sergilenmesinde kişisel başarı elde etmeyle ilgilidir. Güç değer tipinin aksine başarı değer tipinde kişisel başarı daha ön plana çıkan bir duygudur (Schwartz, 2003, s. 267; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270). Bireysel olarak tatmin olma, hırs duyulan bir nesneyi veya kişiyi kontrol altına alma beklenen tutumlardır. Bu durum araştırmamızda sırasıyla cinsel suçlar, gasp, cinayet, uyuşturucu ile ilgili suçların ortalamalarının, hırsızlık ve yaralama suç ortalamaları arasında görülen farklılığı desteklemektedir.

Cinsel suçlar içerisinde, ırza geçme suçu, “*güç gösterim arzusu ile hiddetlenme, sadizm ve antisosyal davranış dozundaki fazlalık*” gibi özellikleri ile farklılaşmaktadır (Yücel 2011, s. 70). Bunu yanı sıra cinsel saldırı suçlarına karışmış bireylerin birçoğunda parçalanmış aile geçmişi, düşük okul başarısı ve düzenli bir işte çalışmama gözlemlenmiştir (Hudson ve Ward 1997).

Tülü ve Erden'in bir araştırmasında cinsel suçlara karışan bireylerde sırasıyla cinsel doyum, sinirlilik ve nefret, güç duygusu ve kontrol duygularının suç motivasyonlarında etkili olduğu bulunmuştur (2014, s. 26). Cinsel saldırganlardan çoğu suçlarını planlamadan, fırsatçı bir tutum içerisinde, cinsel doyum sağlamak amacıyla yapılan davranışlar olarak değerlendirilebilir (Knight ve Prentky, 1990).

H₃.Hipotezinin Sınanması

H₀.Suç türlerine göre hazcılık değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır.
(M₁=M₂=...M₆)

H₁. Suç türlerine göre hazcılık değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 46: Suç Türleri ile Hazcılık Değeri Ortalamaları

Hazcılık Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Cinayet	39	5,34
	Hırsızlık	58	5,41
	Yaralama	9	5,47
	Gasp	13	5,49
	Uyuşturucu	20	5,77
	Cinsel Suçlar	33	5,88
	Sig.		,486

Uygulanan **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** sonucunda sig. değer **,486 > ,05** olduğundan **H₀ kabul edilmiştir**. Suç türleri ile temel değerlerden hazcılık ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülememiştir. Suç türlerine göre hazcılık değeri ortalamaları 5,34 ile 5,88 değerleri arasında yer almaktadır. Başka bir ifade ile H₀ Hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda hazcılık değeri suç türlerine göre farklılaşmamaktadır (Tablo 46). Hazcılık değeri ortalamaları farklılaşmamasına rağmen katılımcıların hazcılık ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum hazcılık değerini, suç olgusu ve suçlu davranış kodlarının temellerinde bulunan değerlerden biri haline getirmektedir. Hazcı duyguların yaygınlaşması bir yandan toplumsal değer ve normlara karşı yabancılaşmayı, bir yandan da bireysel sorumluluklarından uzaklaşarak “özgürleşen” bireyi suçlu alt kültürün bir parçası haline getirebilmektedir.

Kaynağı bireysel organizmanın ihtiyaçlarına bağlı olan hazcılık değeri, insanın hoşuna gidecek ve keyif verecek işler yapması ile ilgilidir. Günlük yaşamda hayattan zevk alma ve mutlu olma temel değer eğilimleridir (Schwartz, 1992, s. 8; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Hazcılık duygusunun çok yoğun olarak yaşayan bireylerin davranışları karmaşıklaşmaktadır. Mantık dışı, bilinçten yoksun birçok eylemi sergileyebilirler (Campell, 1987,s. 65). İnsanların yaşamlarını devam ettirmeleri için gerekli olan ihtiyaçlarının yanı sıra, doğuştan olmayan toplumsalın içinde kazanılan birçok ihtiyacı da bulunmaktadır; statü elde etme, güç kullanma, zengin olma gibi. Hazcı gereksinimleri karşılamak için heyecan ve güven veya fantezi gereksinimlerinin de karşılanması gerekmektedir (Hirschman ve Morris,1982, s. 92-93). Bu ise

bazen bir fırsat (cinsel suçlar, gasp, hırsızlık) bazen ise kolay yolan para kazanma (uyuşturucu) yollarına başvurulması ile sonuçlanabilmektedir.

H₄.Hipotezinin Sınanması

H₀.Suç türlerine göre hazcılık değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır.
($M_1=M_2=\dots M_6$)

H₁. Suç türlerine göre hazcılık değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 47: Suç Türleri ile Yenilikçilik Değeri Ortalamaları

Yenilikçilik Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Yaralama	9	4,80
	Cinsel Suçlar	31	4,80
	Cinayet	39	4,82
	Gasp	13	4,85
	Hırsızlık	58	5,00
	Uyuşturucu	20	5,26
	Sig.		,603

Uygulanan **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** sonucunda sig. değeri **,603 > ,05** olduğundan **H₀ kabul edilmiştir**. Suç türleri ile temel değerlerden yenilikçilik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülememiştir. Suç türlerine göre yenilikçilik değeri ortalamaları 4,80 ile 5,26 değerleri arasında yer almaktadır. Başka bir ifade ile H₀ Hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda yenilikçilik değeri suç türlerine göre farklılaşmamaktadır (Tablo 47).Yenilikçilik değer ortalamaları farklılaşmamasına rağmen katılımcıların yenilikçilik ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum yenilikçilik değerini, suç olgusu ve suçlu davranış kodlarının temellerinde bulunan değerlerden biri haline getirmektedir.

Yenilikçilik değeri, heyecana, yeniliklere açık olmak ve hayata meydan okumak ile ilgilidir. Risk alabilme ve riski üstlenme davranış şekli olarak yansıtılmaktadır.

Cesarete, farklı ve heyecanlı bir yaşam tarzına ulaşma temel değer eğilimleri olarak görülmektedir (Schwartz, 1992, s. 7; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Farklı heyecan arayışları, kurallara karşı gelme, toplumsal normları ihlal etme gibi yaklaşımlar suçlu alt kültür ile temas noktasında çocuklara fırsat sunmaktadır. Suç türleri açısından incelendiğinde bir gruba ait olmak veya farklı bir heyecan aramak için yapılan davranışlar suç olgusuna dönüştüğü görülmektedir. Cohen, “*Suçlu Çocuklar*” (*Delinquent Boys*) adlı çalışmasında, suçlu çocuklara ile yetişkin suçlular bir birlerinden işlenen suçun belirli bir suç olup olmamasına göre farklılaştığını belirtmiştir. Cohen’ e göre çocuk suçluluğunda önemli olan başarıya ulaşmak için değişik yolların keşfedilmesidir. Ancak bu keşfetme serüveninde çocukları suça sürükleyen şey onların içinde buldukları suçlu alt kültürler olduğunu ileri sürmektedir. Örnek olarak çete mensubu çocukların grup içi ilişkileri bir birlerine hükmedici ancak yoğun bir dayanışmaya dayalı dinamik bir ilişkidir (İçli, 2013, s. 390-391). Bir başka deyişle çocuklar içinde buldukları toplumsal kültürün ve suçlu alt kültürün etkisinde kalarak yeniliklere açık ve heyecanlı bir yaşam yaşama eğilimi göstermektedirler. Bu durum ise onları suça sürükleyen bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

H₅.Hipotezinin Sınanması

H₀.Suç türlerine göre özerklik değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır.
(M₁=M₂=...M₆)

H₁. Suç türlerine göre özerklik değeri ortalamaları (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 48: Suç Türleri ile Özerklik Değeri Ortalamaları

Özerklik Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Cinsel Suçlar	31	4,52
	Cinayet	39	4,75
	Hırsızlık	58	4,82
	Gasp	13	5,11
	Uyuşturucu	20	5,32
	Yaralama	9	5,46
	Sig.		,147

Uygulanan **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** sonucunda sig. değeri **,147 > ,05** olduğundan **H₀ kabul edilmiştir**. Suç türleri ile temel değerlerden özerklik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülememiştir. Suç türlerine göre yenilikçilik değeri ortalamaları 4,52 ile 5,46 değerleri arasında değişmektedir. Başka bir ifade ile H₀ Hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda özerklik değeri suç türlerine göre farklılaşmamaktadır (Tablo 48). Özerklik değer ortalamaları farklılaşmamasına rağmen katılımcıların yenilikçilik ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum yenilikçilik değerini, suç olgusu ve suçlu davranış kodlarının temellerinde bulunan değerlerden biri haline getirmektedir.

Özerklik değeri, bağımsız düşünebilme ve yaratıcılık ile ilgilidir. Özgürlük, merak ve kendi amaçlarını seçme temel değer eğilimindedir (Schwartz, 2003, s. 268; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

H₆.Hipotezinin Sınanması

H₀.Suç türlerine göre hümanizm değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır. ($M_1=M_2=...M_6$)

H₁. Suç türlerine göre hümanizm değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 49: Suç Türleri ile Hümanizm Değeri Ortalamaları

Hümanizm Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Yaralama	9	1,66
	Gasp	13	1,74
	Hırsızlık	58	2,00
	Cinayet	39	2,44
	Uyuşturucu	20	2,66
	Cinsel Suçlar	31	2,77
	Sig.		,126

Uygulanan **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** sonucunda sig. değeri **,126 > ,05** olduğundan **H₀ kabul edilmiştir**. Suç türleri ile temel değerlerden hümanizm değeri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık

görülememiştir. Suç türlerine göre yenilikçilik değeri ortalamaları 1,66 ile 2,77 değerleri arasında değişmektedir. Başka bir ifade ile H_0 Hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda hümanizm değeri suç türlerine göre farklılaşmamaktadır (Tablo 49). Hümanizm değer ortalamaları farklılaşmamasına rağmen katılımcıların hümanizm ortalamalarının düşük olduğu görülmüştür. Bu durum hümanizm değerini, suç olgusu ve suçlu davranış kodlarının temellerinde bulunan değerlerden biri haline getirmekte olduğu değerlendirilmektedir.

Schwartz' a göre hümanizm değeri, sosyal adalet, eşitlik, hoşgörü ve insanlığın iyiliğini gözetmekle ilgilidir. Kültürel farklılıklara saygı duymayı, bunun bir çatışma ile sonlanmaması aksine insanın varlığını biyolojik bir tehditten çok bir gereksinim olarak algılanması ile ilgilidir (Schwartz, 1992, s.12;Schwartz, 2003, s. 268).

Şiddetin doğası ile ilgili olan farklılıkların bir tehdit olarak algılanması olgusu, Hobbes'un Leviathan adlı eserinde şu şekilde aktarılmaktadır; “...*birbirinin kurdu olan iki insan, aynı anda beraber sahip olamayacakları bir şeyi isterlerse, düşman haline gelirler ve süreç sonuçta ya birinin diğerini kontrol altına alması ya da yok etmesi ile neticelenir*” (Betts, 2008, s. 67; Akt. Gürcan, s. 128). Buna karşın hümanizm değeri iki insanın kontrol altına alınması değil aksine tanınması, farklılıklarının bir zenginlik olarak algılanması ile ilgilidir.

Farklılıkların bir zenginlik yerine tehdit olarak algılanması suça ait bir olguyu da ortaya çıkartmaktadır. Sosyal adalet ve eşitlik yerine bireysel çıkarların daha ön çıkarıldığı bir yapı içerisinde toplumsal norm ve kuralların ihlali suç olgusunu desteklemektedir.

H₇.Hipotezinin Sınanması

H₀. Suç türlerine göre yardımseverlik değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır.
($M_1=M_2=\dots M_6$)

H₁. Suç türlerine göre yardımseverlik değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 50: Suç Türleri ile Yardımseverlik Değeri Ortalamaları

Yardımseverlik Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Cinsel Suçlar	31	2,41
	Hırsızlık	58	2,80
	Gasp	13	2,85
	Yaralama	9	3,00
	Uyuşturucu	20	3,07
	Cinayet	39	4,15

Tablo 51: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Yardımseverlik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	Sig.
Yardımseverlik Ort.	Gruplar arası	41,799	5	8,360	2,724	,005
	Gruplar içi	503,322	164	3,069		
	Toplam	545,121	169			

Suç türleri ile temel değerlerden yardımseverlik değeri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** uygulanmıştır (Tablo 51). Sig. değeri $,005 < ,05$ olduğundan H_1 kabul edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda yardımseverlik değeri ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($F=2,724$; $p=0,005$). Başka bir ifade ile yardımseverlik değeri suç türlerine göre farklılaşmaktadır.

Tablo 52: Varyans Homojenliği Testi İle Yardımseverlik Değeri Ortalamaları Karşılaştırması

Yardımseverlik Ort.	Levene Testi	sd1	sd2	Sig.
	4,437	5	164	,001

Levene testi sonuçlarına bakıldığında (Tablo 52); p değeri 0,05'ten küçük olduğu için gruplar arası varyansların eşit olmadığı görülmektedir. Bu nedenle gruplar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla Tamhane Testi uygulanmıştır.

Tablo 53: Tamhane Testi İle Suç Türleri ve Yardımseverlik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

		(I) Suç Türleri	(J) Suç Türleri	Ort. Fark (I-J)	Standart Hata	Sig.
Yardımseverlik Ort.	Tamhane	Yaralama	Hırsızlık	0,20	,65220	0,792
			Cinayet	-1,15*	,66585	0,042
			Cinsel Suçlar	0,59	,68615	0,380
			Uyuşturucu	-0,07	,70896	0,970
			Gasp	0,15	,74461	0,862
		Hırsızlık	Yaralama	-0,20	,65220	0,797
			Cinayet	-1,35*	,36415	0,035
			Cinsel Suçlar	0,39	,40006	0,540
			Uyuşturucu	-0,27	,43804	0,706
			Gasp	-0,05	,49366	0,990
		Cinayet	Yaralama	-1,35*	,66585	0,035
			Hırsızlık	1,35*	,36415	0,035
			Cinsel Suçlar	1,74*	,42194	0,013
			Uyuşturucu	1,08*	,45811	0,046
			Gasp	1,30*	,51155	0,035
		Cinsel Suçlar	Yaralama	-0,59	,68615	0,380
			Hırsızlık	-0,39	,40006	0,540
			Cinayet	-1,74*	,42194	0,013
			Uyuşturucu	-0,66	,48715	0,324
			Gasp	-0,44	,53771	0,500
		Uyuşturucu	Yaralama	0,07	,70896	0,970
			Hırsızlık	0,27	,43804	0,706
			Cinayet	-1,08*	,45811	0,046
			Cinsel Suçlar	0,66	,48715	0,324
			Gasp	0,22	,56654	0,771
Gasp	Yaralama	-0,15	,74461	0,862		
	Hırsızlık	0,05	,49366	0,990		
	Cinayet	-1,30*	,51155	0,035		
	Cinsel Suçlar	0,44	,53771	0,500		
	Uyuşturucu	-0,22	,56654	0,771		

* p < ,05

** p < ,01

H₁ Hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda cinsel suçlar, hırsızlık, gasp, yaralama ve uyuşturucu suçları ile ilgili olan suç türlerinde kendi içlerinde yardımseverlik

değeri ortalamalarının farklılaşmadığı ve düşük olduğu görülmüştür. Ancak yardımseverlik değerinde cinayet suçunun değer ortalamalarının diğer suçlardan artarak farklılaştığı görülmüştür (Tablo 53).

Schwartz'a göre yardımseverlik değeri bireylerin, çevresindeki insanların refah ve mutluluğunun arttırması ve koruması için çabalaması ile ilgilidir. Yardımseverlik, dürüstlük, affedicilik, sadakat, sorumluluk ise temel değer eğilimleridir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Suçlu davranışın ve suçlu alt kültürünün ortaya çıkmasında yardımseverlik değerinin negatif yönlü korelasyon ilişkisi olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile yardımseverlik değeri azaldıkça suçlu davranış örüntüleri ve kodları görülmeye başlamaktadır. Schwartz, yardımseverlik değer tipinin kaynağını toplumsal etkileşim, grubun varlığını geliştirme ve biyolojik organizmanın duygusal gereksinimlerinin gerçekleştirilmesine bağlamaktadır (Schwartz, 1992, s. 11). Toplumsal yaşam içerisinde üretilen veya gerçekleştirilen bu bağlantılar, aynı zamanda diğer bireylerle arasında bağ kurmasında aktörü desteklemektedir.

H₃.Hipotezinin Sınanması

H₀. Suç türlerine göre geleneksellik değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır. ($M_1=M_2=...M_6$)

H₁. Suç türlerine göre geleneksellik değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 54: Suç Türleri ile Geleneksellik Değeri Ortalamaları

Geleneksellik Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Yaralama	9	2,22
	Gasp	13	2,46
	Hırsızlık	58	2,57
	Uyuşturucu	20	3,10
	Cinayet	39	4,39
	Cinsel Suçlar	31	4,56

Tablo 55: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Geleneksellik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	Sig.
Geleneksellik Ort.	Gruplar arası	55,033	5	11,006	2,850	,004
	Gruplar içi	633,448	164	3,862		
	Toplam	688,481	169			

Suç türleri ile temel değerlerden geleneksellik değeri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** uygulanmıştır (Tablo 55). Sig. değeri ,004 < ,05 olduğundan H_1 kabul edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda geleneksellik değeri ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (**F=2,850; p=0,004**). Başka bir ifade ile geleneksellik değeri suç türlerine göre farklılaşmaktadır.

Tablo 56: Varyans Homojenliği Testi Suç Türleri ve Geleneksellik Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma

Geleneksellik Ort.	Levene Testi	sd1	sd2	Sig.
	2,569	5	164	,029

Levene testi sonuçlarına bakıldığında (Tablo 56); p değeri 0,05'ten küçük olduğu için gruplar arası varyansların eşit çıkmadığı görülmektedir. Bu nedenle gruplar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla Tamhane Testi uygulanmıştır.

Tablo 57: Tamhane Testi İle Suç Türleri ve Geleneksellik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

		(I) Suç Türleri	(J) Suç Türleri	Ort. Fark (I-J)	Standart Hata	Sig.
Geleneksellik Ort.	Tamhane	Yaralama	Hırsızlık	-0,35	,66174	0,572
			Cinayet	-2,17**	,70015	0,000
			Cinsel Suçlar	-2,34**	,70660	0,000
			Uyuşturucu	-0,88	,77135	0,148
			Gasp	-0,24	,76733	0,745
		Hırsızlık	Yaralama	0,35	,66174	0,572
			Cinayet	-1,82**	,42019	0,009
			Cinsel Suçlar	-1,99**	,43087	0,000
			Uyuşturucu	-0,53	,53042	0,428
			Gasp	0,11	,52455	0,914
		Cinayet	Yaralama	2,17**	,70015	0,000
			Hırsızlık	1,82**	,42019	0,009
			Cinsel Suçlar	-0,17	,48780	0,836
			Uyuşturucu	1,29*	,57762	0,035
			Gasp	1,93**	,57223	0,003
		Cinsel Suçlar	Yaralama	2,34**	,70660	0,000
			Hırsızlık	0,35	,43087	0,572
			Cinayet	0,17	,48780	0,836
			Uyuşturucu	1,46*	,58543	0,027
			Gasp	2,10**	,58012	0,000
		Uyuşturucu	Yaralama	0,88	,77135	0,148
			Hırsızlık	0,53	,53042	0,428
			Cinayet	-1,29*	,57762	0,035
			Cinsel Suçlar	-1,46*	,58543	0,027
			Gasp	0,64	,65744	0,340
		Gasp	Yaralama	0,24	,76733	0,745
			Hırsızlık	-0,11	,52455	0,914
			Cinayet	-1,93**	,57223	0,003
			Cinsel Suçlar	-2,10**	,58012	0,000
			Uyuşturucu	-0,64	,65744	0,340

* p < ,05

** p < ,01

H₁ Hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda, sırasıyla yaralama, gasp, hırsızlık ve uyuşturucu ile ilgili suçlardan ceza evinde bulunan çocukların geleneksellik değeri

ortalamaları cinayet ve cinsel suç ortalamalarından farklılaştığı görülmektedir (Tablo 57).

Geleneksellik değer tipi, mütevazı olmak, hayattaki rolünü kabul etmek, kaderci olmak ile ilgilidir. Kültürel gelenek ve tutumlara bağlılık, aile ve dine bağlılık ise temel değer boyutlarını oluşturmaktadır (Schwartz, 2003, s. 268; Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270.) Schwartz, geleneksellik değer tipinin kaynağını grubun varlığını muhafaza etme gereksiniminde aramaktadır (Schwartz, 1992, s. 10).

Suçlu davranış örüntülerinin bazılarında diğerlerine göre daha az görülen geleneksellik değeri, değişime veya dönüşüme kapalı bir yaşam tarzının bir göstergesi olarak değerlendirilebiliriz. Kaynağını kolay yoldan para kazanmanın ve nefsanî hazların tatmininde arayan bireylerin suçlu davranış içerisinde geleneksellikten bu kadar uzaklaşması anlamlı bir açıklama getirebilir. Ancak öldürme gibi insan hayatına bilerek ve isteyerek yapılan kastlarda; geleneksel değerlere (töre gibi) karşı yapılan müdahaleye bir çatışmayı da beraberinde getirmektedir. Cinayet suçlarına karışan bireyler üzerinde yapılan çalışmalarda geleneksel değerleri ortadan kaldırmaya yönelik yapılan müdahalelere uygulanan bir çatışmayı da görebiliriz. Bunun yanı sıra cinayet suçlarında kıskançlık, korku ve ısrarlı korkunç anılar, hayal kırıklıkları, başkaları tarafından küçümsenme gibi biyolojik organizmanın toplumsal kodlarına uygun etkileri görülmektedir (Ellis ve Gullo, 1971, s. 76-77; Wolfgang, 1967, s. 34).

Cinayet gibi geleneksel değer tipinin yüksek bir ortalamaya sahip olduğu suç türü de cinsel suçlardır. Geleneksel değerlere özgü bağlılık, aile ve dine bağlılık cinsel suçlara karışmış suça sürüklenmiş çocuklarda da görüldüğü değerlendirilmektedir. Bu her iki suçu türündeki geleneksellik değeri ile ilişkisini Wolfgang'ın araştırmalarıyla açıklamak mümkündür. Wolfgang' a (1967, s. 5-21) göre, alt kültür kendine özgü değer yapılarıyla genel kültürün değer yapılarından uzaklaşmaktadır. Daha fazla hayal kırıklıkları, daha fazla kontrol ve baskı biçimlerine maruz kalan alt kültürde duygular ve ihtiyaçlar bastırılmaktadır. Buna karşın genel kültür, daha iyi eğitilmiş ve yüksek düzeydeki yaşam doyumları itibarıyla daha az radikal ve ılımlıdır.

Bir başka çalışmada Cohen, Merton'un gerilim teorisi içeri içerisinde, alt sosyo ekonomik statü gruplarındaki bireylerin buldukları statü ve yaşadıkları hayal kırıklıklarının suça sürüklediğini ileri sürmüştür (İçli, 2013, s. 109).

Tatmin edilememiş duygu ve ihtiyaçların geleneksel değer yapıları ile olan karşılaşması bir çatışmayla sonuçlanmaktadır. Bir anlamda kırılma olarak ta ifade edebileceğimiz bu durum bireylerin yaşam dünyalarında bir suç örüntüsü haline almaktadır.

H₀.Hipotezinin Sınanması

H₀.Suç türlerine göre uyma değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır. (M₁=M₂=...M₆)

H₁. Suç türlerine göre uyma değeri ortalamaları farklılaşmaktadır ((En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 58: Suç Türleri ile Uyma Değeri Ortalamaları Arasındaki İlişki

Uyma Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Hırsızlık	58	2,82
	Cinayet	39	2,88
	Yaralama	9	3,16
	Gasp	13	3,30
	Uyuşturucu	20	3,35
	Cinsel Suçlar	31	3,50
	Sig.		,266

Uygulanan **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** sonucunda sig. değeri **,266 > ,05** olduğundan **H₀ kabul edilmiştir**. Suç türleri ile temel değerlerden uyma ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülememiştir. Suç türlerine göre uyma değeri ortalamaları 2,82 ile 3,50 değerleri arasında değişmektedir (Tablo 58). Uyma değeri ortalamaları farklılaşmamasına rağmen katılımcıların uyma ortalamalarının düşük olduğu görülmüştür.

Uyma değeri “toplumun üyelerinin davranışlarını yönlendirdiği kural ve beklentiler olan normların” (Macionis, 2012, s. 67) içselleştirilmesi ile ilgilidir. Günlük yaşam aynı zamanda bireysel tutumlarımıza karşı grubun veya bireylerin

tepkileri ile şekillenir; bunlar kültürel normlara uymayı teşvik eden ödül ve cezalar olarak da işlev görür (Macionis, 2012, s. 67).

Kaynağını toplumsal etkileşim içerisinde grubun ve bireyin varlığını ve konumunu muhafaza etme gereksinimine dayandıran uyma değeri, başkalarını rahatsız edebilecek, toplumsal normlara aykırı olabilecek davranışların sınırlandırılması ile ilgilidir (Schwartz, 1992, s. 9; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 263). Suç türlerine göre uyma değeri ortalamalarında bir farklılaşmanın tespit edilemediği çalışmamızda, tüm suç türlerinde uyma değer ortalamalarının düşük olduğu görülmüştür. Bu durum uyma değerini, suç olgusu ve suçlu davranış kodlarının temellerinde bulunan değerlerden açıklama konusunda yetersiz kaldığı anlamına gelmektedir.

H₁₀.Hipotezinin Sınanması

H₀. Suç türlerine göre güvenlik değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır. ($M_1=M_2=...M_6$)

H₁. Suç türlerine göre güvenlik değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 59: Suç Türleri ile Güvenlik Değeri Ortalamaları

Güvenlik Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Yaralama	9	2,14
	Hırsızlık	58	2,53
	Uyuşturucu	20	2,80
	Gasp	13	3,00
	Cinayet	39	4,17
	Cinsel Suçlar	31	4,27

Tablo 60: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Güvenlik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	Sig.
Güvenlik Ort.	Gruplar arası	44,970	5	8,994	2,41	,015
	Gruplar içi	612,020	164	3,732		
	Toplam	656,990	169			

Suç türleri ile temel değerlerden güvenlik değeri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** uygulanmıştır (Tablo 60). Sig. değeri $,015 < ,05$ olduğundan H_1 kabul edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda güvenlik değeri ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (**F=2,41; p=0,015**).

Tablo 61: Varyans Homojenliği Testi Suç Türleri ve Güvenlik Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma Testi

Güvenlik Ort.	Levene Testi	sd1	sd2	Sig.
	,361	5	164	,875

Levene testi sonuçlarına bakıldığında (Tablo 61); p değeri 0,05'ten büyük olduğu için gruplar arası varyansların eşit çıktığı görülmektedir. Bu nedenle gruplar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla Tukey Testi uygulanmıştır.

Tablo 62: Tukey Testi İle Suç Türleri ve Güvenlik Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

		(I) Suç Türleri	(J) Suç Türleri	Ort. Fark (I-J)	Standart Hata	Sig.
Güvenlik Ort.	Tukey Testi	Yaralama	Hırsızlık	-0,39	,69209	0,540
			Cinayet	-2,03**	,71438	0,000
			Cinsel Suçlar	-2,13**	,73146	0,000
			Uyuşturucu	-0,66	,77540	0,324
			Gasp	-0,86	,83768	0,164
		Hırsızlık	Yaralama	0,39	,69209	0,540
			Cinayet	-1,64*	,40004	0,018
			Cinsel Suçlar	-1,74*	,42979	0,013
			Uyuşturucu	-0,27	,50093	0,706
			Gasp	-0,47	,59279	0,476
		Cinayet	Yaralama	2,03**	,71438	0,000
			Hırsızlık	1,64*	,40004	0,018
			Cinsel Suçlar	-0,10	,46483	0,927
			Uyuşturucu	1,37*	,53130	0,031
			Gasp	1,17*	,61867	0,041
		Cinsel Suçlar	Yaralama	2,13**	,73146	0,000
			Hırsızlık	1,74*	,42979	0,013
			Cinayet	0,10	,46483	0,927
			Uyuşturucu	1,47*	,55405	0,026
			Gasp	1,27*	,63831	0,036
		Uyuşturucu	Yaralama	0,66	,77540	0,324
			Hırsızlık	0,27	,50093	0,706
			Cinayet	0,27	,53130	0,706
			Cinsel Suçlar	-1,47*	,55405	0,026
			Gasp	-0,20	,68823	0,797
		Gasp	Yaralama	0,86	,83768	0,164
			Hırsızlık	0,46	,59279	0,484
			Cinayet	-1,17*	,61867	0,041
			Cinsel Suçlar	-1,27*	,63831	0,036
			Uyuşturucu	0,20	,68823	0,797

* $p < ,05$

** $p < ,01$

H₁ Hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda, sırasıyla yaralama, hırsızlık, uyuşturucu ve gasp ile ilgili suçlardan ceza evinde bulunan çocukların güvenlik değerlerinin ortalamaları cinayet ve cinsel suç ortalamalarından farklılaştığı görülmektedir. Güvenlik değer ortalamalarındaki bu farklılaşma, cinayet ve cinsel suçlara ait değerlerin benzerliklerini arttırırken, yaralama, hırsızlık, uyuşturucu ve gasp gibi suç türlerinden kendini farklılaştırmaktadır (Tablo 62).

Schwartz'a göre güvenlik değerinin iki alt türü vardır: İlki temizlik gibi bireysel çıkarlara, diğerleri ulusal güvenlik gibi daha geniş grup çıkarlarına hizmet etmektedir (Sagiv ve Schwartz, 2000). Kaynağı toplumsal etkileşim, grubun varlığını muhafaza etme ve biyolojik organizmanın gereksinimlerinden doğmaktadır. Güvenlik değer tipinin değer eğilimleri; aile güvenliği, ülke güvenliği, toplumsal düzen, temizlik ve karşılıklı güvendir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Geleneksellik değerleri ile de uyumlu yönde bulguların gözlemlendiği güvenlik değerleri, cinayet ve cinsel suçlarda diğer suçlardan farklılaşmaktadır. Bu durum değerlerin bireylerin tutumları ve davranışlarını etkilemedeki etkisini (Ayrall, 1992) de ön plana çıkartılmaktadır.

3.3.2. İkinci Set Hipotezlerin Sınanması

H₁₁.Hipotezinin Sınanması

H₀.Suç türlerine göre kendini güçlendirme değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır ($M_1=M_2=...M_6$).

H₁. Suç türlerine göre kendini güçlendirme değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 63: Suç Türleri ile Kendini Güçlendirme Değeri Ortalamaları

Kendini Güç. Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Yaralama	9	3,07
	Hırsızlık	58	3,25
	Cinayet	39	4,15
	Uyuşturucu	20	4,22
	Gasp	13	4,58
	Cinsel Suçlar	31	4,94

Tablo 64: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Kendini Güçlendirme Temel Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	Sig.
Kendini Güç. Ort.	Gruplar arası	11,302	5	2,260	2,537	,012
	Gruplar içi	146,046	164	,891		
	Toplam	157,348	169			

Suç türleri ile toplumsal değerlerden kendini güçlendirme değeri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** uygulanmıştır (Tablo 64). Sig. değeri ,012 < ,05 olduğundan H₁ kabul edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda kendini güçlendirme değeri ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (**F=2,537; p=0,012**). Başka bir ifade ile kendini güçlendirme temel değeri suç türlerine göre farklılaşmaktadır.

Tablo 65: Varyans Homojenliği Testi İle Kendini Güçlendirme Temel Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma

Kendini Güçlendirme Ort.	Levene Testi	sd1	sd2	Sig.
	,918	5	164	0,47

Levene testi sonuçlarına bakıldığında (Tablo 65); p değeri 0,05'ten büyük olduğu için gruplar arası varyansların eşit çıktığı görülmektedir. Bu nedenle gruplar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla Tukey Testi uygulanmıştır.

Tablo 66: Tukey Testi İle Suç Türleri ve Kendini Güçlendirme Temel Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

		(I) Suç Türleri	(J) Suç Türleri	Ort. Fark (I-J)	Standart Hata	Sig.
Kendini Güçlendirme Ort.	Tukey Testi	Yaralama	Hırsızlık	-0,18	,33808	0,823
			Cinayet	-1,08*	,34897	0,460
			Cinsel Suçlar	-1,87**	,35731	0,006
			Uyuşturucu	-1,15*	,37878	0,042
			Gasp	-1,51*	,40921	0,024
		Hırsızlık	Yaralama	0,18	,33808	0,823
			Cinayet	-0,90	,19542	0,132
			Cinsel Suçlar	-1,69*	,20995	0,015
			Uyuşturucu	-0,97	,24470	0,076
			Gasp	-1,33*	,28958	0,033
		Cinayet	Yaralama	1,08*	,34897	0,046
			Hırsızlık	0,90	,19542	0,132
			Cinsel Suçlar	-0,79	,22707	0,220
			Uyuşturucu	-0,07	,25954	0,970
			Gasp	-0,43	,30222	0,508
		Cinsel Suçlar	Yaralama	1,87**	,35731	0,006
			Hırsızlık	1,69*	,20995	0,015
			Cinayet	0,79	,22707	0,220
			Uyuşturucu	0,72	,27065	0,276
			Gasp	0,36	,31182	0,564
		Uyuşturucu	Yaralama	1,15*	,37878	0,042
			Hırsızlık	0,97	,24470	0,076
			Cinayet	0,07	,25954	0,970
			Cinsel Suçlar	-0,72	,27065	0,276
			Gasp	-0,36	,33620	0,564
Gasp	Yaralama	1,08*	,40921	0,046		
	Hırsızlık	1,33*	,28958	0,033		
	Cinayet	0,43	,30222	0,508		
	Cinsel Suçlar	-0,36	,31182	0,564		
	Uyuşturucu	0,36	,33620	0,564		

* p < ,05

** p < ,01

H₁ Hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda, sırasıyla cinsel suçlar, gasp, uyuşturucu ve cinayet ile ilgili suçlardan ceza evinde bulunan çocukların güç değer ortalamaları yaralama ve hırsızlık ortalamalarından farklılaştığı görülmektedir (Tablo 66).

Schwartz'a göre kendini güçlendirme temel değeri, "Güç, Başarı ve Hazcılık" değer tiplerinden oluşmaktadır. Bu temel değere sahip olan kişiler, kişisel çıkarlarını önemserken, gücün ve kaynakların insanlara eşitsiz bir biçimde dağıtılması normal olarak değerlendirilir (Schwartz, 2003, s. 269; Smith ve Schwartz, 1997, s. 99). Kendini güçlendirme temel değeri hümanizm ve yardımseverlik değer tiplerinin karşıtı değerdir.

Kendini güçlendirme temel değeri ile suç ve suça sürüklenen çocuklar arasındaki ilişki açıklayan çalışmalardan birinin de Cohen'in suçlu çocuklar konusundaki teorileridir. Cohen'in bu teorilerini test eden araştırmalardan birisinde Hirschi, okulu sevmeyen ve kendisi üzerinde otoriteyi kabul etmeyen çocukların suç işlediklerini saptamıştır. Bir başka araştırmada Eliot ve Voss benzer sonuçlara ulaşmışlardır (Adler ve diğerleri, 1991, s. 138). Bir başka deyişle gücün bir yaptırım olarak bireyin davranışlarında kullanılma biçimi olarak otorite, suça sürüklenen çocuklar tarafından kabul edilmemekte. Aksine kendi üzerinde otoritenin bulunmasını kabul etmeyen bireyler bu gücü başkalarının üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istemektedirler.

Başka bir çalışmada Cloward ve Ohlin' e göre geleneksel toplumlarda bireyler kendilerindeki "başarısızlık" algısının üstesinden gelmek için "başarı kazanabilecekleri" bir yol aradıklarından bahsetmiştir. Aynı zamanda bu kişilerin, geleneksel davranışı ve normları sorgulayarak, yeni, yasal olmayan yolları kullanmaya başlayabileceklerini iddia etmiştir. Cloward ve Ohlin' e göre suçlu alt kültür içerisinde, kendisi gibi yasal olmayan yolları "alışılmış" veya "sıradan" bir başarı yöntemi olarak kullanan çocuklar, yaşadıkları korku ve suçluluk duygularını suçlu alt kültürün grup desteği ile üstesinden gelmekte olduğunu öne sürmüşlerdir. Bir başka açıdan suçlu alt kültür, çocukların kişisel başarı

kazanmalarında ve davranışlarının akran grubunca onaylanması ile iç tatmini sağladığını ifade etmişlerdir (Siegel, 1989, s.173; Akt. İçli, 2012, s.109-110).

Suçlular veya suça sürüklenen çocukların zaman zaman yaptıkları davranışlar yüzünden pişmanlık duymaktadırlar. Ancak suçlu alt kültürünün yarattığı değerler sistemi içerisinde bu yaşanmakta olan örtük suçluluk duygusu gizlenebilir veya üzeri örtülebilir (Matza ve Sykes, 1962, s.196; Akt.: İçli, 2012, s. 110). Bu durum hem suç duygusunun bir pişmanlık olarak yaşanmamasını hem de ilerleyen dönemlerde suçlu bireylerin, suça ait kültürel değerleri içselleştirmeye neden olabilmektedir. Başarıya ulaşmak, hırslı olmak veya bir birey olarak insanların zevklerini tatmin etmesi çok insani bir durumdur. Ancak bu duygular “normal” olmayan yollardan veya toplumsal norm, kural ve kanunlara karşı gelinerek yapılmaya başlandığında suç unsurunu oluşturmaktadır. Bu durum bireyin içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel çevreyi ön plana çıkartmaktadır. Toplumsal ve kültürel çevre içerisinde benimsenen değerler, çocukların suça sürüklenme davranışlarında belirleyici olmaktadır.

H₁₂.Hipotezinin Sınanması

H₀. Suç türlerine göre değişime açıklık değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır (M₁=M₂=...M₆).

H₁. Suç türlerine göre değişime açıklık değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 67: Suç Türleri ile Değişime Açıklık Değeri Ortalamaları

Değişime Açık. Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Cinsel Suçlar	31	4,66
	Cinayet	39	4,79
	Hırsızlık	58	4,90
	Gasp	13	4,97
	Yaralama	9	5,06
	Uyuşturucu	20	5,36
	Sig.		,758

Uygulanan **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** sonucunda sig. değeri **,758 > ,05** olduğundan **H₀ kabul edilmiştir**. Suç türleri ile toplumsal değerlerden değişime açıklık ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülememiştir (Tablo 67). Suç türlerine göre değişime açıklık değeri ortalamaları 4,66 ile 5,36 değerleri arasında yer almaktadır. Değişime açıklık değer ortalamaları farklılaşmamasına rağmen katılımcıların değişime açıklık ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle H₀ hipotezinin kabul edildiği çalışmamızda, değişime açıklık temel değerinde suç türlerine göre bir farklılaşmayla karşılaşmamıştır. Değişime açıklık temel değerinin içinde bulundurduğu yenilikçilik ve özerklik değerlerinin, çocukların suça sürüklenmesinde etkili değerler olduğu değerlendirilmektedir.

Bu temel değer boyutu “Yenilikçilik ve Özerklik” değer tiplerinden oluşmaktadır. Kendi başına karar verme veya davranma, var olan değerlerden veya düşüncelerden farklı yeni arayışlara yönelme öne çıkmaktadır (Shwartz, 2003, s. 269). Bu değerlerin baskın olduğu durumlarda bireyler kendilerini normdan bağımsız olarak algılaya bilir veya bu düşünceyi yansıtıcı tutum ve davranışlar

sergileyebilirler. Değişime açıklık temel değerinin karşıt değer tipleri; geleneksellik, uyma ve güvenlik; karşıt temel değer tipi ise muhafazakârlıktır.

H₁₃.Hipotezinin Sınanması

H₀. Suç türlerine göre kendini aşma değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır. (M₁=M₂=...M₆)

H₁. Suç türlerine göre kendini aşma değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 68: Suç Türleri ile Kendini Aşma Değeri Ortalamaları

Kendini Aşma Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Gasp	13	2,35
	Hırsızlık	58	2,40
	Yaralama	9	2,53
	Cinsel Suçlar	31	2,59
	Uyuşturucu	20	2,86
	Cinayet	39	3,29
	Sig.		,266

Uygulanan **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** sonucunda sig. değeri **,266 > ,05** olduğundan **H₀ kabul edilmiştir**. Suç türleri ile toplumsal değerlerden kendini aşma ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülememiştir (Tablo 68). Suç türlerine göre kendini aşma değeri ortalamaları 2,35 ile 3,29 değerleri arasında değişmektedir. Kendini aşma değer ortalamaları farklılaşmamasına rağmen katılımcıların uyma ortalamalarının düşük olduğu görülmüştür.

Kendini aşma temel değer boyutu “Hümanizm ve Yardımseverlik” değer tiplerinden oluşmaktadır. Başkalarının mutluluğu ve çıkarları önemseyen bireylerde görülen bir değer boyutudur (Shwartz, 2003, s. 269). Eşitlik, özgürlük, dürüstlük, adalet değerlerine önem verilmektedir (Smith ve Schwartz, 1997, s. 99). Kendini aşma temel değerinin karşıt değer tipleri; güç, başarı ve hazcılık; karşıt temel değer tipi ise kendini güçlendirmedir.

H₁₄.Hipotezinin Sınanması

H₀. Suç türlerine göre muhafazakârlık değeri ortalamaları farklılaşmamaktadır.
(M₁=M₂=...M₆)

H₁. Suç türlerine göre muhafazakârlık değeri ortalamaları farklılaşmaktadır (En az bir tanesi farklıdır).

Tablo 69: Suç Türleri ile Muhafazakârlık Değeri Ortalamaları

Muhafazakârlık Ort.	Suç Türleri	Sayı	Ort.
	Yaralama	9	2,50
	Hırsızlık	58	2,64
	Gasp	13	2,92
	Uyuşturucu	20	3,08
	Cinayet	39	3,81
	Cinsel Suçlar	31	4,11

Tablo 70: Tekyönlü Varyans Analizi Testi İle Suç Türleri ve Muhafazakârlık Temel Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	Sig.
Muhafazakârlık Ort.	Gruplar arası	19,574	5	3,914	2,144	,022
	Gruplar içi	299,397	164	1,826		
	Toplam	318,971	169			

Suç türleri ile toplumsal değerlerden muhafazakârlık değeri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla **tekyönlü varyans analizi testi (ANOVA)** uygulanmıştır (Tablo 70). Sig. değeri ,022 < ,05 olduğundan H₁ kabul edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda güvenlik değeri ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (**F=2,41; p=0,022**).

Tablo 71: Varyans Homojenliği Testi İle Muhafazakârlık Temel Değeri Ortalamaları Arası Karşılaştırma

Muhafazakârlık	Levene Testi	sd1	sd2	Sig.
Ort.	,235	5	164	,947

Levene testi sonuçlarına bakıldığında (Tablo 71); p değeri 0,05'ten büyük olduğu için gruplar arası varyansların eşit çıktığı görülmektedir. Bu nedenle gruplar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla Tukey Testi uygulanmıştır.

Tablo 72: Tukey Testi İle Suç Türleri ve Güç Değeri Ortalamalarının Karşılaştırılması

		(I) Suç Türleri	(J) Suç Türleri	Ort. Fark (I-J)	Standart Hata	Sig.
Muhafazakârlık Ort.	Tukey Testi	Yaralama	Hırsızlık	-0,14	,48406	0,875
			Cinayet	-1,31*	,49965	0,034
			Cinsel Suçlar	-1,61*	,51160	0,019
			Uyuşturucu	-0,58	,54233	0,388
			Gasp	-0,42	,58590	0,516
		Hırsızlık	Yaralama	0,14	,48406	0,875
			Cinayet	-1,17*	,27980	0,041
			Cinsel Suçlar	-1,47*	,30061	0,026
			Uyuşturucu	-0,44	,35036	0,500
			Gasp	-0,28	,41461	0,693
		Cinayet	Yaralama	1,31*	,49965	0,034
			Hırsızlık	1,17*	,27980	0,041
			Cinsel Suçlar	-0,30	,32512	0,667
			Uyuşturucu	0,73	,37160	0,268
			Gasp	0,89	,43271	0,140
		Cinsel Suçlar	Yaralama	1,61*	,51160	0,019
			Hırsızlık	1,47*	,30061	0,026
			Cinayet	0,30	,32512	0,667
			Uyuşturucu	1,03*	,38752	0,048
			Gasp	1,19*	,44645	0,405
		Uyuşturucu	Yaralama	0,58	,54233	0,388
			Hırsızlık	0,44	,35036	0,500
			Cinayet	-0,73	,37160	0,268
			Cinsel Suçlar	-1,03*	,38752	0,048
			Gasp	0,16	,48136	0,849
Gasp	Yaralama	0,42	,58590	0,516		
	Hırsızlık	0,28	,41461	0,693		
	Cinayet	-0,89	,43271	0,140		
	Cinsel Suçlar	-1,19*	,44645	0,040		
	Uyuşturucu	-0,16	,48136	0,849		

* p < ,05

** p < ,01

Muhafazakârlık temel değer boyutu “Geleneksellik, Uyuma ve Güvenlik” değer tiplerinden oluşmaktadır. Bireylerin yaşamlarında değişime direnç göstermesi, kendini kısıtlamaları, toplumsal adet, örf, töre gibi yapıları daha ön plana çıkarmaları muhafazakârlık değer boyutu içerisinde değerlendirilebilir. Bu değer eğilimi, topluluk dayanışmasını veya gelenekleri bozacak eylemlerin sınırlandırılmasına vurgu yapar. “Toplumsal düzen”, “geleneklere saygı”, “ailenin kutsallığı”, “dindarlık” öne çıkartılan değerlerdir (Shwartz, 2003, s. 269; Smith ve Schwartz, 1997, s. 99).

Muhafazakârlık temel değeri ile suç ve suça sürüklenen çocuklar arasındaki ilişkinin açıklanabilmesi adına kültürün fonksiyonlarının bilinmesinin önemli olacağı değerlendirilmektedir. Dönmezer, kültürün fonksiyonlarını açıklarken “*kültür, insanların sosyal ihtiyaçlarının tatminini sistematize etmek için vardır. Böylece kültür grup hayatını düzenler ve grup içindeki ilişkilerde meydana çıkacak problemlerde, çözüm yolları getirmiş olur*” demektedir (Dönmezer, 1982, s. 210). Mevcut kültür içinde bazı değerler (geleneksellik, uyma, güvenlik) suça teşvik edici özellikler gösterebilmektedir. Örf, adet ve inançlarla perçinlenmiş bu kalıp değerlerin cinayet gibi suçların işlenmesinde önemli etkileri bulunmaktadır (İçli, 2013, s.172-173).

Bu durumu açıklayan Sumner (1959), törelerle yaygın bir şekilde saygı duyulan ve ahlaki olarak büyük önem taşıyan normları kastetmiştir (Macionis, 2012, s.68). Ancak suçu ve suçluluğu açıklamada Shaw ve Mckay’a göre suç ve suçluluk oranlarının yoğun olarak yaşandığı bölgelerde, geleneksel olmayan normlar genelde kabul edilmektedir. Bu normlar bölge sakinleri tarafından geleneksel normlar ile bütünleştirilmiştir (İçli, 2013, s. 115) ve geleneksel normların yerini almışlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Değerler üzerinde yapılmış olan çok sayıda araştırma, değerlerin toplumsal davranışı etkileyebilme potansiyelini ortaya çıkartmıştır. Bu açıdan toplumsal doğasından ayrılmayan suç olgusunun araştırılmasında da toplumsal yapıdaki bireyi suça sürükleyen değer yapılarının ve bunların işlevlerinin analiz edilmesi için suç ve değer ilişkisini konu alan değer çalışmalarının yapılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda çeşitli değer teorileri içerisinde en uygun değer modelinin, ülke içi karşılaştırmalarda da kullanılabilmesi ve kültürel geçerliliği olması nedeniyle, Schwartz'a (1992, 1994b, 2007) ait olduğu değerlendirilmiş ve bu değer modeline göre analizler yapılmıştır.

Araştırmamıza katılan örneklemin sosyo-demografik yapısal özelliklerinden suç türlerine göre dağılımı, ceza evine giriş sayıları, yaş gruplarına göre dağılımı, eğitim durumu, anne ve babalarının eğitim durumları, ailelerinin gelir durumu, anne ve babalarının yaptıkları işlere göre dağılımı, kardeş sayılarına göre dağılımı, yaşadıkları coğrafi bölgeye göre dağılımı ve kimlerle yaşadıklarına göre dağılımı verilmiştir.

Araştırmamıza katılan örneklem grubunun suç türlerine göre dağılımı TÜİK istatistikleri ile uyumlu çıkmıştır. Örneklem grubunun yaşlarının 12 ile 18 yaşları arasında değişmesine rağmen, birden fazla ceza evine giriş sayıları yüksek olduğu tespit edilmiştir. Örneklem grubunun eğitim durumları düşük olduğu ancak cezaevi sürecinde eğitim alarak durumu bir fırsata çevirmeye çalıştıkları görülmüştür. Anne ve babalarının eğitim durumlarının düşük olduğu, annelerin çoğunlukla ev hanımı oldukları, babaların ise fiziksel güç ve uzun süreli evden uzak kalmayı gerektiren işler ile uğraştıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra sürekli olarak cezaevine girip çıkan ve işsiz olanların oranı yüksek olduğu görülmüştür (%25). Katılımcıların yaşadıkları coğrafi bölgeler incelendiğinde İç Anadolu bölgesinin ve Akdeniz Bölgesinin daha ön planda olduğu görülmektedir. Sonuç olarak örneklem grubunun, yapısal özellikler açısından suça sürüklenen çocukları

temsil ettiği ve örneklem grubu büyüklüğünün de bu çalışma kapsamında amaçlanan analizler açısından yeterli olduğu değerlendirilmiştir.

Yapılan betimsel analizlerde; örneklem grubunun ‘Kendinizi Nasıl Hissediyorsunuz’ sorusuna verdiği cevaplar, evden kaçma sayıları, geceleri sokakta kalma durumları, ailelerinde suç işleyerek cezaevine girenlerin sayısı ve suç türleri, anne ve babaların tutumları, örneklem grubunun uyuşturucu madde kullanma durumları ve ceza evine girmelerine sebep olan nedenler açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun büyük bir çoğunluğu kendisini bir yetişkin olarak tanımlarken (%71,8), bir ve birden çok kez evden kaçanların oranı % 61,8 olarak bulunmuştur. Örneklem grubunun yakın akrabalarında suç görülme oranı % 62,4 ve en çok işlenen suçların hırsızlık (%31,8), uyuşturucu (% 21,8) ile ilgili suçlar olduğu tespit edilmiştir. Ailesinden fiziksel veya sözlü olarak ceza alanlarının oranı % 39,5, evde odaya kilitlenenlerin oranı % 7,6 ve evden kovulanların oranının %3,5 olduğu görülmüştür. Örneklem grubunun kendilerine en yakın olarak “annelerini” gördükleri tespit edilmiştir. Örneklem grubunun içerisinde uyuşturucu maddeyi birden fazla kullananların oranı % 52,4 tür. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ceza evine girmelerine neden olan şeyin başında arkadaş çevresi olduğunu iddia etmektedir (%51,2). Bu açıdan bakıldığında verilerin daha ilgili literatür ile uyumlu olduğu görülmüştür.

Araştırmanın ilk set hipotezleri temel değerlerin suç türlerine göre **birbirinden farklılaştığı** yönünde kurulmuştur. Suç türlerine göre değerlerin değişimine yönelik hipotezler Schwartz'ın değer yaklaşımı temel alınarak oluşturulmuştur. Suç türlerine göre değerlerin değişiminin varlığı ya da yokluğunun sınındığı bu hipotezler on farklı değer tipi (güç, başarı, hazcılık, yenilikçilik, özerklik, hümanizm, yardımseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik) üzerinden sınanmıştır. Bulgular, “Suç türlerine göre **güç değeri** ortalamaları farklılaşmaktadır”(Tablo 38-39-40-41), “Suç türlerine göre **başarı değeri** ortalamaları farklılaşmaktadır” (Tablo 42-43-44), “Suç türlerine göre **yardımseverlik değeri** ortalamaları farklılaşmaktadır” (Tablo 50-51-52-53), “Suç türlerine göre **geleneksellik değeri** ortalamaları farklılaşmaktadır” (Tablo 54-55-

56-57), “Suç türlerine göre **güvenlik değeri** ortalamaları farklılaşmaktadır” (Tablo 59-60-61-62) hipotezlerini desteklemiştir.

Yapılan analizler sonucunda;

a) Güç değeri ortalamalarının suç türlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı (**F=3,995; p=0,003**) (Tablo 39), başka bir ifade ile gasp, cinsel suçlar, cinayet ve uyuşturucu ile ilgili suçlardan cezaevinde bulunan çocukların güç değeri ortalamaları yaralama ve hırsızlık ortalamalarından farklılaştığı görülmektedir (Tablo 41). Schwartz’ın güç değeri tipi olarak tanımladığı bu egemenlik ve boyun eğicilik ilişkisi, kaynağını sosyal statü, prestij ve zenginliklerin kontrol altında tutulması, insanlar üzerinde kontrol ve hakimiyet oluşturulması ilişkisinden almaktadır (Schwartz, 1992, s. 8-9; Schwartz; 2006).

Sonuç olarak, bireyler üzerinde otorite kurabilme yetkisi fiziksel şiddetin kullanılabilme yetisi ile de doğrudan ilgilidir. Otoritenin, devletin fiziksel gücünü oluşturan kanun ve yasaların dışında yetkisiz bireyler veya kurumlar tarafından uygulanması suçlu davranış örüntülerini ortaya çıkartan faktörlerden birisi olabilmektedir. Meşru olmayan bu otorite ilişkisi bireylerin suçlu davranışa yönlendiren bir etken olarak görülebilir. Bu durumun yanı sıra hızlı yoldan parayı kazanmayı veya cinsel duygularının tatmini için zor kullanan çocukların suçlu davranışa yönelmesinde güç değerinin yüksek olmasının etkili olduğu değerlendirilebilmektedir.

b) Başarı değeri ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (**F=4,195; p=0,001**). Diğer bir ifade ile cinayet, gasp ve cinsel suçlardan cezaevinde bulunan çocukların başarı değeri ortalamaları yaralama, hırsızlık ve uyuşturucu ile ilgili suçlara ait ortalamalardan farklılaştığı görülmektedir (Tablo 45). Güç değeri tipinin aksine başarı değeri tipinde kişisel başarı daha ön plana çıkan bir duygudur. Schwartz’a göre başarı değeri, hırs ve yeteneklerin sergilenmesinde kişisel başarı elde etmeyle ilgilidir (Schwartz, 2003, s. 267; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Bireysel olarak tatmin olma, hırs duyulan bir nesneyi veya kişiyi kontrol altına alma beklenen tutumlardır. Bu durum araştırmamızda sırasıyla cinsel suçlar, gasp, cinayet, uyuşturucu ile ilgili suçların ortalamalarının, hırsızlık ve yaralama suç ortalamaları arasında görülen farklılığı desteklemektedir.

c) Yardımseverlik değeri ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($F=2,724$; $p=0,005$) (Tablo 51). Yardımseverlik değerinde cinayet suçunun değer ortalamalarının diğer suçlardan artarak farklılaştığı görülmüştür (Tablo 53). Yardımseverlik, dürüstlük, affedicilik, sadakat, sorumluluk ise temel değer eğilimleridir (Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468; Schwartz ve Bardi, 2001, s. 270).

Suçlu davranışın ve suçlu alt kültürünün ortaya çıkmasında yardımseverlik değerinin negatif yönlü korelasyon ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Schwartz, yardımseverlik değer tipinin kaynağını toplumsal etkileşim, grubun varlığını geliştirme ve biyolojik organizmanın duygusal gereksinimlerinin gerçekleştirilmesine bağlamaktadır (Schwartz, 1992, s. 11). Cinayet suçlarına karışan çocukların içinde bulunduğu toplumsal grup ile etkileşiminin yüksek düzeyde olduğu değerlendirilmiştir. Bu duruma örnek olarak; örneklem grubu içerisinde cinayet suçundan dolayı aynı anda ceza evinde bulunan 14 ve 16 yaşlarındaki iki erkek kardeşten büyük olanı olaya karışmasına rağmen küçük olanın olayı üstlendiği yapılan görüşmelerde ifade edilmiştir. Küçük kardeşine yönelik olan şiddet davranışını bertaraf etmek için şiddet kullandığını ancak kontrolsüz uygulanan bir şiddetin cinayet ile sonuçlandığını ifade etmiştir. Kardeşinin hayatında onun için “çok değerli olduğu” için bu şekilde davrandığını ve pişman olmadığını ifade etmiştir. Yardımseverlik değerinin temelinde, toplumsal etkileşim grubunun varlığını devam ettirme ve biyolojik organizmanın duygusal gereksinimlerinin gerçekleştirilmesi yatmaktadır (Schwartz, 1992, s. 11).

d) Geleneksellik değeri ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($F=2,850$; $p=0,004$) (Tablo 54). Diğer bir ifade ile varyans analizi sonuçlarına göre yaralama, gasp, hırsızlık ve uyuşturucu ile ilgili

suçlardan ceza evinde bulunan çocukların geleneksellik değer ortalamaları cinayet ve cinsel suç ortalamalarından farklılaştığı görülmektedir (Tablo 57).

Schwartz' a göre geleneksellik değer tipi, mütevazı olmak, hayattaki rolünü kabul etmek, kaderci olmak ile ilgilidir. Kültürel gelenek ve tutumlara bağlılık, aile ve dine bağlılık ise temel değer boyutlarını oluşturmaktadır (Schwartz, 2003, s. 268; Schwartz ve Sagie, 2000, s. 468). Wolfgang' a (1967, s. 5-21) göre, alt kültür kendine özgü değer yapılarıyla genel kültürün değer yapılarından uzaklaşmaktadır. Daha fazla hayal kırıklıkları, daha fazla kontrol ve baskı biçimlerine maruz kalan alt kültürde duygular ve ihtiyaçlar bastırılmaktadır. Etkileşim ilişkisi içerisinde üretilmiş “etkileşim ritüel zincileri”, kendisine özgü bir değer yapısını imkanı kulmaktadır (Ellias, 1978). Suçun üretildiği bu yapılar mikro seviyede oluşan etkileşimin makro düzeydeki bir gerçekliği olarak “suçu” ortaya çıkartabilmektedir. Bulgular bizi hayatta bireylere sunulmuş olan rollerini kabul eden geleneksel değerleri benimsemiş cinayet ve cinsel suçlara sürüklenme açısından daha riskli durumda oldukları sonucuna götürmüştür.

e) Güvenlik değeri ortalamalarının suç türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (**F=2,41; p=0,015**) (Tablo 60). Sırasıyla yaralama, hırsızlık, uyuşturucu ve gasp ile ilgili suçlardan ceza evinde bulunan çocukların güvenlik değerlerinin ortalamaları cinayet ve cinsel suç ortalamalarından farklılaştığı görülmektedir. Uyma değer ortalamalarındaki bu farklılaşma, cinayet ve cinsel suçlara ait değerlerin benzerliklerini arttırırken, yaralama, hırsızlık, uyuşturucu ve gasp gibi suç türlerinden kendini farklılaştırmaktadır (Tablo 62).

Kaynağı toplumsal etkileşim, grubun varlığını muhafaza etme ve biyolojik organizmanın gereksinimlerinden doğmaktadır. Farklı sosyal yapılar içerisinde gelmiş olmalarına rağmen sürüklenen suç türü açısından cinayet ve cinsel suçlar kendine özgü değer biçimleri ile farklılaşmaktadır.

Bu çalışmanın bulgularından elde edilen sonuçlar aşağıdaki maddelerde özet olarak sıralanmıştır:

a) İşlenen suç türü ile suça sürüklenen çocukların sahip oldukları değerler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

b) Çocukları suça sürükleyen etkileşim ağlarını keşfetmede sahip oldukları değer boyutlarının anlaşılmasının önemli olduğu ortaya koyulmuştur.

c) Kaynağı bireysel organizmanın ihtiyaçlarına bağlı olan hazcılık değeri puanları, tüm suç türlerinde yüksek çıkmıştır. Bu durum hazcılık değerini, suç olgusu ve suçlu davranış kodlarının temellerinde bulunan değerlerden biri haline getirmiştir.

d) Kaynağı sosyal adalet, eşitlik, hoşgörü ve insanlığın iyiliğini gözetmekle ilgili olan hümanizm değeri puanları, tüm suç türlerinde düşük çıkmıştır. Bu durum hümanizm değerinin suçlu eylemin motivasyon kaynakları arasında olmadığı sonucuna götürmektedir.

e) Kaynağını toplumsal etkileşim içerisinde grubun ve bireyin varlığını ve konumunu muhafaza etme gereksinimine dayandıran uyma değerine sahip olan bireylerden norm, kanun ve kurallara karşı gelmemesi beklenmektedir. Suça sürüklenmiş çocuklar uyma değer ortalamaları tüm suç türlerinde de düşük çıkmıştır. Bu durum uyma değerini, suç olgusu ve suçlu davranış kodlarının temellerinde bulunan değerlerden açıklama konusunda yetersiz kaldığı sonucuna götürmektedir.

f) Toplumsalın içerisinde kültürden ayrılamayan değer kavramı suçlu davranışı açıklamada ve suçlu davranış kodların analiz edilmesinde bir anahtar olmaya devam ettiği kanaatine varılmıştır. Bu durum literatürü desteklemektedir

g) Çocukları suça sürükleyen olguların analiz edilmesinde sosyo-ekonomik ve kültürel yapının keşfedilmesinin en önemli sorunsallardan biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmamızın ulaştığı sonuçlar, Schwartz'ın çalışmalarında ortaya koyduğu tespitleri destekler niteliktedir. Başka bir ifade ile Schwartz'ın, insanların biyolojik gereksinimleri giderilmesi için insanların birbirinden farklı güdüler ile

hareket ettikleri ve bu ihtiyaçlarının sonrasında tüm kültürlerde de görülen 10 temel değer tipinin ortaya çıktığı yönündeki görüşlerini destekler niteliktedir. Bir diğer açıdan araştırma sonuçları suç kuramları ile ilgi kuramsal literatürle uyumlu olduğu görülmüştür. Gerek sosyal yapı gerekse de sosyal süreç kuramları suçun oluşumunda getirdiği açıklamaları araştırmanın bulguları desteklemiştir. Aynı zamanda temelinde “eşitsizliklerin” yer aldığı sosyal çatışma kuramlarını da araştırma bulguları destekler niteliktedir. Genel olarak benzer, sosyokültürel geçmişi olan insanlar, benzer ortak değerler üretmektedir (Schwartz ve Sagie, 2000; Çukur, 2007; Inglehart ve Welzel, 2010).

Çocuklar, suçu bir araç olarak kullanarak kısa yoldan biyolojik hazlarının tatmininin yanı sıra statü ve saygınlık elde edebilmek için suçlu davranış eğilimleri gösterebilmektedirler. Suçlu davranışın doğası bireylerin içinde buldukları aileler, anne baba tutumları, eğitim durumu, ekonomik statü, sosyal çevreleri, mahallede suça karışmış olan bireyler ile olan ilişkileri gibi birçok değişkenin birleşiminden oluşan bir fonksiyondur. Bu fonksiyonun çözümlenmesinde, suça sürüklenen çocukların suç işleme nedenlerinin keşfedilmesi, çocukların yeniden topluma hazırlanması, ceza ve tutuklevlerini bir rehabilitasyon merkezi olarak kullanılması konularında yapılacak araştırmaların önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Araştırma sonuçları göstermiştir ki; çocuğun bireysel özelliklerinin yanı sıra içinde yaşadığı grubun dinamikleri, etkileşim ritüelleri, değerleri, kültürel kodları sosyalleşme sürecinde yeniden inşa edilmektedir. Kendisinin seçmediği veya seçemediği bir çevrede suçu öğrenen çocuk, suçlu davranış kodlarını içselleştirerek, kendi hayatına yansıtılmaktadır. Bu durum aynı zamanda suçlu alt kültüre ait değerlerin öğrenilmesiyle sonuçlanabilmektedir.

Kaynağı ve nedenleri toplumsalın içerisinde gizli olan suça sürüklenmiş çocuklar olgusunun araştırılması günümüzde daha da önemli hale gelmektedir. Bu nedenle suç olgusunun ve suçlu davranış kodlarını açıklayabilecek yaklaşımlar geliştirmek adına gerek sosyologlarca gerekse de çok disiplinli (sosyoloji, psikoloji, antropoloji, kriminoloji, hukuk ve tıp) yaklaşımlar içerisinde araştırmalar yapılmasının zenginlik katacağı değerlendirilmektedir.

Bu tez çalışmasında çocukları suça sürüklenmesine kaynaklık eden değer yapıları açıklanmaya çalışılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda suç olgusunun diğer bileşenleri olan; küçük gruplara ait değer yapıları, aile içi değer yapıları ve suçlu alt kültürlerle ait değer yapılarının keşfedilmesi suç olgusunu açıklamada akademisyenlere kaynaklık edebilecek diğer çalışma alanları olduğu değerlendirilmiştir.

Suçta sürüklenmiş çocukların yeniden topluma kazandırılmasında, çocukların cezaevi yaşantısı süreci içerisinde yarım kalan eğitim imkânlarının devam ettirilebilmesi için projelerin geliştirilmesinin ve ceza evlerinde bulunan çocukların gerek Anadolu ve Fen liseleri sınavlarına gerekse de Üniversiteye giriş sınavlarına katılabilmeleri için uygun projelerin geliştirilmesinin önemli bir ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

Suçta sürüklenmiş çocukların yeniden topluma kazandırılmasında; uzun süreli ceza evi yaşantısı veya ceza öyküsü, çocukların hayatlarının başlarında telafisi olmayan travmalara sürükleyebilmektedir. Bu durumla mücadele etmek ve ceza evi sürecini sağlıklı yönetebilmek adına Adalet Bakanlığının göstermiş olduğu olumlu yaklaşımını, Ankara Çocuk Eğitimevi örneğinde görebilmekteyiz. Çocuklar, kendi lavabo ve duş imkânlarının bulunduğu tek kişilik odalarda kalmaktadırlar. Aynı zamanda eğitimlerini devam ettirebilmek adına lise ve üniversiteye gidebilmektedirler. Bu kurumların sayılarının artırılması ve var olan kapalı ceza evi standartlarının çocuk eğitim evi standartlarına taşınmasının önemli bir ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. Bir diğer ihtiyacın ise hizmet içi eğitimler kapsamında çocuk mahkemelerinde görevli hakim, savcı ve avukatlar ile ceza ve tutukevlerinde görevli olan gardiyan, öğretmen, idareci ve uzmanları suça sürüklenmiş çocuklara olan yaklaşımlar konusunda bilinçlendirilmesi olduğu değerlendirilmektedir.

Çocukların suça sürüklenmesini önlemek adına politikacılar ve kanun koyucuların en büyük sorumluluk payına sahip oldukları unutulmamalıdır. Her geçen yıl artmakta olan suç oranlarını kanun koyucular ve politika yapıcılar tarafından önemsenmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Çok nedenli bir sorunun çözümünde, tüm devlet kurumlarının belirli bir politika etrafında birleştirilerek

yönetilmesi önem arzettiği değerlendirilmektedir. Valilikler, belediyeler, basın yayın kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve aile birliklerinin birlikte hareket edebilecekleri bütüncül bir yaklaşım stratejisinin belirlenerek bir politika haline getirilmesi önemli bir soruna çözüm oluşturacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼. (2010). *T¼rkiye’de aile değerleri araştırması*. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼. Ankara.
- Adler, F., Mueller, G.O.W. ve Laufer, W.S. (1991). *Criminology*. New York: Mc Graw-Hill Inc.
- Aksoy, A. ve Ögel, K. (2004). *Tutuklu ve h¼k¼ml¼ ergenlerle ilgili yapılan tezlerin özetleri. Adalet bakanlığı ceza ve tevkifevleri genel m¼d¼rl¼ę¼ünün gözetimindeki çocuklara yönelik hizmetlerin iyileştirilmesi projesi ihtiyaçların belirlenmesi çalışması*, Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği, İstanbul.
- Aky¼z, E. (2000). *Çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması*. İnsan Hakları Eğitimi Dizisi. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Aky¼z, Y.(2002). *Çocuk suçluluğu konusunda Türk eğitim tarihinde ilk önemli araştırma*. 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özg¼rl¼k Vakfı Yayını.
- Alagöz, N. (1997). *Kasten adam öld¼rme suçuna yönelmiş ergenler ile suçla yönelmemiş ergenlerin benlik saygılarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstit¼s¼, İstanbul.
- Aldemir, F.A. (2010). *Çocuk suçluluğu profili: 2007-2008 yılları Üsk¼dar b¼lgesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstit¼s¼. İstanbul.
- Allport, G.W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

- Alport, G.W., Vernon, P.E.& Lindzey, G. (1951). *Study of values*. Boston: Houghton Mifflin
- Andreas, T. (2002). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*, 1, İstanbul-Wien.
- Angenent, H. & de Man, A. (1996). *Background factors of juvenile delinquency*, New York: Peter Lang Publishing, Inc.
- Aries, P. (1973). *Centuries of childhood*. Harmondsworth: Penguin.
- Artuk, M.E. (1993). Çocuk ceza hukukunun dünü ve bugünü. *Kocaeli barosu dergisi*. 1(1) 63-83
- Avcı, M. (2009). *Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenleri: Erzurum ili örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi*, (2. Baskı). Ankara: Atlas Yayın Dağıtım.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler eğitimi dergisi*, 121-144.
- Ayral, A.E. (1992). *Akademisyenlerin çalışmayla ilgili değerleri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İngilizce İşletme Bölümü Organizational Behavior Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Aytaç, K. (1976). *Çağdaş eğitim akımları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Bal, H. (2004). *Çocuk suçluluğu*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Balcioğlu İ., Doksat M. K., ve Tan O. (2001). Madde bağımlılığı, Göç ve Suç. *Yeni Symposium*. 39(4) 185-191.
- Barnea, M. F. ve Schwartz, S. H. (1998), Values and voting. *Political Psychology*. 19 (1) 17-40.

- Bayram, N. (2009). *Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. NY:Free Press.
- Belligham, B. (1988). The history of childhood since the 'invention of childhood': Some Issues in the eighties. *Journal of Family History*. 13(1) 347-358.
- Benda, B. B. (1997). An, examination of reciprocal relationship between religiosity and different forms of delinquency within a theoretical model. *Journal of research in crime&delinquency*. 34(2) 163-186.
- Berry, D. (1974). *Central ideas in sociology*. London: Constable
- Betts, K. R. (2008). *Conflict after the cold war*. New York: Pearson Longman.
- Bloch, A. H. ve Frank T. F. (1956). *Delinquency: the juvenile offender in america today*. (Seventh Edition). New York: Random House.
- Bilsky, W. ve Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *europaen journal of personality* 8(3) 163-181.
- Bilton, T., Bonnet, K., Jones, P., Stanworth, M., Sheard, K. ve Webster, A., (1987). *Introductory sociology* (Second Edition). London:Macmillan
- Binbaşıoğlu, C. (1982). *Eğitim düşüncesi tarihi*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi
- Blumstein, A. ve Cohen, J., (1979). Estimation of individual crime rates from arrest records. *Journal of criminal law and criminology*. 70 (1) 561- 585
- Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J. R. ve Visher, C.A. (1986). *Criminal, careers, and career criminal.*, Washington, D.C.:National Academy Press,
- Bukatko, D. ve Daehler, M. W. (1992). *Child development*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Burkett, S. R. ve Warren, B. O. (1987). Religiosity, peer association, and adolescent marijuana use: A panel study of underlying casual structures.

Criminology, 25, 109-131.

Boudon, R. (2001). *The origins of values: Essays in the sociology and philosophy of beliefs*. New York: Transaction Publishers.

Bozkurt, V. (2006) *Sosyoloji: temeller, kavramlar, kurumlar*, Bursa: Ekin Kitapevi

Brownfield, D. ve Ann, M. S. (1991). Religion and drug use among adolescents: a social support conceptualization and interpretation. *Deviant behavior*. 12 259-276.

Campbell, John Y. (1987). Stock returns and the term structure. *Journal of financial economics*, (18) 373-399

Caprara, G. V., Schwartz, S., Capanna, C., Vecchione, M., Barbaranelli, C. (2006), Personality and Politics: Values, Traits, and Political Choice. *Political psychology*. 27 (1) 1-28.

Ceza Muhakemeleri Kanunu, (2004). T.C. Resmi Gazete. Kanun numarası 5271. Erişim Tarihi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>

Cochran, J. K. ve Peter B. W. (1994). Is the religiosity-delinquency relationship spurious? A test of arousal and social control theories. *Journal of research in crime&delinquency*. 31 (1) 92-123

Coşar, Y. (2005). Kentleşen türkiye’de çocuk suçluluğu. *Türkiye barolar birliği derneği*.18 (56) 281-327.

Çukur, C. Ş. (2007). İş yerinde duygular, duygusal düzenleme ve duygusal işçilik. T. Solmuş (Ed.). *Endüstriyel klinik psikoloji ve insan kaynakları yönetimi* içinde (s. 71-113). İstanbul: Beta Yayınları.

Dahl, R.A. (1984). *Modern political analysis* (Fourth Edition). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- Dahredorf, R., (1976). *Class and class conflict in industrial society*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Davidov, E., Schmidt, P., ve Schwartz, S. H. (2005). Bringing values back in: A multiple group comparison with 20 countries using the European Social Survey. *1st european association for survey research conference*. Barcelona, Spain.
- Davidov, E., Schmidt P. ve Schwartz S.H. (2008). Bringing values back in: the adequacy of the european social survey to measure values in 20 countries. *Public opinion quarterly*. 72 , 420-445.
- Davies, P.T., & Cummings, E.M. (1994). Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116, 387–411.
- Davies, P.T., & Forman, E.M. (2002). Children's patterns of preserving emotional security in the interparental subsystem. *Child Development*, 32, 97–108.
- Demirbaş, T. (2001). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Demirutku K. ve Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: portre değerler anketinin türkçe uyarlaması. *Türk psikoloji yazıları*. 25, 17-25
- Dirilen, Ö. (2006). *Değerler ve kültür arasındaki ilişki: orta asyalı ve türk üniversite öğrencilerinin karşılaştırılması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Ankara.
- Doğan, N. (1995). *Çocukları suça iten nedenlerin incelenmesi ve suç türleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Meslek Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Yönetimi.
- Dolu, O. (2010). *Suç teorileri, teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dönmezer, S., Erman, S. (1997). *Nazari ve tatbiki ceza hukuku, genel kısım*. (Yeniden Gözden Geçirilmiş 11 baskı), İstanbul.

- Durkheim, E. (1963). *Education and society*. New York: Simon & Shuster.
- Durkheim, E. (1985). *Toplumbilimsel yöntemin kuralları*, C. B. Akal (Çev), İstanbul: B/F/S Yayınları, 1.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E.S.ve Çinko, M. (2011). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Ellias, N. (1978). *English as what is sociology?*, London: Hutchinson.
- Ellis, A. ve Gullo, J. (1971), *Murder and Assassination*. New York: Lyle Stuart
- Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*, (2. Baskı). Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- Erkal, M. E.(1999). *Sosyoloji (toplum bilimi)*. (5. Baskı).İstanbul: Der Yayınları.
- Erkan, Z. (2002). Sosyal kaygı düzeyi yüksek ve düşük ergenlerin ana baba tutumlarına ilişkin nitel bir çalışma. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Enstitü Dergisi*. 10 (10) 120-133.
- Erkan R. (1995).*İstanbul çocuk mahkemelerine sevk edilen çocukların sosyo-kültürel çevresi üzerine bir inceleme*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Erkan, R. ve Erdoğan M. Y. (2006). Göç ve çocuk suçluluğu. *Aile ve toplum dergisi*,. 3(9) 79-91.
- Erkenekli, M. (2009). *Türkiye’de sosyoekonomik statü (SES) gruplarına göre temel değerlerin farklılaşması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erwin, P. (2000). *Çocuklukta ve ergenlikte arkadaşlık*. (Çev. Osman Akınhay). İstanbul: Alfa Kitabevi (Orijinal Çalışmanın Basıldığı Yıl: 1998)

- Farrington, D.P. (1997). Human Development And Criminal Careers. Mike Maguire, Rod Morgan And Robert Reiner (Edts.). *The oxford handbook of criminology* içinde (s. 361-409). New York: Oxford University Press.
- Farrington, D.P. (2003). Developmental and life-course criminology: key the theoretical and empirical issues-the 2002 sutherland award address, *Criminology*. 41(2): 221-255
- Farrington D P., Barnes G., Lambert S. (1996). The concentration of offending in families. *Legal and criminological psychology*,1, 47-63.
- Farrington, D. P., Jolliffe D., Loeber R., Stouthamerloubert M. & Kalb L. (2001). The concentration of offenders in families and family criminality in the prediction of boy's delinquency. *Journal of adolescence*. 24, 579-596.
- Farrington, D. P. & Maughan, B. (1999). Criminal careers of two london cohorts. *Criminal behaviour and mental health*, 9 (1): 91-106
- Feather, N. T. (1995). Values, valences and choice: The influence of values on the perceived attractiveness and choice of alternatives. *Journal of personality and social psychology*. 68, 1135-1151.
- Fichter, J. (1996). *Sosyoloji nedir?* .(Çev. Çelebi, N.). Ankara: Attila Kitabevi.
- Foucault, M. (2001). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. Kılıçbay, M. A.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Franklin, B. (1993) *Çocuk hakları*, (Çev.: Alev Türker). İstanbul
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev.Ed.: Onur, B.). (4. Baskı).Ankara:İmge Kitabevi.
- Gillis, J. (1979). Affective individualism and the english poor. *Journal of interdisciplinary history*.10 (121-128)
- Gülüş, T. (2013). *Çocuklar kurslar ve atolyeler*. www.alternatifanne.com (Erişim Tarihi: 18 Mart 2013).

- Güral, B. (2009). *Türkiyede çocuk suçluluğu ve nedenleri erzurum örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.. T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Suç Araştırmaları Anabilim Dalı. Ankara.
- Gürcan, M. (2014). *Savaşın evrimi ve teorik yaklaşımlar*. www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-163-201404072m_gurcan.pdf
- Göç, L. (2006). *Çocuk suçluluğu ve polisin yaklaşımı*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş.
- Gökçe, B. (1992). *Toplumsal bilimlerde araştırma*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Gökçe, O. (1994). Türk gençliğinin sosyal ve ahlâkî değerleri. *Ata Dergisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yay.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Göksu, T. ve Karakaya, M. (2009), Polisin Sapma Davranışlarını Etiketleme Kuramı Açısından Değerlendirilmesi, *Polis bilimleri dergisi*. 11 (4):27-43.
- Hawes, J. M. & Hines, N. R. (1985). *American childhood: A research guide and historical handbook*. Westport: Greedwood Press.
- Heywood, C. (2003). *Baba bana top at! Batı'da çocukluğun tarihi*. (Çev. E. Hoşsucu). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Hirschi, T. & Rodney, S. (1969). Hellfire and delinquency. *Social problems*. 17: 202-213.
- Hirschman, E. C. ve Morris B. H. (1982). Hedonic consumption: emerging concept, methods and propositions. *Journal of marketing*. 46 (Summer). 92-101
- Hitlin, S. & Pilliavin, J. A. (2004). Values: Reviving a dormant concept. *Annual review of sociology*. 30: 359-393

- Hudson, S. M. & Ward, T. (1997). Rape: psychopathology and theory. In D. R. Laws & W. O'Donohue (Eds.), *Sexual Deviance: Theory, Assessment and Treatment* (pp. 332_/355). New York: Guilford Press.
- Hunter, R.D. ve Dantzker, M. L. (2002). *Crime and criminality: Causes and consequences*. Prentice Hall.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: international differences in work-related values*. Beverly Hills CA: Sage Publications.
- Hofstede, G. (1984). National cultures and corporate cultures. L. A. Samovar & R. E. Porter (Eds.), *Communication between cultures*, içinde. Belmont, Ca: Wadsworth.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hogg, M. ve G. Vaughan, (2007). *Sosyal psikoloji*, İ. Yıldız ve A. Gelmez (çev.), Ankara: Ütopya Yayınları.
- Homer, P. ve Kahle, L. (1988). A structural equation test of the 'Value-Attitude-Behaviour Hierarchy'. *Journal of Personality and Social Psychology* 54: 638-64.
- İçli, T. (2001). *Kriminoloji*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- İçli, T. (2004). *Kriminoloji*, Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- İçli, T. (2010). Toplumdan kopuş suç ve şiddet. Sezal. İ. (Ed.) *Sosyolojiye giriş*. içinde. Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- İçli, G. T. (2013). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Kitapevi.
- İlbars, Z. (1987). Kişiliğin oluşmasındaki kültürel etmenler. *Ankara üniversitesi. D.T.C.F. Antropoloji dergisi*. Özel sayısı: 200-211.

- İslamoğlu, A. H., ve Alniaçık, Ü. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*.(3. Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Inglehart, R. (1971). The silent revolution in Europe. Intergenerational change in post-industrial societies. *American Political Science Review* 65 (4).
- Inglehart, R.(1977). *The silent revolution: changing values and political styles among western publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press,
- Inglehart, R. F. (1982). Changing values in Japan and the West. *Comparative Political Studies*, 14 (4). 445-480.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization*. Princeton: Princeton University Press
- Inglehart, R. ve Baker, W. E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, Vol. 65:19–51
- Inglehart, R., Welzel, C. (2010). Changing mass priorities: the link between modernization and democracy. *Reflections*, 8 (2), 551-567.
- James, A. L., & James, A. (2001). Tightening the net: Children, community and control. *British Journal of Sociology*, 52(2), 211-228.
- James, A., & Prout, A. (Eds.). (1997). *Constructing and reconstructing childhood*. London: Falmer.
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorising childhood*. Cambridge: Polity.
- Jenkins, I. (1993). *Antik devirde çocuk eğitim*.(Çev: Başgelen, N.). (3. Baskı). İstanbul: Kaanat Matbaası.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji kültür bağlamında insan ve aile*, İstanbul: Evrim Yayıncılık.

- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaşgarlı, M. (1992). *Divanü lûgat-it-türk tercümesi* (Çev.: Atalay, B.). (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kaner, S. (1992). Suçluluğu açıklayan yaklaşımlar. *Ankara üniversitesi eğitim bilimleri fakültesi dergisi*. 25 (2) 473-496.
- Kayış, A. (2006). Güvenilirlik analizi. Kalaycı, Ş. (Ed.) *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. içinde. (s.:405-419). Ankara: Asil Yayın Ltd. Şti.
- Keskin, G. ve Çam, O. (2008). Ergenlerin ruhsal durumları ve anne baba tutumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadolu psikiyatri dergisi*.9 (3).139-147
- Kılıç, Y. S. (2007). *Çocuk suçluluğuna sebep olan sosyo-ekonomik faktörler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.
- Kızmaz, Z. (2010). Cezaevine girme sıklıklarına göre suçlular: karşılaştırmalı bir araştırma. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5 (4).
- Klepner J. & Parker, R.D. (1981). *Juvenile delinquency and juvenile justice*. NewYork: Frnklin Watts.
- Kluckhohn, C. (1951). Values and value orientation in the theory of action. İçinde, T. Parsons & E.A. Shields (Eds.). *Toward a general theory of action*, Cambridge, MA: Harvard University Pres.
- Kluckhohn C. (1962). Values and value-orientations in the theory of action: an exploration in definition and classification. İçinde, Parsons T. and Shils E. (Edts.). *Toward a general theory of action* (sayfa 388-433). Cambridge, Mass: A. Harvard University Press.

- Kluckhohn, F. R. ve Strodtbeck, F. L. (1961). *Variations in value orientations*. Evanston, IL: Row, Peterson.
- Knight, R.A. ve Prentky, R.A. (1990). Classifying sexual offenders: The development and collaboration of taxonomic models. İçinde. Marshall, W.L., Laws D.R., and Barbaree, H.E. (Eds.), *Handbook of sexual assault: issues, theories and treatment of the offenders* (p. 23-52) New York: Plenum Press.
- Knight R.A., Warren, J.L., Reboussin, R. ve ark. (1998). Predicting rapist type from crime scene variables. *Crim justice behav.* 25:30-46.
- Kohn, M. L. (1969). *Class and conformity*. Homewood, Il.: Dorsey Press.
- Korkmaz, A. (2013). Değerler sosyolojisi. *Toplum bilimleri dergisi.* 7 (14) 51-78
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köseoğlu, M. (2011). *Çocuk suçluluğunda arkadaş çevresinin rolü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Ankara.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve schwartz değer kuramı. *Türk psikoloji dergisi*, 15 (45) 59-76.
- Kuzgun, Y. (1973). Ana baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. *Hacettepe sosyal ve beşeri bilimler dergisi.* 5(1).
- Levy, S. (1990). Values and deeds. *Applied Psychology: An International Review*, 39(4), 379- 400.
- Liazos, A.(1972). The poverty of the sociology of deviance: nuts, sluts, and pervers. *Social Problems.* 20 (1) :103–20.
- Lindeman, M. & Verkasalo, M. (2005). Measuring values with th short schwartz's value survey. *Journal of personality assesment.* 85 (2) 170-178

- Lonner, W. J. (1980). The search for psychological universals. In J. W. Berry, Y. H. Poortinga, & J. Pandey (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology, Vol. 1: Theory and method* (pp. 43–83). Boston: Allyn and Bacon.
- Maccionis, J. J. (1997). *Society*. Fourth Edition. Prentice Hall.
- Maccoby, E.E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of family: Parent child interaction. Mussen, P.H. Ve Hetherington, E.M (Eds.). *Handbook of child psychology: socialization, personality and social development*. (sayfa: 1-101). New York: Willey.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev.: Akinhay, O.ve Kömürçü, D.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meninski F. M., (2000), *Thesaurus Linguarum Orientalium, Turcicae, Arabicae, Persicae Lexicon*, 6 C., (Yay. Stanislaw Stachowski-Mehmet Ölmez), İstanbul: Simurg.
- Merton, R. K.(1968). *Social theory and social structure*. New York: Rhe Free Press.
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological review*. 100: 674-701
- Morris, C.W. (1956). *Varieties of human value*. Chicago: University of Chicago Press.
- Myers, D. L. (2005). *Boys among men*. Westport: Praeger Publishers.
- Nalbant, A. (1993). *15-22 yaşları arasında bulunan ıslahevindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin benlik saygısı ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Neuman, L. W. (2013). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicel yaklaşımlar: Cilt I ve cilt II.* (Birinci Baskı). (Çev.: Özge, S.). İstanbul: Yayın Odası.
- Nye, I. F. (1958). *Family relationship and deliquent behavior.* New York: John Wiley and Sons.
- Onur, B. (2005). *Türkiye’de çocukluğun tarihi.* Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, B. (2007). *Çocuk, tarih ve toplum.* Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, E. (1983). *Çocuk suçluluğu ve çocuk mahkemeleri sempozyumu.* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2000). *Türkiye idare tarihine giriş,* Ankara: Turhan Yayınları.
- Ögel K. ve Aksoy A. (2007). Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı. *Bağımlılık dergisi.* 8(1) 11-17.
- Öter, A. (2005). *Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenleri Antalya örneği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özen, Ş. (1996). *Bürokratik kültür 1 (Yönetmelik değerlerin toplumsal temelleri).* Ankara: Today Yayınları.
- Özen, Ş., Antar, S. ve Özkan, M. (2007). Çocukluk çağı travmalarının umutsuzluk, sigara ve alkol kullanımı üzerine etkisi: Üniversite son sınıf öğrencilerini inceleyen bir çalışma. *Düşünen adam.* 20(2) 79-87.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler eğitimi dergisi.* 1: 217-239
- Parsons, T. (1951). *The social system.* Glencoe, Il.: Free Press.
- Pierson J. ve Thomas M. (2010). *Dictionary of social work: the definitive a-z of social work and social care.* Maidenhead: Open University Press.

- Piquero, A.R., Farrington, D.P ve Blumstein, A. (2003). The criminal career paradigm. *Crime and justice: a review of research*, Tonry, M. (Ed.), (s. 359-506). Chicago: The University Of Chicago Press.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, O. (2010). *Çocuk suçluluğu*, www.kriminoloji.com. (Erişim Tarihi:)
- Pollock, L. (1983). *Forgotten children: parent- child relations from 1500-1900*. Cambidge University Press.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun yok oluşu*. (Çev.:İnan, K.).Ankara:İmge Kitapevi.
- Quinney, R. (2000). *Bearing witness to crime and social justice*. Albany: State Universty of New York Press.
- Quinney, R. (1977). *Class, state and crime*. New York: David McKay Company.
- Reid, T.S. (1982). *Crime and criminology*. New York: Holt Rinehart and Winston.
- Richard, A. J., Bell, D. C., Carlson, J. W. (2000). Individual religiosity, moral commitmenty, and drug user treatment. *Journal for scientific the study of religion*. 39(2): 240-246.
- Ritzer, G. (1990). *Social problems*, New York: Random House.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları ve klasik kökleri*. (Çev. I. Ertuna Howison). Ankara: Deki Yayınları.
- Rohan, M. J. (2000). A rose by any name? The values construct. *Personality and social psychology review*. 4: 255-277.
- Rokeach, M. (1968). *Beliefs, attitudes, and values: A theory of organization and change*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.

- Rokeach, M. (1979). *Some unresolved issues in theories of beliefs, attitudes and values*. H. E. Howe, Jr., & M. M. Page (Eds.), Nebraska Symposium on Motivation (Vol. 27). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (2000). Value priorities and subjective well-being: Direct relations and congruity effects. *European journal of social psychology*. 30:177-198.
- Santrock J. W. (2002). *Juvenile delinquency: the antecedent of juvenile delinquency, child development* .(10th Edition). Texas: McGray.
- Schur, E. M. (1969). *Our criminal society*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology içinde*. (Vol. 25) (sayfa: 1-65). New York: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (1994a). Are the universal aspect in the structure and content of hu-man values?, *Journal of social issues*. 50(4) 19-45.
- Schwartz, S. H. (1994b). Beyond individualism and collectivism: new cultural dimensions of values. U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. Choi and G. Yoon (Eds.), *Individualism and Collectivism: Theory, Method, and Applications*, kitabında (85-119), CA: Thousand Oaks, Sage.
- Schwartz, S. H. (1997). *Values and culture: Motivation and culture*. John F. SchumakerStuart C. Carr (Ed.). New York and London: Roudledge Publishing.
- Schwartz, S. H. (1999). A theory of cultural values and some implications for work. *Applied psychology: An international review*. 48 (1): 23-47.
- Schwartz, S. H. (2003). *A proposal for measuring value orientations across nations*. Chapter 7 in ESS Questionnaire Development Report, <http://www.europeansocialsurvey.org>.

- Schwartz, S. H. (2005). Basic human values: Their content and structure across countries. Tamayo, A. & Porto, J. B. (Eds.). *Values and behavior in organizations*. içinde. (sayfa: 21-55). Petrópolis, Brazil: Vozes.
- Schwartz, S. H. (2006). Value orientations: Measurement, antecedents and consequences across nations. Jowell, R., Roberts, C., Fitzgerald, R. & Eva, G. (Eds.) *Measuring attitudes cross-nationally - lessons from the European Social Survey*. içinde. (Sayfa:161-193). London: Sage.
- Schwartz, S. J. (2007). The structure of identity consolidation: Multiple correlated constructs or one superordinate construct? *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 7 (27-49)
- Schwartz, S. H. & Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of cross-cultural psychology*, 32: 268-290
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a psychological structure of human values. *Journal of personality and social psychology*, 53 (3): 550-562.
- Schwartz, S. H. & Bilsky, W. (1990). Toward a theory of the universal content and structure of values: Extensions and cross cultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (5), pp. 878-891.
- Schwartz, S. H., & Boehnke, K. (2004). Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. *Journal of research in personality*. 38: 230-255.
- Schwartz, S. H. & Sagie, G. (2000). Value Consensus and importance- a cross-national study. *Journal of cross-cultural psychology*, 31(4). 465-497.
- Sevük, H. Y. (1998). *Uluslararası sözleşmelerdeki ilkeler açısından çocuk suçluluğu ile mücadelede kurumsal yaklaşım*. İstanbul: Beta Basım.
- Shorter, E. (1976). *The making of modern family*. New York: Basic Books.

- Siegel, L. J. (1989). *Criminology*. St. Paul: West Pub. Comp.
- Skeat, W.W. (1958). *An etymological dictionary of the english language*. London: Oxford University Press.
- Smith, P. B., ve Schwartz, S. H. (1997). Values. İçinde, J. W. Berry, M. H. Segall & C. Kagitcibasi (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology*, Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Sokullu-Akıncı, F. (1999). *Viktimoloji*. İstanbul: Beta
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (Çev. Ed: Çok, F.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Stone, L. (1977). *Family, sex and marriage in england, 1500-1800*. New York: Harper and Row.
- Sutton-Smith, B. (1999). Evolving a consilience of play definitions: playfully. Reifel, S. (Ed.). *Play and culture studies, Play contexts revisited*. içinde, Stanford: Ablex.
- Sutherland, E.H. & Cressey, D. (1966). *The principles of criminology*, Philedelphia: J.B. Lippincott and Comp.,
- Sykes G..M. ve Matza, D. (1972).Techniques of delinquency.Wolfgang, M.E., Savitz, L. Ve Johnston, n. (Eds.). *The sociology of crime and delinquency*. İçinde New York :Wiley and Sons Inc.
- Sykes G..M. ve Matza, D. (1972). *Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. Juvenile Delinquency*,NewYork: John Wiley and Sons Ins.
- Şahin,M. (2003). İngiliz prütenizmi. *Selçuk üniversitesi ilahiyat dergisi*, 15:105-120.
- Şahinli. K. (2012). *Çocuk suçluluğuna sebep olan ailesel faktörler: ankara çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklar üzerine bir çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.. T.C.

Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Adli Bilimler Anabilim Dalı. Ankara.

Şenses. Ü. (2010). *Türkiye’de çocuk suçluluğunun nedenleri ve önlenmesi: adıyaman örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. .T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Adli Bilimler Anabilim Dalı. Ankara.

Şensoy, N. (1947). Eski devirlerde ve islam da yaşın cezai mesuliyet üzerindeki tesiri, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 5 (4): 513-530

Şensoy, N. (1949). Çocuk suçluluğu - küçüklük - çocuk mahkemeleri ve infaz müesseseleri, *İstanbul üniversitesi hukuk fakültesi mecmuası*. 15 (4): 952-1022

Tan, M. (1994). *Çocukluk: dün ve bugün.’ içinde toplumsal tarihte çocuk sempozyumu 23-24 nisan 1993*. (Yay. Haz.: Onur, B.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tan, M. (1997). Çocukluğun tarihi araştırmalarında sözlü tarih yaklaşımı ve sözlü tarihte bir çocuk. *Çocuk kültürü: 1. Ulusal çocuk kültürü kongresi 6-8 kasım 1996*, içinde. (Yay. Haz.: Onur, B.), Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, s.31-57

Taylor, I, Walton, P. and Young, J. (1998). *The new criminology*. London: Routledge.

Tasdelen, A. (1998). *Üniversite öğrencilerinde ereksel ve araçsal değerler hiyerarsisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Teker, K. (2010). *Suçlu Çocuklarda Sosyo-Demografik Özellikler İle Ebeveyn Tutum Algısının Çocuk Suçluluğuna Katkısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara.
- Theodorson, G. A., ve Theodorson, A. (1979). *A modern dictionary of sociology*. New York: Barnes & Noble.
- Thomson, W.E. & Hickey, J.V. (1999). *Society in focus*. (Third Edition). New York: Longman.
- Tolon, B. (1981). *Çağdaş toplumun bunalımı: Anomi ve yabancılaşma*. Ankara: AİTİA Yay.
- Triandis, H.C. (1990). *Cross- Cultural studies of individualism and collectivism*. İçinde J. Berman (Ed.) Nebraska Symposium on motivation, Lincoln, (ss. 41-133), Nebraska: Universty of Nebraska Press.
- Tülü, İ. A. ve Erden, G. (2014). Türkiye’de cinsel suçlular ile ilgili suç analizi: Cinsel saldırı suçlarının psikolojik profi lleri, bilişsel çarpıtmaları ve psikopati düzeyleri. *Türk psikiyatri dergisi*, 25(1):19-30
- Türkeri S. (1995). *Çocuk ıslahevleri ve çocuk cezaevindeki çocukların suç işleme nedenleri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tüzün, B., Elmas, İ., Akkay, E. (1996).11-15 yaş grubu çocuklarda cinsel suçlar. *Çocuk ve gençlik ruh sağlığı dergisi*. 5(2). 79-83
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü çocuk ve yeniden toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro.
- Uluğtekin, S. (1994). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*. Ankara.
- Ulusoy, M.D., Demir, N.Ö. ve Baran, A.G. (2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği. *G.Ü. Türk eğitim bilimleri dergisi*. 3(3) 367-386
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2005). *Bilimsel araştırma süreci ve spss ile veri analizi spss 12.0 for Windows*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Uyguç, N. (2003). Cinsiyet, bireysel değerler ve meslek seçimi, *D.E.Ü.İ.İ.B.F Dergisi*, 18(1) 93-103.
- Ümit E. (2007). *Mekândan imkâna çocuk suçluluğunun habitusu ceza ehliyeti ilişkisi*. Ankara: Ankara Barosu Yayını.
- Wasserman, G.A., Keenan, K., Tremblay, R.E., Coie, J.D., Herrenkohl, T.I., Loeber, R., Petechuck, D. (2003). Risk and protective factors of child delinquency. *Child delinquency bulletin series*, (April) 3-17
- Wickman, M. & Whitten, P. (1980). *Criminology, perspectives on crime and criminality* (College). D. C.: Heath & Co.USA.
- Williams, R. M. (1968). Values. içinde *International Encyclopedia of the Social Sciences*, E. Sills (Ed.) New York: MacMillan.
- Wolf, A. ve Wallace, R.A. (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Wolfgang, M.E. (1967). *Studies in homicide*. New York: Harper and Row.
- Wolfgang, M. E., Savitz L. ve Johnston, N. (1970) *The sociology of crime and delinquency*. New York: John Wiley an Sons Inc.
- Wright, Bradley R.E., Avshalom Caspi, Terrie E. Moffitt & Phil A. Silva (1999), Low self-control, social bonds ve crime: social causation, social selection or both. *Criminology*. 37: 479-514.
- Yapıcı, A.ve Zengin, Z.S. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin dinin etkisini hissetme düzeyleriyle psiko-sosyal uyumları arasındaki ilişki. *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 74- 98
- Yavuzer, H. (1982) *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (1990). *Yaygın anne baba tutumları, anne baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yavuzer, H. (1994). *Ana-baba ve çocuk* (7.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2004). *Çocuk psikolojisi* (26. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi Yayıncılık.
- Yelten, M.. 2003. Meninski, François de Mesgnien ve eserleri. *Türk dili ve edebiyatı dergisi*, 30: 581-589
- Yörükoğlu, A. (1997). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. (5.Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yücel, M. T. (2003). *Kriminoloji*. Ankara:
- Yücel, M.T. (2011). Cinsel suçların treatmentı. *TBB Dergisi*, (94): 69-94

EKLER

EK-1 Portre Değerler Ölçeği 21 Soruluk Fortmatı

Sevgili Gençler,
Aşağıdaki anketin amacı hazırlamakta olduğum yüksek lisans tezi için bilimsel veri toplamaktır. Ankete vereceğiniz cevaplar bilimsel amaçlar doğrultusunda gruplandırılarak, yalnızca bu araştırmada kullanılacaktır. Bu yüzden anketin herhangi bir yerine isim ve kimliğinizle ilgili bilgiler yazmanıza gerek yoktur. Araştırmanın sağlıklı bulgulara ulaşması anketteki ifadelere vereceğiniz cevaplara bağlı olacaktır, cevaplarınızın gerçek anlamda görüşlerinizi yansıtmaları çok önemlidir. Ankette yer alan soruların tümünü içtenlikle yanıtlamanızı ve gereken özeni göstermenizi diler, ilgi ve yardımlarınız için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Zafer UZUN

Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Portre Değerler Ölçeği	BU KİŞİ SİZE NE KADAR BENZİYOR					
	Bana çok benziyor	Bana benziyor	Bana az benziyor	Bana çok az benziyor	Bana benzemiyor	Bana hiç benzemiyor
1. Yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak onun için önemlidir. İşleri kendine özgü yollarla yapmaktan hoşlanır.						
2. Onun için zengin olmak önemlidir. Çok parası ve pahalı şeyleri olsun ister.						
3. Dünyada herkesin eşit muamele görmesinin önemli olduğunu düşünür. Hayatta herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanır.						
4. Onun için yeteneklerini göstermek çok önemlidir. İnsanların onun yaptıklarına hayran olmasını ister.						
5. Onun için güvenli bir çevrede yaşamak önemlidir. Güvenliğini tehlikeye sokabilecek her şeyden kaçınır.						
6. Sürprizlerden hoşlanır ve her zaman yapacak yeni şeyler arar. Hayatta birçok farklı şey yapmanın önemli olduğunu düşünür						
7. İnsanların kendilerine söylenenleri yapmaları gerektiğine inanır. İnsanların her zaman, hatta başkaları izlemiyorken bile, kurallara uymaları gerektiğini düşünür.						
8. Kendisinden farklı olan insanları dinlemek onun için önemlidir. Onlarla aynı fikirde olmadığın da bile onları anlamak ister.						
9. Alçakgönüllü ve kibirsiz (mütevazı) olmak onun için önemlidir. Dikkatleri üzerine çekmemeye çalışır.						
10. İyi vakit geçirmek onun için önemlidir. Kendisine iyi davranmayı sever.						
10. Eğlenmek için her fırsatı kollar. Zevk veren şeyleri yapmak onun için önemlidir.						
11. Onun için, yaptıklarıyla ilgili olarak kendi kararlarını almak önemlidir. Özgür olmaktan ve başkalarına bağımlı olmamaktan hoşlanır.						
12. Onun için çevresindeki insanlara yardım etmek çok önemlidir. Onların refahını sağlamak için aktif olarak çaba göstermek ister.						

	Bana çok benziyor	Bana benziyor	Bana az benziyor	Bana çok az benziyor	Bana benzemiıyor	Bana hiç benzemiıyor
13. Onun için çok başarılı olmak önemlidir. İnsanların onun başarılarını farkına varacağını umar.						
14. Hükümetin her türlü tehlikeye karşı onun güvenliğini sağlaması, onun için önemlidir. Devletin, vatandaşlarını savunabilecek şekilde güçlü olmasını ister.						
15. O, macera arar ve risk almayı sever. Heyecan verici bir yaşam sürmek ister.						
16. Onun için, her zaman uygun şekilde davranmak önemlidir. İnsanların yanlış olduğunu düşüneceği şeyleri yapmaktan çekinir.						
17. Onun için başkalarından saygı görmek önemlidir. İnsanların, onun söylediklerini yapmalarını ister.						
18. Onun için arkadaşlarına sadık olmak önemlidir. Kendisini, yakınlarına adamak ister.						
19. İnsanların kesinlikle doğaya özen göstermeleri gerektiğini düşünür. Doğayı ve çevreyi gözetmek onun için önemlidir.						
20. Onun için gelenekler önemlidir. Ailesinden ve dininden gelen adetleri (gelenek ve görenekleri) takip etmeye çalışır.						
21. Eğlenmek için her fırsatı yakalamaya çalışır. Kendisine zevk verecek şeyleri yapmak onun için önemlidir.						

EK-2 Sosyo-Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Aşağıda sizleri daha iyi tanıyabilmemiz için sorulmuş 35 soru bulunmaktadır. SİZE UYGUN SEÇENEĞE (X) İŞARETİ KOYUNUZ. Her cümle için uzun, uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk ve samimi cevaplar veriniz. Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. LÜTFEN HER CUMLEYİ CEVAPLADIGINIZDAN EMİN OLUNUZ. İlginiz için teşekkür ederiz.

Anketin Yapıldığı Yer :

Hangi Suçu İşlediğiniz İddia Edilmekte:

1. Yaşınız :

2. Cinsiyetiniz : () Kız () Erkek

3. <u>Buraya gelmeden önceki eğitim durumunuz nedir?</u>	<u>Şu an hangi okula devam ediyorsunuz?</u>
() Okuryazar değil	() Okur-yazma öğreniyorum
() İlkokul terk	() İlkokul terk
() İlkokul mezunu	() İlkokul okuyorum
() Ortaokul terk	() Ortaokul terk
() Ortaokul mezunu	() Ortaokul okuyorum
() Lise terk	() Ortaokul mezunu
() Lise mezun	() Lise terk
() Üniversite okuyordum	() Lise okuyorum
	() Lise mezun
	() Üniversite okuyordum

4. Anne Baba Eğitim Durumu Nedir?	Baba	Anne
Okuryazar değil	()	()
Okuryazar	()	()
İlkokul mezunu	()	()
Ortaokul mezunu	()	()
Lise mezunu	()	()
Üniversite mezunu	()	()
Yüksek lisans mezunu	()	()
Doktora mezunu	()	()

5. Baba sağ : () Evet () Hayır

6. Baba öz : () Evet () Hayır

7. Babanız çalışıyor mu? : () Evet () Hayır

8. Babanızın mesleği nedir?:

9. Babanız gün içerisinde ortalama kaç saat çalışıyor?

10. Annem sağ : () Evet () Hayır

11. Annem öz : () Evet () Hayır

12. Annem çalışıyor mu? : () Evet () Hayır

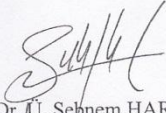

13. Anne mesleği nedir? :
14. Anneniz gün içerisinde ortalama kaç saat çalışıyor?
15. Bir hafta içerisinde annenizle ve babanızla ayrı ayrı ortalama olarak kaç saat birlikte geçirirsiniz? :
- (.....Saat) Baba (.....Saat) Anne
16. Sizce ailenizin gelir düzeyi aşağıdakilerden hangisidir?
Çok düşük () Düşük () Orta () İyi () Yüksek () Çok Yüksek ()
17. Anne babanızın durumu aşağıdakilerden hangisine uyuyor?
 Resmi nikâhlı ve birlikte yaşıyorlar
 Resmi nikâhları var ama ayrı yaşıyorlar
 İmam nikâhlı
 Boşanmış
 Diğer (Belirtiniz)
18. Kendinden büyük ya da küçük kaç kardeşin var? :
19. Siz ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz? :
20. 7 ile 18 yaşları arasında okula gitmeyen kardeşiniz var mı?:
 Evet Hayır
21. Ailenizde kendinize en yakın kimi görürsünüz?
 Annemi
 Babamı
 Kız kardeşim
 Erkek kardeşim
 Hepsi aynı seviyede yakındır
 Ailemde hiç kimseyi kendime yakın görmüyorum
22. Anneniz size ne kadar güvenir?
 Hiç güvenmez
 Bazen güvenir
 Güvenir
 Çok güvenir
 Her zaman güvenir
23. Babanız size ne kadar güvenir?
 Hiç güvenmez
 Bazen güvenir
 Güvenir
 Çok güvenir
 Her zaman güvenir
24. Anne ve babanızın kardeşlerinizden birisini veya birkaçını kayırdığını (ayrımcılık yaptığını) düşünüyor musunuz?
 Evet Hayır
25. Aşağıdakilerden hangisi size daha uygun?
 Kendimi bir çocuk gibi hissediyorum.
 Kendimi bir yetişkin gibi hissediyorum.

26. Ailenizin yaşadığınız şehir hangi bölgede yer alıyor?
 Marmara Bölgesi
 Ege Bölgesi
 Karadeniz Bölgesi
 İç Anadolu Bölgesi
 Akdeniz Bölgesi
 Doğu Anadolu Bölgesi
 Güneydoğu Anadolu Bölgesi
27. Kimlerin yanında yaşıyorsunuz?
 Annem ve babamın yanında
 Annemin yanında
 Babamın yanında
 Akrabaların yanında
 Arkadaşlarımla
 Diğer (Açıklayınız Lütfen)
28. Daha önce hiç evden kaçtınız mı?
 Hayır
 Bir kez
 Birkaç kez
 Birçok kez
29. Daha önce hiç sokakta kaldınız (geceyi dışarda geçirdiğiniz oldu mu) mı?
 Evet Hayır
30. Ailenizde ve ya yakın akrabalarınızdan suç işleyerek ceza alan var mı?
 Evet (Cevabınız evet ise kim?:) Hayır
31. Yakın arkadaş grubunuz içerisinde herhangi bir suç/suçlardan dolayı ceza alan var mı?
 Evet (Cevabınız evet ise suçu nedir?:) Hayır
32. Aile ve akrabaların arasında yaşça senden büyük olanlar sana kızdıklarında aşağıdaki davranışlardan hangisini yaparlar?
 Kötü, onur kırıcı, küfürlü sözler söylerler.
 Döverek cezalandırılır.
 Evde bir odaya kilitleyerek cezalandırılır.
 Evden kovarak cezalandırılır.
 Diğer
33. Babanız annenize şiddet (vurmak, hakaret etmek) uygular mı?
 Evet Hayır
34. Çocuğunuz olsa onu (iyiliği için dahi olsa) döver miydiniz?
 Evet Hayır
35. Sizin buraya gelmenize neden olan şey sizce nedir?
 Ailemin ilgisizliği yüzünden bura dayım.
 İyi bir eğitim alamadığım için bura dayım.
 Arkadaş çevrem yüzünden bura dayım.
 Daha çok paramız olsa idi burada olmayacaktım.
 Hepsi benim hatam.
 Diğer (Lütfen Açıklayınız:)

36. Aşağıdaki şıklardan hangisi sizin aileniz için daha uygundur?
 Ailem aşırı dindar bir ailedir.
 Ailem dindar bir ailedir.
 Ailem dindar bir aile değildir.
37. Aşağıdaki şıklardan hangisi size için daha uygundur?
 Ben aşırı dindar birisiyim.
 Ben dindar birisiyim.
 Ben dindar birisi değilim.
38. Aşağıdaki şıklardan hangisi size için daha uygundur?
 Hiç uyuşturucu madde kullanmadım.
 Hala uyuşturucu madde kullanıyorum. (...../.....)
 Daha önce uyuşturucu madde kullandım ve bıraktım.
39. Aşağıdaki şıklardan hangisi size için daha uygundur?
 Yakın arkadaşlarımdan uyuşturucu madde kullananlar var.
 Yakın arkadaşlarımdan uyuşturucu madde kullanan kimse yok.
40. Aşağıdaki şıklardan hangisi size için daha uygundur?
 Mahallemizde uyuşturucu kullanan birçok kişi var.
 Mahallemizde uyuşturucu kullanan birisini tanımıyorum.
41. Ceza evine yeniden gireceğinizi düşünüyor musunuz?
 Evet
 Hayır

İlginiz İçin Teşekkür Ederiz.

EK-3 Etik Kurulu Onama Formu¹⁵

		T.C. HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Rektörlük	
Sayı : 35853172/ 400-3946		01 Aralık 2014	
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE			
İlgi: 03.11.2014 tarih ve 5191 sayılı yazınız.			
Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencilerinden Zafer UZUN 'un Doç. Dr. Cahit GELEKÇİ danışmanlığında hazırladığı " Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapının Çocuk Suçluluğu Üzerindeki Etkisi: Ankara İli Örneği " başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 25.11.2014 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.			
Bilgilerinizi rica ederim.			
		 Prof. Dr. Ü. Şebnem HARPUR Rektör a. Rektör Yardımcısı	
Ek: Tutanak			
Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara Telefon: 0 (312) 305 3001 - 3002 • Faks: 0 (312) 311 9992 E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr • www.hacettepe.edu.tr		Ayrıntılı Bilgi için: Yazı İşleri Müdürlüğü 0 (312) 305 1008 	

¹⁵ Tez çalışmasının başlığı 15 Haziran 2015 tarihinde "*Suç ve Değer İlişkisi: Suça Sürüklenmiş Çocuklar Üzerine Bir Araştırma*" olarak değiştirilmiştir.

EK-4 Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Anket Uygulama İzni¹⁶

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 85138863.203.02/22/8203
Konu : Tez çalışması izin talebi

14/01/2015

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
(Genel Sekreterliğine)

İlgi: 30.12.2014 tarihli ve 76000869/150-4287 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Zafer UZUN'un "Sosyokültürel ve Ekonomik Yapının Çocuk Suçluluğu Üzerindeki Etkisi: Ankara İl Örneği" konulu tez çalışması kapsamında Ankara Çocuk Eğitimevi ve Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan çocuklara yönelik ölçek ve anket uygulamasını 01/01/2015-01/03/2015 tarihleri arasında yapabilmesi için ilgi yazı ile izin verilmesi istenmiştir.

Söz konusu çalışma; çocuğun yüksek yararı ve özel hayatın gizliliği ilkesine dikkat edilmesi, çocukların kimlikleri, geçmişleri, işledikleri suçlar ve aileleri ile ilgili bilgilerin teşhir edilmemesi, kurumların işleyişinin aksatılmaması için kurum müdürlükleri ile birlikte çalışma takviminin belirlenmesi, kurum idaresi, eğitim ve psiko-sosyal yardım servisi görevlileri refakatinde gerçekleştirilmesi, araştırma tamamlandıktan sonra sonuçların ve varsa önerilerin bir rapor halinde Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi, çalışmadan elde edilecek verilerin Genel Müdürlüğümüzün izni olmadan hiçbir şekilde kullanılmaması, yazılı ve görsel basın organları ile paylaşılması koşullarıyla Ankara Çocuk Eğitimevi ve Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında belirtilen tarihler arasında yapılması uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Ali YILDIZ
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

Ali Yıldız

Konya Yolu No:70 Beşevler 06330 ANKARA
Telefon: (0312) 204 16 38 – 204 13 57 Faks:223 43 91 - 223 60 07

Ayrıntılı bilgi için irtibat: H.KANOĞLU Şb.Md.
e-posta:cte.adalet.gov.tr Elektronik Ağ: www.adalet.gov.tr

UYAP Bilişim Sisteminde yer alan bu dokümana <http://vatandas.uyap.gov.tr> adresinden J9ZFT7w - Qbkepn2 - xY3uZuM - k7Cn4k= kodu ile erişebilirsiniz.

¹⁶ Tez çalışmasının başlığı 15 Haziran 2015 tarihinde "Suç ve Değer İlişkisi: Suça Sürüklenmiş Çocuklar Üzerine Bir Araştırma" olarak değiştirilmiştir.

EK-5 Gönüllü Katılım Onay Formu

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ETİK KOMİSYONU
GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPININ ÇOCUK SUÇLULUĞU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

Bir araştırma çalışmasına katılmaya istenmektedir. Çalışmaya katılıp katılmama kararı tamamen size aittir. Katılmak isteyip istemediğinize karar vermeden önce araştırmanın neden yapıldığını bilgilerinizin nasıl kullanılacağını çalışmanın neleri içerdiğini ve olası yararlarını, risklerini ve rahatsızlık verebilecek konuları anlamanız önemlidir. Lütfen aşağıdaki bilgileri dikkatlice okumak için zaman ayırınız. Eğer çalışmaya katılmaya karar verirsiniz imzalamanız için size bu Gönüllü Katılım Formu verilecektir. Çalışmadan herhangi bir zamanda ayrılmakta özgürsünüz ve bu durum size hiçbir sorumluluk getirilmeyecektir.

CALISMANIN KONUSU VE AMACI:

Bu çalışmada "Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza Evi", "Ankara Çocuk Eğitim Evi" ve "Bozkurt Kadın Açık ve Çocuk Eğitim Evi"de eğitim gören çocukların Sosyo-Kültürel ve Ekonomik durumlarını ortaya koymak ve bu öğrencilerin suça sürüklenmesinde etkili olan sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerinin ortaya koymak amaçlanmaktadır.

CALISMA IZNI:

Çalışma ile ilgili Adalet Bakanlığı ile yapılan resmi yazışmalar neticesinde gerekli yasal izinler alınmıştır.

CALISMA ISLEMLERİ:

Çalışmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde "Portre Değerler Ölçeği" ve "Demografik Bilgi Formu"nu doldurmanız sizden istenecektir.

CALISMAYA KATILMAMIN OLASI YARARLARI NELERDİR?

Anketin doldurulmasının bilimsel bilgiye katkı sağlamak ve hazırlamakta olduğumuz yüksek lisans tezi başarısı için önem arz etmektedir.

CALISMAYA KATILMAMIN OLASI RISKLERİ NELERDİR?

Kullanılan anketin doldurulması neticesinde meydana gelebilecek herhangi bir risk durumu yoktur.

KİŞİSEL BİLGİLERİM NASIL KULLANILACAK?

Bu formu imzalayarak araştırmaya katılım için onay vermiş olacağız. Bununla birlikte dolduracağımız ankette kimlik bilgilerinize dair sizden herhangi bir bilgi istenmeyecektir. Doldurduğunuz anketlere verdiğiniz cevaplar ve araştırma süresince edinilen her türlü bilgi yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Bilgileriniz hiçbir kimse ile ya da ticari bir amaç için paylaşılmayacaktır.

SORU VE PROBLEMLER İÇİN BASVURULACAK KİŞİLER :

Çalışmayı yürüten kişilerin bilgileri aşağıda verilmiştir. Çalışma ile ilgili her türlü sorularınızı cevaplayabileceğimiz, çalışmanın sonuçlarını içtenlikle paylaşabileceğimiz iletişim bilgilerimiz sunulmuştur.

Sorumlu Araştırmacı:

Adı-Soyadı : Cahit GELEKÇİ
Unvanı : Doç. Dr.
Görev yeri : H.U. Edebiyat Fakültesi Dekanlığı Dekan Yardımcısı
Telefonu : (0312) 297 6810 - 6811
E-posta : gelekci@hacettepe.edu.tr

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ETİK KOMİSYONU
GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Diğer Araştırmacı:
Adı-Soyadı : Zafer UZUN
Unvanı : Yüksek Lisans Öğrencisi
Görev yeri : H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Telefonu : 0 507 [REDACTED]
E-posta : zafer.uzzun@gmail.com

CALISMAYA KATILMA ONAYI

Bu bilgilendirilmiş olur belgesini okudum ve anladım. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorum ve bu onay belgesini kendi hür irademle imzalıyorum. Bu onay, ilgili hiçbir kanun ve yönetmeliği geçersiz kılmaz. Araştırmacı sıklamam için bu belgenin bir kopyasını çalışma sırasında dikkat edeceğim noktaları da içerecek şekilde bana teslim etmiştir.

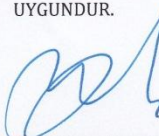
<i>Gönüllü Adı Soyadı:</i>		<i>Tarih ve İmza:</i>
<i>Adres ve Telefon:</i>		

<i>Veli / Vasiinin Adı Soyadı:</i>		<i>Tarih ve İmza:</i>
<i>Adres ve Telefon:</i>		

+

<i>Araştırmacı Adı Soyadı:</i>		<i>Tarih ve İmza:</i>
<i>Adres ve Telefon:</i>		

EK- 6 Orjinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 08/07/2015</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: "Suç ve Değer İlişkisi: Suça Sürüklenmiş Çocuklar Üzerine Bir Araştırma"</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 152 sayfalık kısmına ilişkin, 08/07/2015 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'tir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dağıt 4- 5 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">08/07/2015</p> <p>Adı Soyadı: Zafer UZUN _____</p> <p>Öğrenci No: N11125397 _____</p> <p>Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ _____</p> <p>Programı: SOSYOLOJİ _____</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr. _____</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"> _____ Doç. Dr. Cahit GELEKÇİ </p>